

**ДОНИШГОҶИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ САЙЁҶӢ ВА
СОҲИБКОРИИ ТОҶИКИСТОН**

ТКБ 65,9 (2 тоҷик)+65,9(2) 304.15+32.973.202
ТДУ 33 тоҷик + 338. 436.33+004.45(576.3)
Ҳ-12

Бо ҳуқуқи дастнавис

ҲАБИБУЛЛОЗОДА МУҲРИДДИН ҲАБИБУЛЛО

**ТАКМИЛИ МЕХАНИЗМИ ТАШКИЛИЮ ИҚТИСОДИИ
ПЕШНИҶОДИ ХИЗМАТРАСОНИҶОИ ДАВЛАТИИ
ЭЛЕКТРОНӢ ДАР ШАРОИТИ ИҚТИСОДИ РАҚАМӢ
(НАЗАРИЯ, МЕТОДОЛОГИЯ, АМАЛИЯ)**

АВТОРЕФЕРАТИ

**диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои
иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 5.2. – Иқтисодиёт (5.2.10. –
Иқтисодиёти савдо ва соҳаҳои хизматрасонӣ)**

Душанбе – 2026

Диссертатсия дар кафедраи назарияи иқтисодии Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣи Тоҷикистон иҷро шудааст

Муқарризонӣ расмӣ: **Раҷабов Раҷаб Кучакович** – доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори кафедраи фаъолияти гумрукии Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон.

Раҳимзода Шариф - доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, сарҳодими илмии Институти иқтисодиёт ва демографияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон.

Раҳмонзода Зоир Файзали - доктори илмҳои иқтисодӣ, Ректори Донишгоҳи технологияи Тоҷикистон.

Муассисаи пешбар: Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ҳимояи диссертатсия рӯзи 12 сентябри соли 2026, соати 15:00 дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.KOA-012 назди Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон баргузор мегардад. Суроға: 734061, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Дехотӣ, ½, бинои асосӣ, ошёнаи 4, толори шурои диссертатсионӣ, почтаи электронӣ: 6D.KOA-012@mail.ru, телефони котиби илмӣ: (+992) 2348434.

Бо диссертатсия ва автореферат дар китобхонаи илмии Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон ва тавассути сомонаи www.tguk.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат санаи _____ соли 2026 тавзеъ шудааст.

Котиби илмии шурои диссертатсионӣ, н.и.и., дотсент

Машокиров Ҷ.Н.

МУҚАДДИМА

Мубрами мавзуи таҳқиқот. Мубрам будани мавзуи диссертатсия аз он муайян мегардад, ки дар замони муосири рушди иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсири равандҳои бавуқӯоянда дар хоҷагии ҷаҳонӣ боло меравад, ки он бештар ба рушди технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ (ТИК) алоқаманд аст. Дар натиҷаи рақамикунонии босуръати равандҳои алоҳидаи хоҷагидорӣ ташаккул ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатӣ хусусияти электрониро касб менамояд. Чомае беш аз пеш ба равандҳои рақобати бозорӣ рӯ ба рӯ шуда, ниёзҳои он ба дастгирии давлатӣ афзоиш меёбанд. Давлат низ кушиш менамояд, ки равандҳои бозориро ба танзим дарорад. Дар робита ба ин, талаботи ҳар як фарди чомае ба хизматрасониҳои давлатӣ зиёд шуда, давлатро водор мекунад, ки хизматрасониҳои худро ба чомае дар сатҳи баланди сифат ва суръат пешниҳод намояд. Дар чунин шароит аҳамияти технологияҳои инноватсионии рақамӣ дар самаранок ба роҳ мондани робитаи байни давлат ва чомае хеле назаррас аст.

Бо таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ, рушди технологияҳои инноватсионӣ ва густариши иқтисоди рақамӣ равандҳои идоракунии давлатӣ, ки марбут ба пешниҳоди хизматрасониҳо ба аҳоли мебошанд, мураккаб мегарданд. Дар баробари ин, давлат ба хоҳири фароҳам овардани шароити баробар ба ҳар як фарди чомае дар дастрасӣ ба хизматрасониҳои пешниҳодшаванда аз имкониятҳои технологияҳои инноватсионӣ бештар истифода мебарад. Ғайр аз ин, афзоиши муҳити рақобат ва густариши ботадричи ҳузури брендҳои байналмилалӣ дар бозори дохилӣ ба пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ низ таъсир расонидааст. Дар пасманзари ин, равишҳои анъанавии пешниҳоди хизматрасониҳо дигар ба шароити муосир пурра ҷавобгӯ нестанд ва таваҷҷуҳро ба рушди механизмҳои рақамии ҳамкориҳои байни давлат ва чомае зиёд мекунанд.

Дар баробари ин, талаботи шаҳрвандон тағйир меёбад, зеро онҳо дар ҳаёти ҳаррӯзаӣ худ аз муҳити рақамӣ бештар истифода мебаранд. Дар чунин шароит, таъмини дастрасӣ ва қулайии гирифтани хизматрасониҳои давлатии электронӣ махсусан муҳим аст. Дар натиҷа, талабот на танҳо ба сифати чунин хизматрасониҳо, балки ба суръати пешниҳоди онҳо, устувории

платформаҳои электронӣ ва эътимоднокии хизматрасониҳои рақамӣ низ меафзояд.

Рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ инчунин ба қабули фаъолтари технологияҳои муосири рақамӣ, аз ҷумла унсурҳои зеҳни сунъӣ ва роёниши абрӣ мусоидат мекунад. Истифодаи онҳо самаранокӣ, сифат ва амнияти хизматрасониҳои пешниҳодшударо баланд мебардорад. Аммо, омӯзиши вазъи муосири рушди соҳа нишон медиҳад, ки сарфи назар аз таваҷҷуҳи зиёд ба рушди низоми ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва татбиқи як қатор ислоҳот, ки ба рақамикунони хизматрасониҳои давлатӣ нигаронида шудаанд, доираи хизматрасониҳои ба таври электронӣ пешниҳодшаванда чун пештар маҳдуд аст. Ин аз зарурати такмили минбаъдаи механизми ташкилию иқтисодии тавсеаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва татбиқи тадбирҳои иловагӣ дар ин самт шаҳодат медиҳад.

Сатҳи нисбатан пасти хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва теъдоди ками онҳо аз дараҷаи сусти ташаккули инфрасохтори рақамӣ, пойгоҳи заифи технологӣ барои пешниҳоди хизматрасониҳо, инчунин аз сатҳи пасти саводнокии рақамии табақаҳои сернуфузи ҷомеа дарак медиҳад. Ҳамчунин ҳавасмандии ками баъзе аз хизматчиёни давлатӣ ба рушди истифодаи технологияҳои муосир дар раванди идоракунии давлатӣ ва роҳандозӣ намудани робита бо ҷомеа монеа мешавад. Дар натиҷа, дар мамлакат то ҳол ба пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шакли анъанавӣ бартарӣ дода шуда, ҷомеа афзалияти муомилоти онҳоро дар шакли электронӣ эҳсос нанамудааст.

Бо назардошти чунин ҳолат дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 махсусан қайд гардидааст, ки «ташаккули сиёсати дастрасии арзон ва боэътимод ба шабакаи интернет ва хизматрасониҳои телекоммуникатсионӣ, ки метавонад дар раванди хизматрасонии ҷамъиятӣ ва идоракунии самарабахш нақши муҳимро бозад» [64], с. 13], ҳамчун имконияти муҳим барои рушд вазифагузорӣ карда шудааст.

Дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 декабри соли 2023 таъкид шудааст, ки «Мо ҳамчунин, ... суръат

бахшидани раванди рақамикунонии иқтисодиёт, инкишофи нерӯи инсонӣ, баланд бардоштани рақобатнокии маҳсулоти ватанӣ, тақвияти имкониятҳои содиротии мамлакат ва беҳтар гардонидани сифати хизматрасониҳои иҷтимоиро аз ҷумлаи масъалаҳои афзалиятнок «Элон Намудем» [51]. Инчунин, дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 декабри соли 2024 дарҷ гардидааст, ки «Тоҷикистон дар ҷодаи гузариш ба рақамикунонии соҳаҳои иқтисоди миллӣ ҷиҳати таъмин намудани шаффофияти муносибатҳои иқтисодиву молиявӣ қадамҳои устувор гузошта истодааст. Дар панҷсолаи минбаъда ҷиҳати пешбурди иқтисоди рақамӣ бояд ба самтҳои зерин диққати аввалиндараҷа дода шавад: ... такмили фаврии заминаҳои ҳуқуқӣ ва қабули санадҳои дахлдор дар самти гузариш ба иқтисоди рақамӣ, ... рақамикунонии пурраи хизматрасониҳои давлатӣ ва ташкили маҳзани ягонаи хизматрасониҳои давлатӣ, ... истифодаи васеи зеҳни сунъӣ дар пешниҳоди хизматрасониҳо ва низоми бақайдгирии давлатӣ, ... андешидани чораҳо дар самти таъмин намудани амнияти киберии маҳзанҳои маълумот» [52].

Аз ин рӯ, мақомоти давлатиро зарур аст, ки ҷавобан ба интизориҳои аҳли ҷомеа оид ба хариди хизматрасониҳои баландсифат ва саривақтӣ ба такмили фаъолияти худ тавачҷуҳ намуда, истифодаи густурдаи ТИК-ро барои қабули қарорҳои идоракунии дар самти робита бо шахрвандон тақмил диҳанд. Дар баробари ин, таҷрибаи хориҷӣ собит намудааст, ки рақамикунонии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ самаранокии фаъолияти мақомоти давлатиро баланд бардошта, омили муҳими рушд ва пешрафти иқтисодӣ дар шароити муосир мебошад. Ҳамаи ин мубрами мавзӯи таҳқиқотро муайян мекунад.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Имрӯз ба масъалаҳои рақамикунонии ҷанбаҳои алоҳидаи иқтисодиёт ва бахшҳои идораи давлатӣ диққати махсус дода мешавад. Зеро тамоюлҳои бавуҷудоянда дар соҳаи пешрафти илму техника зарурати татбиқи ҳамҷонибиҳои технологияҳои иттилоотӣ ва рақамиро дар соҳаҳои гуногуни идоракунии, махсусан идоракунии давлатӣ тақозо менамоянд. Вобаста ба ин, аз ҷониби намоёндагони илм низ тавачҷуҳ ба ин масъала зиёд шудааст.

Дар солҳои охир, ҷанбаҳои иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ бо истифода аз шабакаҳои саросарӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ ба мавзӯи таҳқиқи фаъоли иқтисоддонҳои хориҷӣ табдил ёфтаанд. Интишороти С.В. Абламейко [1], Н.И. Акилбекова [2], Л.Б. Арутюнова[3], А.А. Бальзамов [4], Н.С. Баранов[7], Г.В. Бестолкова[8], Л.В. Ватлина[10], Д. Вест[84], Л.И. Воронина[11], С.Г. Еремеев[16], Е.Г. Иншакова[20], А.С. Киселев[27], Г.Н. Комкова [28], О.В. Курбатова[29], М.В. Курганова[30], Г.В. Муратова [39], Ҳ. Релиева [82], Н.Г. Новикова[41], Б.К. Нургазинов [45][41], С.А. Овчинников[41], С.Л. Сергеева [60], А.М. Степанова[63], А.Е. Суглобов [65], А.И. Титова[67], Ҷ. Фаунтин [79], С.В. Хамутовская[71], Р. Ҳикс [80], С.С. Шашков[77], инчунин гузоришҳои таҳлилии СММ ва СҲИР (ОЕСД) ҷанбаҳои иқтисодӣ, институтсионалӣ ва идоракунии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, таъсири онҳо ба самаранокии бахши давлатӣ ва сифати муносибатҳои давлат бо шаҳрвандон ва тичоратро таҳқиқ мекунад.

Баъзе ҷиҳатҳои масъалаи мукамалгардонии механизми идоракунии ҳукумати электронӣ ҳамчун асоси пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар интишороти олимони тоҷик, аз ҷумла М.Қ. Имомов[19], А.Ф. Исматов [22], Б.И. Каримов[24], Ш.Т. Каримов [25], Д.Б. Қодирзода[31], Д.Т. Курбонализода[36], Ф.С. Мусофирова [40], А.Н. Нураллизода [42], Л.Х. Расулзод [53], Ф.М. Раҳимов[56], Ю.Б. Салимов[57], Д.Ҷ.Сафарзода [58], Ш.Ф. Сулаймонзода[66], М.С. Тӯлиев[68], Ф.А.Ҷабборов [73], Б.М. Джумъаев [15], С. Ҳабибов [72], Н.Ҷ.Чумъахонзода [74], И.С. Шамсов [75], Ф.Б. Шарифӣ[76], Р.М. Шераллизода [78] мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.

Аммо дараҷаи норасоии таҳқиқот дар самти ташаккул ва мукамалгардонии механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ аз набудани методологияи ягонаи таҳлилӣ ва коркарди илмӣ масъалаи дарак медиҳад.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Мавзӯи кори диссертатсионӣ бо Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 октябри соли 2016, № 392),

Стратегияи рушди зеҳни сунъӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2040 (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 сентябри соли 2022, № 483), Стратегияи давлатии муқовимат ба коррупсия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 августи соли 2021, № 222), Стратегияи ислоҳоти низоми идоракунии давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 15 март соли 2006, № 1713), Барномаи миёнамуҳлати рушди иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 октябри соли 2021, № 460), Концепсияи ташаккули ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 декабри соли 2011, № 643), Концепсияи сиёсати давлатии иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон (фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2008, № 451) алоқаманд мебошад. Диссертатсия мувофиқи нақшаи корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи назарияи иқтисодии Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон иҷро гардидааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот. Мақсади таҳқиқот омӯзиши равишҳои назариявӣ, методологӣ ва амалии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, тақмили механизми ташкилию иқтисодии онҳо дар шароити иқтисоди рақамӣ мебошад, ки дарёфти равишҳои беҳсозии хизматрасониҳоро бо риояи меъёрҳои таъминкунандаи амнияти иттилоотӣ пешбинӣ менамояд.

Вазифаҳои таҳқиқот. Барои ноил шудан ба мақсади таҳқиқот вазифаҳои зерин муайян ва ҳал карда шудааст.

1. Таҳқиқи равишҳои назариявӣ, принципҳо ва асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, таснифоти онҳо дар шароити рақамикунонии иқтисодӣ.

2. Равшан намудани асосҳои методологӣ таҳқиқи раванди ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, таҳияи методологияи тарҳрезии низоми пешниҳоди онҳо дар шароити рақамикунонӣ.

3. Ошкор кардани муҳтаво, сохтор ва унсурҳои механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир ва асоснок кардани робитаҳои байни ин унсурҳо.

4. Таҳлил ва арзёбии вазъи муосири ташкили хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба аҳоли дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муайян намудани тамоюлҳои рушди онҳо.

5. Омӯзиши таҷрибаи хориҷии ташкили раванди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ, муайян намудани амалияҳои пешрафтаи он ва арзёбии имконияти истифодабарии онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

6. Таҳия ва асоснок кардани воситаҳои институтсионалию технологияи пешниҳоди муносиби хизматрасониҳои давлатии электронӣ, аз ҷумла амнияти иттилоотӣ, истифодаи технологияҳои зеҳни сунъӣ ва низоми арзёбии сифати хизматрасониҳо.

7. Таҳияи самтҳои стратегӣ ва воситаҳои иқтисодии такмили механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, инчунин анҷом додани амсиласозии иқтисодӣ ва таҳияи сценарияҳои рушди онҳо.

8. Муайян кардани дурнамои оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ, асоснок кардани механизмҳои афзоиши талабот ба чунин хизматрасониҳо, муқаррар кардани равандҳои зинавии рақамикунонӣ вобаста ба сатҳи рушди соҳаҳои алоҳидаи иҷтимоию иқтисодӣ.

Объекти таҳқиқот бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба аҳоли ва корхонаҳо дар шароити гузариш ба иқтисоди рақамӣ мебошад.

Предмети таҳқиқот муносибатҳои ташкилию иқтисодии ташаққул ва рушди механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт мебошад.

Фарзияи таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки рақамикунонии раванди пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ самаранокӣ идоракунии давлатиро баланд бардошта, дараҷаи фарогирии аҳоли ва корхонаҳоро ба чунин хизматрасониҳо васеъ мекунад, инчунин харочоти бюрократи

кам ва таъсири ҳукумати электрониро ба дараҷаи рушди иқтисодӣ зиёд мегардонад.

Асосҳои назариявӣ таҳқиқот ба назарияҳои марбут ба рушди идоракунии давлатӣ ва иқтисоди рақамӣ таъяс мекунад. Самти асосии назариявӣ таҳлили концепсияи механизми ташкилию иқтисодӣ ҳамчун як низоми ҳамачониба таъминкуандаи пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ мебошад. Ҳамчунин назарияҳои ҳукумати электронӣ ва табдили рақамӣ, ки таъсири технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсиониро ба навсозии муносибатҳои байни давлат, ҷомеа ва тичорат шарҳ медиҳанд, истифода шудаанд.

Асосҳои методологии таҳқиқотро равишҳои ва усулҳои идроки илмӣ ташкил медиҳанд. Таҳқиқот ба истифодаи усулҳои умумиилмӣ (таърихӣ, таҳлил, синтез, индуксия, дедуксия, амсиласозии мантиқӣ) ва махсус асос ёфтааст. Методологияи таҳқиқот ба равишҳои муназзам ва ҳамачониба хангоми омӯзиши нишондиҳандаҳои иқтисодии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ ва таҳқиқи муфассали зерсоҳаҳои алоҳидаи он таъяс мекунад. Дар диссертатсия, инчунин усулҳои илмии муназзам ва сохторӣ, таҳлили сабабию натиҷавӣ, арзёбии коршиносӣ ва таҳлили омилӣ истифода шудаанд.

Сарчашмаҳои маълумот. Таҳқиқот дар асоси интишорот дар соҳаи идоракунии давлатӣ ва иқтисоди рақамӣ, санадҳои меъёрию ҳуқуқии танзимкуандаи технологияҳои иттилоотӣ ва пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, фармоишҳои ва тавсияҳои методии мақомоти ваколатдори давлатӣ омода қарда шудааст. Дар диссертатсия, инчунин маводи расмии Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, стратегияҳои давлатии рушди мамлақат, ки ба таъсиси ҳукумати электронӣ ва рақамикунонии хизматрасониҳои давлатӣ равона шудаанд, маводи конференсияҳои илмию амалӣ оид ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ истифода шудаанд.

Пойгоҳи таҳқиқот. Диссертатсия дар кафедраи назарияи иқтисодии Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибқории Тоҷикистон дар солҳои 2020 - 2025 иҷро шудааст. Хангоми қор захираҳои донишгоҳ, аз ҷумла дастрасӣ ба китобхонаи

электронӣ, пойгоҳҳо ва воситаҳои техникии коркард ва таҳлили маълумот, имконияти иштирок дар конференсияҳои илмӣ, семинарҳо ва мизҳои муавварӣ таҳассусӣ истифода шудаанд.

Навгонии илмӣ таҳқиқот. Навгонии илмӣ таҳқиқот дар омӯзиши равишҳои назариявӣ, методологӣ ва амалии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, тақмили механизми ташкилию иқтисодии онҳо дар шароити иқтисоди рақамӣ, ки дарёфти равишҳои беҳсозии хизматрасониҳоро бо риояи меъёрҳои таъминкунандаи амнияти иттилоотӣ пешбинӣ менамояд, ифода меёбад. Натиҷаҳои таҳқиқот, ки дорони унсурҳои навгонӣ дар бахши илмию назариявӣ, методологӣ ва амалӣ мебошанд, аз инҳо иборатанд:

1. Масъалаҳои назариявии таҳқиқи мафҳумҳои «хизматрасониҳои давлатӣ» ва «хизматрасониҳои давлатии электронӣ» равшан карда шуда, равишҳо ва принсипҳои ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт ба низом дароварда шудаанд. Таърифи муаллифии мафҳуми «хизматрасониҳои давлатии электронӣ» пешниҳод шудааст, ки ҳамчун маҷмуи муносибатҳои ҳамкорӣ байни мақомоти давлатӣ ва шаҳрвандон дарк карда мешавад. Таснифоти муаллифии хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти сатҳи камолоти рақамии низоми идоракунии давлатӣ ва дараҷаи рақамикунонии онҳо пешниҳод шудааст. Асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатӣ вобаста ба рақамикунонӣ васеъ карда шуда, тамоюлҳои асосии рақамикунонии онҳо муайян карда шудааст.

2. Равандҳои ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ аз ҷиҳати методологӣ равшан ва асоснок карда шуда, коркарди равишҳои ҳамаҷонибаи таҳлил ва банизомдарории омилҳои рақамикунонӣ анҷом дода шудааст. Методологияи муаллифии тарҳрезии меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилию вазифавӣ ва вазифавию техникӣ (технологӣ) пешниҳод карда шудааст. Талаботи вазифавию техникий меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дақиқ карда шуда, қисматҳои сохтори он пешниҳод карда шудаанд.

3. Ба хоџири рушди раванди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар мамлакат механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди онҳо таҳия карда шуда, дар баробари равшан кардани муҳтаво ва сохтор, унсурҳои асосии институтсионалӣ, ташкилӣ ва иқтисодии ин механизм ба низом дароварда шуда, робитаи байни унсурҳои он асоснок карда шудааст. Собит карда шудааст, ки татбиқи механизми таҳияшуда имкон медиҳад, ки гузариши босифат ба идоракунии давлатии рақамӣ таъмин гардад, устувории институтсионалии Ҷумҳурии Тоҷикистон тақвият ёбад, сатҳи эътимод ба ҳокимият боло равад, сифати зиндагии шаҳрвандон беҳтар шавад.

4. Дар асоси таҳлили ҳамаҷонибаи вазъи муносири бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тамоюлҳои асосӣ бо назардошти мушкилоти ҷойдошта ва самтҳои ояндадори рушди он муайян карда шудаанд. Барои баланд бардоштани самаранокии таъдбири хизматрасониҳои давлатии электронӣ стратегияи идоракунӣ дар мавриди рақамикунонии иқтисодиёт ва идораи давлатӣ пешниҳод карда шудааст. Равишҳо ва усулҳои нави санҷидашудаи тақмили таркиби хизматрасониҳои давлатӣ пешниҳод карда шудааст.

5. Дар асоси омӯзиши таҷрибаи хориҷии ташкили хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ, амалияҳои пешқадами пешниҳоди онҳо ошкор карда ва ба низом дароварда шудаанд. Омилҳои асосии татбиқи бобарори амалияҳои пешқадам муайян карда шуда, имконияти мутобиқсозии онҳо дар шароити институтсионалию технологияи идоракунии давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хоџири беҳтар намудани самаранокии ва сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ арзёбӣ карда шудааст.

6. Воситаҳои институтсионалию технологӣ ҳамчун замина барои пешниҳоди муносиби хизматрасониҳои давлатии электронӣ таҳия ва асоснок карда шудаанд, ки унсурҳои амнияти иттилоотӣ, истифодаи технологияҳои зеҳни сунъӣ, низомҳои автоматикунонидашудаи арзёбӣ ва назорати сифати хизматрасониҳо ва технологияҳои ҳамгирошудаи ташкили ҳамкориҳои байни мақомоти давлатӣ ва истифодабарандагонро дар бар мегиранд. Мушкилоти таъмини амнияти иттилоотӣ дар мамлакат вобаста ба авҷгирии таҳдидҳои киберӣ ошкор ва

зарурати ҳифзи маълумоти шахсии истифодабарандагони сомонаҳои давлатӣ асоснок карда шудааст.

7. Самтҳои стратегии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон ошкор карда шуда, тавсияҳои илмию методӣ оид ба рушди механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт пешкаш карда шудааст. Дар асоси амсиласозии иқтисодӣ сценарияҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилӣ ва технологияи рақамикунонӣ таҳия карда шудаанд.

8. Дурнамои оммавиғардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ таҳия карда шуда, равандҳои зинавии он вобаста ба сатҳи рақамикунонии соҳаҳои алоҳидаи иқтисодиёти мамлакат муқаррар карда шудаанд. Воситаҳо ва механизми афзоиши талабот ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ асоснок карда шуданд. Зарурати қабули «Стратегияи давлатии баланд бардоштани саводнокии рақамии аҳоли дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2045» асоснок карда шуда, оид ба ташкили Маркази алоҳидаи дастрасии ҷамъиятӣ ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шаҳру ноҳияҳо тавсияҳои илмӣ пешниҳод карда шудааст.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда

1. Таърифи муаллифӣ мафҳуми «бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ» ҳамчун маҷмуи муносибатҳои ҳамкорӣ байни мақомоти давлатӣ ва шаҳрвандон, таснифоти хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти сатҳи камолоти рақамии низоми идоракунии давлатӣ ва дараҷаи рақамикунонӣ, инчунин тавсеаи асосҳои институтсионалӣ ва ташкилии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ вобаста ба рақамикунонӣ.

2. Асосҳои методологияи равшанкардашудаи таҳқиқи равандҳои ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, методологияи нави тарҳрезии меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, равиши асоснокӣ модуль чӣхати таъсис ва ташаккули портали хизматрасониҳои давлатӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт, равишҳои ҷамъонибаи таҳлил ва банизомдарории

омилҳои рақамикунони хизматрасониҳои давлатии электронӣ, методикаи муаллифии арзёбии сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар асоси низоми нишондиҳандаҳои самаранокӣ фаъолият ва принципҳои таваҷҷуҳ ба муштарӣён.

3. Механизми ташкилию иқтисодии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир дар асоси амсилаи концептуалӣ бо равшан намудани муҳтаво ва сохтори он, мушаххассозии асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунони иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, арзёбии омилҳои асосии таъсиррасон ба ташаккул ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунони иқтисодиёт.

4. Асоснокии натиҷаҳои таҳлили вазъи муосири рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо дарназардошти сценарияҳои худкор ва лоиҳаҳои озмоишӣ (пилотӣ)-и электроникунонии хизматрасониҳои давлатӣ, арзёбии мушкилоти дар ин раванд ошкоргардида, муайян кардани равишҳо ва усулҳои нави санчидашуда ҷиҳати тақмили таркиби хизматрасониҳои давлатӣ, сохтори вазифавӣ ва идоракунии онҳо, роҳандозӣ намудани бозомӯзии кормандони мақомоти давлатӣ ва ташаккули фарҳанги корпоративии онҳо.

5. Омилҳои асосии муайяншудаи таъбиқи бобарори амалияҳои пешқадами хоричӣ, имконияти мутобиксозии онҳо дар шароити институтсионалию технологияи идоракунии давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хотири беҳтар намудани самаранокӣ ва сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ.

6. Воситаҳои институтсионалию технологияи таҳия ва асосноксозии пешниҳоди дурусти хизматрасониҳои давлатии электронӣ, аз ҷумла механизмҳои амнияти иттилоотӣ, истифодаи технологияҳои зехни сунӣ, низомҳои автоматикунонидашудаи арзёбӣ ва назорати сифати хизматрасониҳо, инчунин технологияҳои ҳамгирошуда барои ҳамкорӣ байни мақомоти давлатӣ ва истифодабарандагонро ташкил дода, ҳамзамон самаранокӣ, шаффофият, эътимоднокиӣ ва сифати хизматрасониҳои давлатии электрониро баланд бардошта, заминаро барои рушди устувори инфрасохтори рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фароҳам меоранд.

7. Самтҳои стратегии таҳия ва пешниҳодшудаи рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, тавсияҳои илмию методӣ оид ба такмили механизми пешниҳоди онҳо, амсиласозии иқтисодӣ ва сценарияҳои рушди бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилӣ ва технологӣ таҳияшуда.

8. Дурнамои оммавиғардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ, равандҳои марҳилавӣ вобаста ба сатҳи рақамикунонии бахшҳои алоҳидаи иқтисодиёти мамлакат, воситаҳо ва механизми асосноккардашудаи афзоиши талабот ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ, зарурати қабули «Стратегияи давлатии баланд бардоштани саводнокии рақамии аҳоли дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2045», тавсияҳои илмӣ барои ташкили Маркази алоҳидаи дастрасии ҷамъиятӣ ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шаҳру ноҳияҳо.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Аҳаммияти назариявии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки муқаррароти назариявӣ ва методологии дар диссертатсия асоснокшуда ба рушди минбаъдаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ, омӯзиши равишҳои фароҳам овардани шароити зарурии иҷтимоию иқтисодӣ, инчунин таҳлили таъсири он ба самаранокии татбиқи принципҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ мусоидат мекунад.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот дар таҳия ва пешниҳоди тавсияҳои амалию методӣ, ки ба фароҳам овардани шароити зарурӣ чӣхати рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ равона карда шудаанд, ифода меёбад. Натиҷаҳои асосии илмӣ метавонанд аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар таҳияи самтҳои афзалиятноки рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, баланд бардоштани маърифати рақамикунонӣ ва инфрасохтори «иқтисоди рақамӣ» истифода шаванд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо истифода аз равиши ҳамаҷонибаи илмӣ, аз ҷумла таҳлили назариявӣ, омӯзиши муқоисавии таҷрибаи ватанӣ ва байналмилалӣ, асосноккунии методологии равандҳои ташаккул

ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва истифодаи усулҳои таҳқиқоти микдорӣ ва сифатӣ, аз ҷумла амсиласозии иқтисодӣ ва таҳлили муназзам таъмин карда мешавад. Натиҷаҳо бо истифода аз санчиш дар асоси маълумоти оморӣ, санадҳои меъёрию методӣ тасдиқ карда шудаанд, ки барои ҳамчун боэътимод ва дорои аҳаммияти амалӣ ҳисобидани тавсияҳо ва пешниҳодҳои таҳияшуда ҷиҳати такмили механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон медиҳад.

Мутобикати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯ, навгонӣ ва натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ ба бандҳои зерини Шиносномаи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 5.2. – Иқтисодиёт (5.2.10. – Иқтисодиёти савдо ва соҳаҳои хизматрасонӣ) мувофиқат мекунад: 3. Ташаккул ва рушди бозори савдо, хизматрасониҳои тичоратӣ ва маишӣ; 17. Механизми иқтисодию ташкилии рушди инноватсионии савдо, хизматрасониҳои тичоратӣ ва маишӣ; 20. Такмили механизми ҷойгиршавии шабакаҳои савдо, хизматрасониҳои тичоратӣ ва маишӣ; 22. Рушди инфрасохтори савдо: савдои озмунӣ, фаъолияти ярмаркавӣ, савдои биржавӣ ва электронӣ; 24. Рушди савдои шабакавӣ дар шароити муосир; 31. Рушди технологияҳои рақамӣ дар савдо, хизматрасониҳои тичоратӣ ва маишӣ; 38. Идоракунии ҷараёнҳои технологӣ дар субъектҳои савдо, хизматрасониҳои тичоратӣ ва маишӣ.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Саҳми шахсии муаллиф дар интиҳоби мавзӯ, асосноккунӣ ва мубрам будани он, муайянкунии мақсад, предмет ва объекти таҳқиқот, дар асосноккунии номгӯи вазифаҳои таҳқиқот зоҳир мегардад. Муаллиф дар таҳия ва санчиши муқаррароти назариявӣ, методологӣ ва методӣ оид ба идоракунии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ ва таъсири онҳо ба самаранокии натиҷаҳои иқтисодии фаъолият саҳм гузоштааст. Иштироки шахсии муаллиф дар ба даст овардани натиҷаҳои дар таҳқиқот пешниҳодшуда аз ҷониби ҳаммуаллифон тасдиқ карда шуда, дар интишороти муштарак инъикос карда шудааст.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия.

Муқаррароти асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар семинарҳои илмӣ, конференсияҳои байналмилалӣ илмию амалии Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон (Душанбе, 2020-2025), Донишкадаи тақмили ихтисоси Хадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (Душанбе, 2021-2022), Донишкадаи кӯҳию металлургии Тоҷикистон (Хучанд, 2020-2021), инчунин дар конференсияҳои сатҳи байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ баррасӣ ва тасдиқ шудаанд. Натиҷаҳои асосии таҳқиқот аз ҷониби Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии ноҳияи Фирдавсии шаҳри Душанбе (санад аз 11.04.2025) тасдиқ ва дар амал татбиқ карда шуданд. Муқаррароти назариявӣ ва методии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар раванди таълими Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон ҳангоми таҳияи нақшаҳо ва дастурҳои таълимӣ, матнҳои лексияҳо аз фанҳои «Ҳукумати электронӣ», «Хизматрасониҳои давлатии электронӣ», «Иқтисоди рақамӣ», «Бехатарии иттилоотӣ» ва «Системаи иттилоотии ягонаи гумрукӣ» (маълумотнома №02/230 аз 04.04.2025) барои донишҷӯён, магистрантон ва докторантҳои PhD истифода мешаванд.

Интишороти аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Доир ба мавзӯи диссертатсия 62 кори илмӣ, аз ҷумла, 21 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшуда ва 3 монография нашр шудааст.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, панҷ боб, хулоса ва тавсияҳо, рӯйхати адабиёт иборат аст. Муҳтавои асосии таҳқиқот дар 392 саҳифа оварда шуда, 40 ҷадвал ва 39 расмро дар бар мегирад. Рӯйхати адабиёти истифодашуда аз 342 номгӯй иборат аст.

ҚИСМҲОИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Дар муқаддима мубрам будани мавзӯи таҳқиқот асоснок карда шуда, аҳаммияти он барои илми иқтисодӣ ва амалия роҳандозӣ намудани механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шакли электронӣ таъкид карда шудааст. Мақсад ва вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот, инчунин фарзияи асосии он муайян карда шуда,

тавсифи асосҳои назариявӣю методологӣ ва дигар ҷиҳатҳои муҳими диссертатсия оварда шудааст.

Дар боби якум – «Асосҳои назариявии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити ташаккули иқтисоди рақамӣ», – асосҳои назариявии ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба низом дароварда шуда, хусусиятҳои асосии таснифот, инчунин асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди онҳо дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт муайян карда шудаанд.

Муаллиф, ба хотири равшан намудани мафҳуми «хизматрасониҳои давлатии электронӣ» дар аввал моҳият ва таркиби мафҳуми «хизматрасониҳои давлатӣ»-ро шарҳ медиҳад. Вале, тавре ӯ тасдиқ мекунад, таърифҳои дар адабиёт овардашуда моҳият, таркиб, ва тамоми паҳлуҳои хизматрасониҳои давлатии электрониро пурра шарҳ дода наметавонанд. Дар баробари ин, муаллиф якчанд таърифҳои мафҳуми мазкурро аз адиёт оварда шарҳ медиҳад. Аз ҷумла, муҳаққиқи тоҷик Ф.Б. Шарифӣ қайд мекунад, ки «хизматрасониҳои давлатӣ натиҷаҳои мустақим ва ғайримустақими фаъолияти давлат мебошанд. Дар шароити муосир, вазифаҳои давлат на танҳо дар таъмини сохтори иҷтимоӣ, балки табилии худ ба истехсолкунандаи мустақими неъматҳои муайяни иқтисодӣ, хизматрасониҳои давлатӣ низ ифода меёбанд. Манбаи асосии истехсол ва пешниҳоди онҳо бучети давлатӣ аст» [76] с. 157]. Аз нигоҳи муҳаққиқи қазақистонӣ Б.К. Нургазинов, хизматрасониҳои давлатӣ ҳамчун шакли амалсозии вазифаҳои давлатӣ ҳуқуқҳои конституционӣ ва манфиатҳои қонунии шахрвандон ва шахсони ҳуқуқиро тавассути мақомоти давлатӣ таъмин мекунад, яъне «пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ вазифаи ҷудонашавандаи давлати муосири иҷтимоӣ буда, рӯйхати онҳо бо афзоиши талаботи иҷтимоӣ ва мушкилоти нав пайваста васеъ мешавад» [45], с. 24].

Пас аз таҳқиқи тафсирҳои гуногун, муаллиф чунин таърифи мафҳуми «хизматрасониҳои давлатӣ»-ро пешниҳод мекунад: хизматрасониҳои давлатӣ амалҳо ва қарорҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ муҳим мебошанд, ки аз ҷониби мақомоти ваколатдори давлатӣ анҷом дода шуда, барои қонеъ намудани эҳтиёҷоти қонунии шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ равона гардидаанд ва дар

шакли муқарраршудаи меъёрию ҳуқуқӣ ва ташкилию иқтисодӣ амалӣ карда мешаванд.

Ин таъриф имкон медиҳад, ки хизматрасониҳои давлатӣ на танҳо ҳамчун натиҷаи ниҳойии фаъолияти мақомоти давлатӣ, балки ҳамчун унсурҳои механизми ташкилию иқтисодии идоракунии давлатӣ низ баррасӣ карда шаванд. Ҳамчунин, таърифи пешниҳодшуда заминаи назариявиро барои минбаъд равшан кардани хусусиятҳои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шакли электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ фароҳам меорад.

Муаллиф хосияти бисёрҷанбаи мафҳуми хизматрасониҳои давлатии электрониро таъкид мекунад. Бо назардошти ин, чунин таъриф пешниҳод карда мешавад: хизматрасониҳои давлатии электронӣ маҷмуи амалҳо ва равандҳои муташаққилро ифода мекунанд, ки аз ҷониби мақомоти ваколатдори давлатӣ ва муассисаҳои махсусгардонидашуда бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣю коммуникатсионӣ барои баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти давлатӣ ва сифати қарорҳои идоракунӣ, таъмини шаффофият, кам кардани хароҷоти маъмурӣ ва баланд бардоштани дастрасӣ ва сифати хизматрасониҳои давлатӣ барои шаҳрвандон ва шахсони ҳуқуқӣ амалӣ карда мешаванд. Дар тафовут аз дигар таърифҳои мавҷуда, ин таъриф фарогиртар буда, партави васеи хусусиятҳои хизматрасониҳои давлатии электрониро дар бар мегирад.

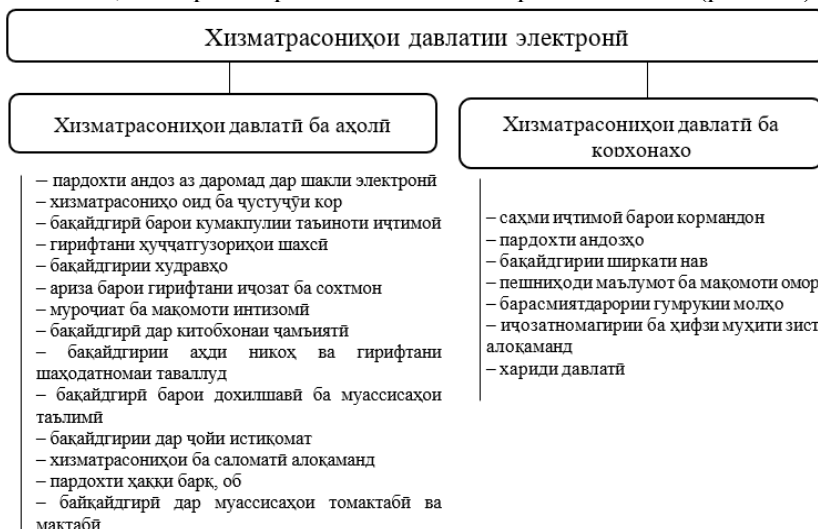
Дар диссертатсия инчунин принципҳои асосии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, аз ҷумла тамаркуз ба истифодабаранда, таъмини дастрасии баробар, амнияти иттилоот ва яқпорчагии институтсионалӣ ифшо мешаванд. Ба андешаи муаллиф, маҳз ҳамин принципҳо асоси тақвияти эътимоди ҷомеаро ба ниҳодҳои давлатӣ ташкил медиҳанд ва барои рушди низоми идоракунии давлатии нисбатан самаранок, шаффоф ва масъулиятнок шароит фароҳам меоранд.

Таъкид карда мешавад, ки аҳаммияти ин принципҳо дар шароити табилии рақамии иқтисодиёт афзоиш меёбад. Татбиқи мунтазами онҳо на танҳо барои тақмили низоми хизматрасонии давлатии электронӣ, балки барои рушди минбаъдаи иқтисоди рақамӣ дар маҷмуъ, аз ҷумла таҳияи механизмҳои нави ҳамкорӣ

байни давлат, чомае ва бахши соҳибкорӣ, замина фароҳам меорад.

Дар таҳқиқот кайд карда мешавад, ки масъалаи таснифот дар омӯзиши хизматрасониҳои давлатии электронӣ нақши муҳим мебозад. Аз ин рӯ, таҳлили равишҳои мавҷудаи таснифот барои фаҳмиши амиқтари сохтор ва хусусиятҳои низоми ҳукумати электронӣ муҳим ҳисобида мешавад.

Дар диссертатсия ду гурӯҳи хизматрасониҳои давлатии электронӣ ҷудо карда мешавад: хизматрасониҳои давлатие, ки барои аҳоли пешкаш карда мешаванд; хизматрасониҳои давлатие, ки барои корхонаҳо пешкаш карда мешаванд (расми 1).

Расми 1. – Гурӯҳбандии хизматрасониҳои давлатӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Муаллиф бо таъя ба принципҳои назариявӣ ва бо назардошти хусусиятҳои институтсионалӣ, иқтисодӣ ва технологияи Ҷумҳурии Тоҷикистон кӯшиш мекунад, ки таснифоти ҳамаҷонибаи хизматрасониҳои давлатии электрониро, ки ба шароити миллии мутобиқ карда шудаанд, таҳия намояд. Он аз дастовардҳои назариявӣ баҳра мебарад ва бо воқеияти амалии низоми маъмурии мамлакат низ мувофиқ аст.

Ба андешаи муаллиф, новобаста аз он, ки дар мамлакат заминаҳои институтсионалии хизматрасониҳои давлатии

электронӣ дар марҳилаи ташаккул қарор доранд ва санадҳои меъёриро ҳуқуқи зарурӣ дар самти гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ ва татбиқи технологияҳои рақамӣ дар соҳаи идоракунии давлатӣ қабул карда шудаанд, масъалаҳои иловагии ҳалталаб дар ин чода вучуд доранд. Аз ин рӯ, зарурати такмили инфрасохтори ҳукумати электронӣ ва беҳсозии сохтори техникую меъмории он вобаста ба тақозои замон ҷой дорад.

Бинобар ин, «ҷорӣ намудани ҳукумати электронӣ дар Тоҷикистон гузариш ба истифодаи самараноки технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ барои сода кардани равандҳои маъмурий, беҳтар кардани сифати хизматрасонӣ ва баланд бардоштани шаффофияти ҳукуматро дар назар дорад. Ин ба мамлакат имкон медиҳад, ки дар самти рушди рақамӣ пешрафтҳои назаррас ба даст орад ва қаноатмандии шаҳрвандонро аз фаъолияти ҳукумат афзоиш диҳад» [[61], с. 5].

Қайд карда мешавад, ки дар мамлакат имконияти пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тариқи электронӣ танҳо баъди пурра татбиқ шудани лоиҳаи ҳукумати электронӣ имконпазир аст. Вобаста ба ин, 4 марҳилаи рушди асосҳои институтсионалии бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ ҷудо карда шудааст (расми 2).

Расми 2. – Марҳилаҳои рушди асосҳои институтсионалии бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: Таҳияи муаллиф

Дар диссертатсия пешниҳод мешавад, ки дар баробари самтгирӣ ба рақамикунонии пурраи иқтисодиёт бояд раванди таъсиси ҳукумати электронӣ ва портали хизматрасониҳои давлатии электронӣ чун заминаи аввалин анҷом дода шуда, сипас раванди рақамикунонии пурра пайгирӣ карда шавад.

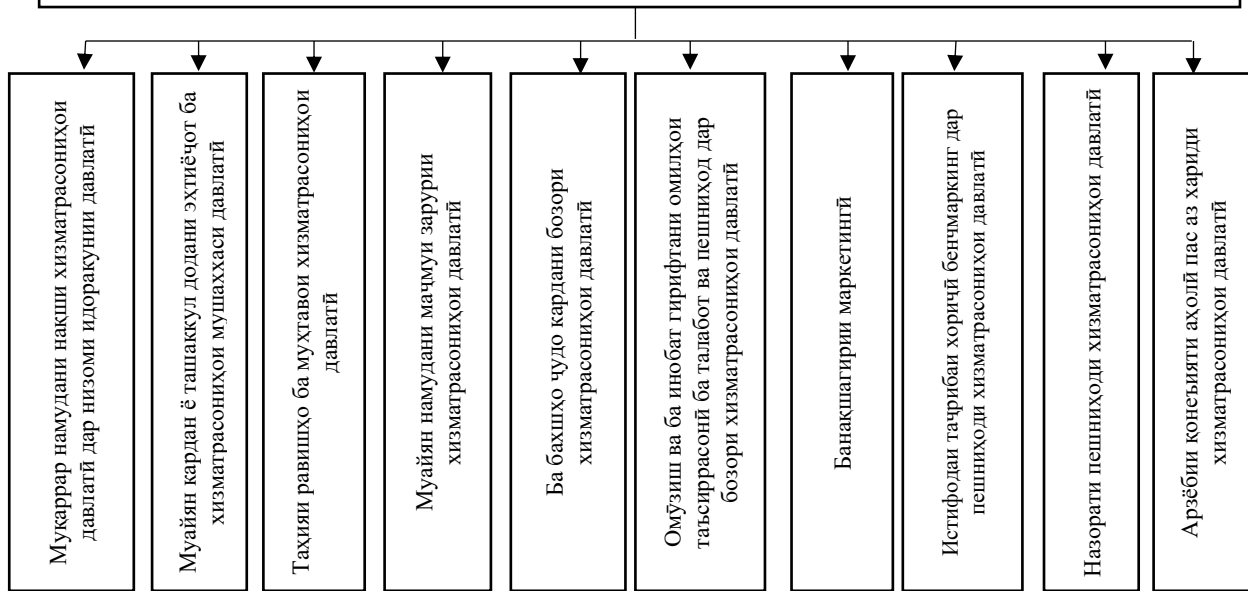
Дар боби дуюм – «Методологияи таҳқиқи ташаккул ва рушди механизми хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонӣ», – равишҳои асосии методологияи ташаккули низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ муайян карда шуда, методикаи тарҳрезии меъмурии портали чунин хизматрасониҳо бо тавсифи муфассали татбиқи амалии он таҳия карда шудааст. Механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар асоси амсилаи концептуалӣ пешниҳод карда шудааст.

Қайд карда мешавад, ки гузаронидани таҳқиқоти илмӣ масъалаҳои ташаккулёбӣ ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ равиши махсуси методологиро тақозо менамояд, ки моҳият ва ҳадафҳои стратегияи чунин гузаришро муайян намуда, «сатҳи рушди иқтисодиву иҷтимоии мамлакат ва омодагии аҳолиро ба инобат гирад. Масъалаҳои назариявӣ ташаккулёбии бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ арзиши баланди илмӣ дошта, аз тарафи мактабҳои зиёди иқтисодӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Барои дуруст муқаррар намудани равишҳои методологияи ташаккулёбии низоми хизматрасониҳои давлатии электронӣ бояд дуруст муқаррар карда шавад, ки кадом равиш хизматрасониҳои давлатии электрониро дуруст шарҳ медиҳад ва хусусиятҳои сифатии он аз рӯйи кадом маҳакҳо ташаккул меёбанд» [32, с. 84].

Дар ин робита, истифодаи равиши маркетингии ташкили хизматрасониҳои давлатии электронӣ хеле муҳим аст. Он имкон медиҳад, ки ба талаботи истифодабарандагон бештар диққат дода, қаноатмандии бештар аз сифати хизматрасониҳо ва шароити иловагӣ барои рушди иқтисоди рақамӣ фароҳам оварда шавад. Вазифаҳои асосии маркетинг дар низоми танзими давлатии иқтисодӣ дар расми 3 нишон дода шудаанд.

Истифодаи унсурҳои алоҳидаи концепсияи маркетинг дар соҳаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ имкон медиҳад, ки на танҳо низоми мониторинги пешниҳоди онҳо ташкил карда шавад, балки самаранокии расмиёти маъмури арзёбӣ карда шавад, чанбаҳои мушкили ҳамкориҳои байни мақомоти давлатӣ ва истифодабарандагон муайян карда шаванд, сатҳи дастрасӣ ва қаноатмандии аҳоли ва субъектҳои соҳибкорӣ аз сифати онҳо муайян карда шавад.

КОНСЕПСИЯИ МАРКЕТИНГӢ ДАР ФАЪОЛИЯТИ МАҚОМОТИ ДАВЛАТӢ

Расми 3. – Истифодаи консепсияи маркетингӣ дар фаъолияти мақомоти давлатӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Равиши равандии ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ низ дар тавзеҳи он нақши муҳим дорад. Бо вучуди он, «ки гузариш ба раванди хизматрасониҳои электронӣ дар мамлакат оғоз ёфтааст, то ҳол стандарти ягонаи пешниҳоди чунин хизматрасониҳо бо истифода аз дастовардҳои технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ вучуд надорад. Дар баробари ин, риояи принципҳои муҳими пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тариқи равзанаи ягона то андозае метавонад сифати онро дар сатҳи зарурӣ нисбат ба пешниҳоди он тариқи анъанавӣ нигоҳ дорад» [32, с. 87]. Риояи принципҳои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тариқи равзанаи ягона то андозае метавонад сифати онҳоро беҳтар гардонад. Принципҳои маъмул дар ин раванд дар расми 4 оварда шудаанд.

Робитаи байни равандҳо	<ul style="list-style-type: none"> • дуруст ба роҳ мондани робитаҳои байни иштирокчиёни раванди хариду фурӯши хизматрасониҳои давлатӣ ва мақомоти иҷрокунандаи мушаххас
Серталабӣ ё аҳамиятнокии раванд	<ul style="list-style-type: none"> • тахмин карда мешавад, ки ҳар як раванд бояд мақсади мушаххас дошта бошад, натиҷаҳои он бояд дорои талабот ва ниёзҳо бошанд ва дар доираи он истеъмолкунанда бояд интизори натиҷа бошад
Хуччатгузори равандҳо	<ul style="list-style-type: none"> • татбиқи онҳо ҳуччатгузорӣ ва худкорсозии ҳамаи ҷаъолиятҳоро дар назар дорад. Ин яке аз шартҳои стандартикунонии раванд ва тақмили минбаъдаи он мебошад

Расми 4. – Принципҳои асосии таъсиси равзанаи ягонаи пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар асоси равиши равандӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [78]

Истифодаи ин равиш ҳангоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ афзалияти зиёдеро доро мебошад. Дарки ин афзалиятҳо ва рафъи мушкilotи ҷойдошта сифати баланди хизматрасониҳои давлатии электрониро таъмин мекунад.

Муаллиф хулоса мебарорад, ки раванди пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ҳамчун фаъолияти муассисаҳои давлатӣ ва ширкатҳои салоҳиятдор ба шумор меравад, ки дар баробари пешниҳоди хизматрасониҳо маҷмуи равандҳои иловагиро фаро гирифта даври зисти хизматрасониҳоро дар умум ифода менамояд (расми 5).

Расми 5. – Амсилаи ташаккули мубодилаи иттилоот хангоми амаликунии хариду фурӯши хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [15]; [38].

Амсилаи дар расми 5 овардашуда «метавонад барои арзёбии таваҷҷуҳи муштариёни хизматрасониҳои давлатӣ ва маҳаллӣ бо истифода аз омилҳои техникаӣ, малақаҳои ҷамъиятӣ ва ҳавасмандгардонӣ ба роҳ монда шавад. Малақаҳои техникаӣ дар амсилаи мазкур дониш, малака ва таҷрибаро дар самти пешниҳод ва истифодаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ

ифода менамоянд. Малакаҳои чамъиятӣ ҳушмуомилагии кормандони муассисаҳои давлатӣ, некхоҳии онҳо ва тавачҷуҳи заруриро ба истеъмолкунанда ифода менамоянд. Омилҳои ҳавасмандгардонӣ бошанд, масъалаҳои ҳавасмандгардонии моддӣ ва маънавиро таҷассум месозанд. Шартҳои мавҷудияти сатҳи баланди тавачҷуҳи муштариён таъминоти буҷетии шаҳру ноҳияҳо ба шумор меравад. Маъмулан қисми асосии даромади буҷети ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби даромадҳои андозӣ таъмин карда мешавад» [32, с. 90].

Дар пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ равиши ба мизоч нигаронидашуда низ ҷойгоҳи махсус дорад. Пеш аз ҳама, барои баланд бардоштани сатҳи тавачҷуҳи муштариён зарур аст, ки онҳо дар бораи зарурати муносибати ба мизоч нигаронидашуда огоҳонида шаванд, маблағгузориҳои кофӣ дошта бошанд ва сатҳи қаноатмандии сокинон арзёбӣ карда шаванд.

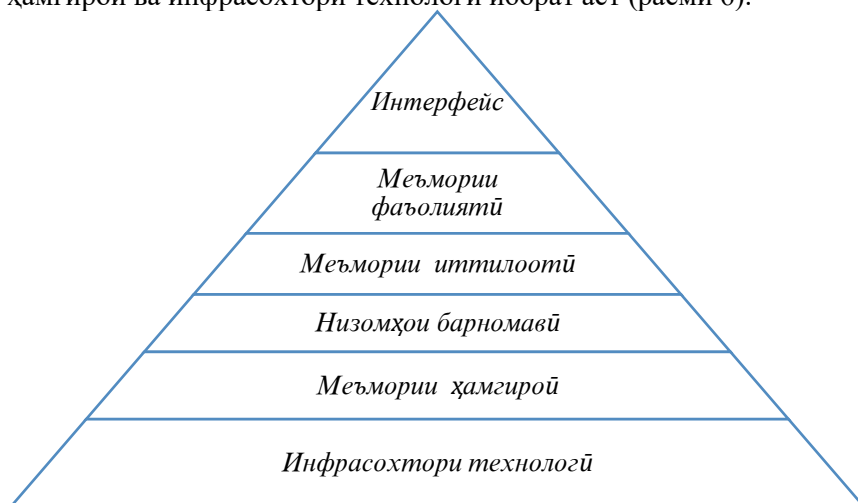
Ҳангоми пешбурди хизматрасониҳои давлатии электронӣ равиши аутсорсингӣ низ муҳим аст. Аҳаммияти аутсорсинг дар пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, пеш аз ҳама, дар нигоҳ доштани фаъолияти муассисаҳои давлатӣ дар доираи фаъолияти касбии асосиашон, кам кардани талабот ба кормандон, сарфаи маблағҳои буҷетӣ, тезонидани раванди иҷрои амалиёт ва коҳиши хароҷоти моддӣ ифода меёбад.

Новобаста аз он, ки чараҳои рақамикунони пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ худ раванди инноватсионӣ мебошад, дар баробари равишҳои дар боло зикргардида, равиши инноватсионии хизматрасониҳои давлатии электрониро низ ҷудо намудан мумкин аст.

Муаллиф равиши ҳамгиросудай ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электрониро пешниҳод менамояд, ки унсурҳои ҳар як равиши баррасишударо муттаҳид намуда, истифодаи онҳоро дар идоракунии давлатӣ дар шакли амсилаи ягона ва ҳамоҳангшуда пешбинӣ менамояд. Истифодаи он имкон медиҳад, ки портали хизматрасониҳои давлатии электронӣ фарогири тамоми принципҳои идоракунии давлатӣ, бозорӣ ва муносири пешбурди амалиёт дар самти ҳамкориҳои аҳоли бо бахши давлатӣ ва пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ бошад.

Гузариш ба хизматрасониҳои давлатии рақамии дар шакли комил фаъолияткунанда имруз барои мамлакати мо масъалаи хеле муҳим аст. Он на танҳо ба обрӯю мавқеи мамлакат дар сатҳи ҷаҳонӣ таъсир мерасонад, балки сатҳу сифати зиндагии аҳолиро ҳамчун истеъмолкунандаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ беҳтар мегардонад. Ба андешаи муаллиф, ин масъала бештар аз ҳама ба тарҳрезии дурусти сохтори меъмории портали хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва амалисозии лоиҳаи ҳукумати электронӣ дар амал алоқаманд аст.

Муаллиф сохтори меъмории ҳукумати электрониро, ки хангоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии рақамӣ истифода мешавад, таҳия кардааст, ки қисмҳои таркибии он аз интерфейс, меъморӣ фаъолият, иттилоот, низомҳои барномавӣ, меъморӣ ҳамгирӣ ва инфрасохтори технологӣ иборат аст (расми 6).

Расми 6. – Сохтори меъморӣ ҳукумати электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Ба инобат гирифтани методологияи дар диссертатсия таҳияшудаи сохтори меъморӣ низомӣ пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар мамлакат имконият медиҳад, ки портали мукамал ва бенуқсонӣ пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ таъсис ва таъмини босифат ва саривақтии чунин хизматрасониҳоро кафолат дода шавад. Дар ин

ҳолат дастрасии аҳоли аз тамоми минтақаҳои мамлакат ба хизматрасониҳои осону қуллаи таъмин карда мешавад.

Муаллиф ҳама чихатҳои зикргардидаро ҷамъбаст намуда, методологияи тархрезии меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электрониро бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилию вазифавӣ ва вазифавию техникӣ (технологӣ) пешниҳод намудааст. Методологияи мазкур ба равишҳои муназзамии институтсионалӣ ва равандӣ асос ёфта, татбиқи пайдарпайи марҳилаҳои муайяно дар бар мегирад (расми 7).

Ба хоҳири рушди раванди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар мамлакат механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди онҳо таҳия карда шуда, дар баробари равшан кардани муҳтаво ва сохтор, унсурҳои асосии институтсионалӣ, ташкилӣ ва иқтисодии ин механизм ба низом дароварда шуда, робитаи байни унсурҳои он асоснок карда шудааст.

Собит карда шудааст, ки татбиқи механизми таҳияшуда имкон медиҳад, ки гузариши босифат ба идоракунии давлатии рақамӣ таъмин гардад, устувории институтсионалии Ҷумҳурии Тоҷикистон тақвият ёбад, сатҳи эътимод ба ҳокимият боло равад, сифати зиндагии шаҳрвандон беҳтар шавад.

Рушди технологияҳои рақамӣ ва ҷорӣ намудани онҳо ба соҳаи идоракунии давлатӣ ба ташаккули равишҳои нави пешниҳоди хизматрасониҳо ба аҳоли мусоидат намуд. Дар ин шароит нақши калидиро механизми ташкилию иқтисодӣ мебозад, ки фаъолияти самараноки низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электрониро таъмин мекунад.

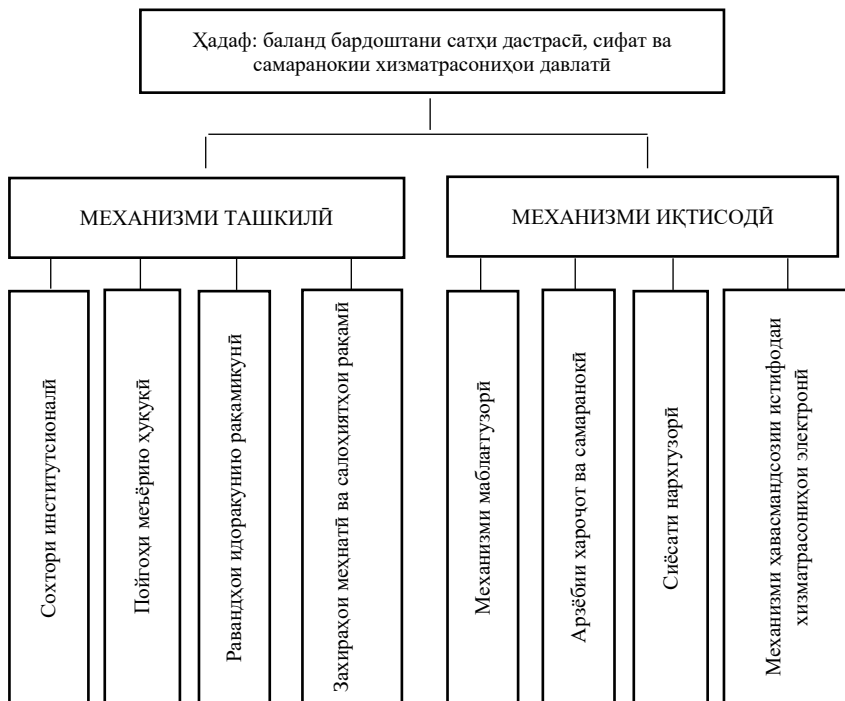
Яке аз воситаҳои самарабахши маблағгузори механизми ташкилию иқтисодии хизматрасониҳои давлатии электронӣ рушди шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ мебошад. Он имкон медиҳад, ки маҳдудияти манбаҳои бучетӣ тавассути ҷалби сармоягузори хусусӣ ҷуброн карда шавад.

Расми 7. – Методологияи тарҳрезии меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Дар диссертатсия механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ таҳия шудааст, ки як низоми мукаммали унсурҳои ташкилӣ ва иқтисодии бо ҳам алоқаманд буда, фаъолияти самаранокӣ низоми ҳукумати электрониро таъмин мекунад ва дастрасии хизматрасониҳои давлатиро барои аҳоли ва тичорат афзоиш медиҳад (расми 8).

Расми 8. – Механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ.

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Имкони татбиқи механизми ташкилию иқтисодии пешниҳодшуда дар амалияи бозори хизматрасониҳои давлатии электронии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба вазъи муосири рушди ҳукумати электронӣ ва зерсохторҳои он, дараҷаи инкишофи зерсохтори рақамӣ, фарогирии заминаҳои меъёрӣ, ҳамоҳангсозии фаъолияти ниҳодҳо ва малакаи касбии кормандон вобаста аст.

Муаллиф амсилаи концептуалии умумии механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электрониро, ки ба шароити иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ шудааст, пешниҳод кардааст. Ин амсила на танҳо ҳамчун воситаи муосиргардонии рақамӣ, балки ҳамчун низоми идоракунии устувори табдили бахши давлатӣ дар маҷмӯи хизмат мекунад (расми 9).

Расми 9. – Амсилаи концептуалии умумии механизми ташкиливу иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Амсилаи концептуалӣ татбиқи мукамал ва бисёрсатҳан хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро таъмин менамояд, ки ҳам хусусиятҳои миллӣ ва ҳам стандартҳои байналмилалӣ идоракунии давлатиро ба инобат мегирад.

Дар боби сеюм – «Вазъи муосир ва тамоюлҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ», – вазъи ташкили низоми хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар мамлакат таҳлил ва арзёбӣ карда шуда, омилҳо ва заминаҳои рушди чунин хизматрасониҳо дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт ошкор карда шудаанд. Таҷрибаи хориҷӣ дар ин самт таҳқиқ шуда, имконияти истифодаи он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон арзёбӣ карда шудааст.

Дар диссертатсия монсаҳои асосии боздорандаи ҷорисозии пурраи ҳукумати электронӣ ва пешниҳоди хизматрасониҳои

давлатии электронӣ муайян карда шудаанд, аз қабилӣ: паст будани сатҳи боварии аҳоли ба мақомоти давлатӣ ва камбуди итминон доштан ба амният ва самаранокии муоширати рақамӣ бо давлат; дастрасии маҳдуд ба шабакаи Интернет, махсусан дар минтақаҳои дурдаст; ноомодагии равонӣ ва манфиатии баъзе кормандони давлатӣ, ки бо ҷорӣ гардидани шаффофият ва рақамикунони равандро имкони аз даст додани манбаъҳои ғайриқонунии даромадро эҳсос мекунад; сатҳи баланди ришва ва набудани механизмҳои мукаммали ҳифзи маълумоти шахсӣ; инфрасохтори пасти технологияҳои рақамӣ; хусусиятҳои ҷуғрофии мамлакат, ки бештар кӯҳистон аст ва барои паҳши Интернетӣ фароҳамро мушкилӣ эҷод менамояд; норасоии малақаҳои рақамӣ миёни намоёндагони насли калонсолтари кормандони давлатӣ.

Ба ақидаи муаллиф, барои таъмини дастёбии пурраи аҳоли ба хизматрасониҳои электронӣ зарур аст, ки як қатор чораҳо роҳандозӣ карда шаванд, ки муҳимтаринашон инҳо мебошанд:

- таъсисии портали ягонаи омӯзишӣ;
- таъмини суръати баланди Интернет дар тамоми қаламрави мамлакат;
- ташаққули речаи 24 соатаи фаъолияти барномаҳои компютери истифодашаванда;
- баланд бардоштани эътимод ва боварии аҳоли ба ҳукумати электронӣ;
- таъмини махфияти маълумоти истеъмолкунандагон.

Муаллиф қайд мекунад, ки дар соли 2024 қиммати шохиси хизматрасониҳои онлайнӣ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон 0,44760, сохтори институтсионалӣ 0,84, пешниҳоди хизматрасонӣ 0,4578, ширкати электронӣ 0,2720 ва платформаи технологӣ ба 0,4375 расонида шудааст [83]. Аммо новобаста аз тамоюли рушд бисёре аз нишондиҳандаҳои таҷассумкунандаи рушди ҳукумати электронӣ дар мамлакат ва худкорсозии хизматрасониҳои давлатӣ суст боқӣ мемонад.

Дар баробари ин, дар сомонаҳои худкоршуда, ҳамаи иштирокчиён қобилияти амалисозии муомилотро тариқи онлайн надоранд. Ин аз як ҷониб ба саводнокии пасти аҳоли дар самти истифодаи ҳукумати электронӣ марбут бошад (дар соли 2024 ба 0,3333 баробар аст), аз ҷониби дигар, сомонаҳои худкоршуда бо

тамоми ширкатҳои таҳвилкунандагони алоқа ҳамкориро ба роҳ намондаанд. Барои мисол бароҳмонии амалияти электронӣ дар сомонаи «andoz.tj» барои муштарӣни шикатҳои мобилии Билайн ва Вавилон дастраст нест, ки ин ба таъбизи онҳо сабаб шуда метавонад.

Ба андешаи муаллиф, барои мукамал намудани механизми ташаккул ва рушди низоми хизматрасониҳои электронӣ дар доираи ҳукумати электронӣ татбиқи чорабиниҳои зерин мақсаднок ба шумор меравад:

1. Бояд ҳадафҳо ва вазифаҳои асосии рақамикунони хизматрасониҳои давлатии электронӣ саҳеҳ ва дақиқ муайян карда шавад. Ҳадафҳо бояд мушаххас ва ноилшаванда бошанд.

2. Пешакӣ муайян намудани самараҳои, ки татбиқи технологияҳои рақамиро дар идоракунии давлатӣ фароҳам меоварад.

3. Омӯзиш ва татбиқи таҷрибаи давлатҳои қобили таваҷҷуҳ.

4. Тезонидани раванди ташаккули ҳукумати электроники пурра фаъолияткунанда дар мамлакат.

5. Такмили инфрасохтори рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

6. Фаъолсозии ҳузури давлат дар шабака.

7. Баланд бардоштани нақши бахши хусусӣ тариқи ташкили ҳамкориҳои шарикӣ.

8. Коркарди механизми муваффақи маблағгузори пурраи лоиҳаи ҳукумати электронӣ.

9. Такмили минбаъдаи муҳити ҳуқуқии танзими соҳа.

10. Ҳавасмандгардонии таҳқиқот ва кашфиёт дар самти рушди технологияи рақамӣ.

11. Ташаккули талабот ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ.

Дар ҷалби бештари аҳоли ва корхонаҳо ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ нақши омилҳо ва гурӯҳҳои таъсиррасон назаррас аст. Таъсиррасонӣ ба гурӯҳҳои ихтотанамудай аҳоли аз қабилҳои оила, дӯстон, ҳамкасбон ва ҳамсабақон муҳим аст (ҷадвали 1).

Чадвали 1. – Омилҳои таъсиррасон ба тақозои шаҳрвандон ба хизматрасониҳои давлатӣ тариқи Интернет

Нишондиҳандаҳо	Тавсифи нишондиҳанда
Боварӣ ба Интернет	Дараҷаи эътимод, ки мардум нисбати Интернет ва истифодабарии он доранд
Боварӣ ба ҳукумати электронӣ	Сатҳи эътимоди мардум нисбати мақомотҳои пешниҳодкунандаи хизматрасониҳои давлатӣ
Мувофиқат	Сатҳи инноватсияе, ки ба арзишҳои мавҷуда, эътиқод ва таҷрибаи шаҳрвандон мувофиқат мекунад
Боиттилоотӣ	Дониши мардум нисбат ба амалишавии лоиҳаи ҳукумати электронӣ ва дастрасии хизматрасониҳои давлатӣ тариқи Интернет
Таҷрибаи пешина	Мардуме, ки дар соҳаи ҳукумати электронӣ таҷриба доранд ва аз он истифода намудаанд

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Таҳлили омилҳои нишон медиҳад, ки ба ташкили ҳукумати электронӣ ва пешниҳоди самараноки хизматрасониҳои давлатӣ тариқи Интернет боварӣ ба мақомоти давлатӣ ва технологияҳои пешниҳодкунандаи онҳо хеле муҳим аст.

Дар асоси муайянсозии омилҳои таъсиррасон ба ташаккули бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ фарзияҳоеро коркард намудан мумкин аст, ки дар чадвали 2 оварда шудаанд.

Муаллиф қайд мекунад, ки аз сабаби норасоии маълумоти оморӣ оид ба таъмини омилҳои дар боло зикргардида дар раванди таҳқиқот аз усули пурсишнома истифода карда шуд. Бо ҳамин мақсад дар байни 330 истифодабарандагони фаъоли Интернет пурсишнома гузаронида шуд, то ки дараҷаи истифодабарии шаклҳои электронии хизматрасониҳои давлатӣ ва сифати онҳо муайян карда шавад.

Ҷадвали 2. – Фарзияҳои ташаккули эътимоди шаҳрвандон ба ҳукумати электронӣ

Фарзияҳо	Шарҳи фарзия	Нишондиҳандаҳо
Фарзияи 1	Аксарияти истифодабарандагони шабакаҳои электронӣ ба миқдори ками хизматрасониҳои давлатӣ тариқи Интернет таваҷҷуҳ зоҳир менамоянд	Нияти истифода намудан
Фарзияи 2	Шаҳрвандоне, ки боварии зиёд ба Интернет доранд, нисбати ташкили ҳукумати электронӣ ва хариди электронии хизматрасониҳои давлатӣ бештар хоҳиш доранд	Боварӣ ба Интернет
Фарзияи 3	Шаҳрвандоне, ки боварии зиёд ба ҳукумат доранд, нисбати ташкили ҳукумати электронӣ ва хариди электронии хизматрасониҳои давлатӣ бештар ҳавасманданд	Боварӣ ба ҳукумат
Фарзияи 4	Шаҳрвандоне, ки пешравиӣ имрӯзаро дар соҳаи истифодаи ТИК дар ташкили ҳукумати электронӣ эътироф ва дар амалисозии он бештар ҳавасманданд	Мувофиқат
Фарзияи 5	Шаҳрвандоне, ки дар соҳаи ташкили ҳукумати электронӣ таҷрибаи зарурӣ доранд, барои амалисозии он ҳавасманданд	Таҷрибаи пешина
Фарзияи 6	Шаҳрвандоне, ки аз ҳукумати электронӣ бештар хабардоранд, хоҳиши зиёди бархӯрдор шудан аз хизматрасониҳои онро доранд	Боиттилоотӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Дар умум аксари пурсидашудагон ба таври муназзам ба Интернет баландсифат дастрас буда, 86%-и онҳо зиёда аз 3 сол дар ин соҳа таҷриба доштанд ва 78%-и дигарашон Интернетро ҳамарӯза истифода менамуданд. 97,5% и пурсидашудагон дастрасӣ ба Интернет дар хона ё ҷойи кор доштанд (ҷадвали 3).

Чадвали 3. –Тачриба ва усули дастрасии посухгӯяндаҳо ба Интернет

Истифодаи Интернет	Давраҳои истифода	Микдор	%
Тачрибаи истифодаи Интернет	то як сол	9	2,72
	1-2 сол	45	13,63
	зиёда аз се сол	276	83,64
Сарчашмаи дастрасӣ ба Интернет	дастрасӣ дар ҷои кор	224	67,88
	дастрасӣ дар хона	98	29,70
	дастрасӣ тариқи Интернет кофе ё дигар мавқеъҳо	8	2,42
Дарачаи истифодаи Интернет	ҳамаруза (мунтазам)	260	78,79
	дар ду се рӯз як маротиба гоҳ-гоҳ	57	17,27
	дар як ҳафта як маротиба (вобаста ба зарурат)	13	3,94

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси натиҷаи пурсишномаи гузаронидашуда

Соҳтори демографии пурсидашудагон дар чадвали 4 оварда шудааст. Аз микдори умумии пурсидашудагон 25,76% шахрвандони синни 18-25 сола, 23,03% шахрвандони синни 26-35 сола ва 51,21% синни 36-40 соларо ташкил медиҳад. Аз рӯйи ҷинс 56,96%-ро мардон ва 43,03%-ро занон ташкил медиҳанд. Аз микдори умумии пурсидашудагон 29,70% дар ш. Душанбе, 26,36% дар вилояти Суғд, 33,64% дар вилояти Хатлон ва 10,30% дар ШНТЧ зиндагонӣ менамоянд.

Натиҷаи таҳқиқот нишон дод, ки истифодабарии хизматрасониҳои давлатӣ тариқи Интернет дар мамлакат, пеш аз ҳама, ба «Фарогирии рақамӣ» алоқаманд набуда, ба сабабҳои иҷтимоӣ ва рафторӣ марбут аст. Маълум шуд, ки дар асоси як тағйирёбандаи вобаста (нияти истифода) ва 5 тағйирёбандаи новобаста (боварӣ ба Интернет, боварӣ ба ҳукумат, мутобиқат, маълумотнокӣ ва тачрибаи пешина) талабот ба хизматрасониҳои тариқи Интернетро муайян намудан мумкин аст.

Таҳлили омилҳо ва заминаҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ нишон медиҳад, ки татбиқи бобарори технологияҳои рақамӣ танҳо тавассути қорбурди равиши ҳамҷониба, ки такмили меъёриро ҳуқуқӣ, рушди инфрасохтори

рақамӣ, баланд бардоштани сатҳи саводнокии рақамии аҳоли ва ташаккули низоми самараноки идоракунии захираҳои инсониро дар мақомоти давлатӣ муттаҳид мекунад, имконпазир аст.

Ҷадвали 4. – Сохтори демографии посухгӯяндаҳо

НИШОНДИҲАНДАҶО	БУЗУРГИИ ТАҒЙИРЁБАНДА	ФОСИЛА N=330	%
Синну сол	18-25	85	25,76
	26-35	76	23,03
	36-40	169	51,21
Ҷинс	мардҳо	188	56,97
	занҳо	142	43,03
Миллат	тоҷикҳо	206	62,42
	ӯзбекҳо	20	6,06
	дигар миллатҳо	4	1,21
Дараҷаи маълумот	маълумоти бакалавр ва олӣ	204	61,82
	магистр, номзади илм	92	27,88
	маълумоти миёна	30	9,09
	маълумоти нопурра	4	1,21
Таҷрибаи истифодаи Интернет	то як сол	9	2,72
	1-2 сол	45	13,63
	зиёда аз се сол	276	83,64
Ҷои таввалуд	ш. Душанбе	98	29,70
	вилояти Суғд	87	26,36
	вилояти Хатлон	111	33,64
	ШНТМ	34	10,30

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси натиҷаи пурсишномаи гузаронидашуда

Муаллиф тасдиқ мекунад, ки барои муайян намудани самтҳои асосии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ зарур аст, ки таҷрибаи хориҷӣ дар ин самт омӯхта шуда, роҳҳои истифода намудани он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод гарданд.

Мусаллам аст, ки «дар байни давлатҳои пешрафтаи ҷаҳон давлатҳои Аврупо имрӯз дар соҳаи татбиқи ҳукумати электронӣ ва ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ба муваффақиятҳои назаррас ноил гардидаанд. Дар солҳои охир таъминоти электронии хизматрасониҳои давлатӣ дар Аврупо аз 21% то 63% фоиз зиёд гардидааст, ки 42% аҳолии Аврупо имрӯз

сомонаҳои ҳукумати ро барои гирифтани иттилооти зарурӣ истифода мебаранд ва 27%-и аҳоли шаклҳои электронии муроҷиат ба мақомоти давлатиро ба роҳ мемонанд. Ҳукумати иттиҳоди Аврупо имрӯзҳо диққати махсусро ба рушди хизматрасониҳои фаъол дар он соҳаҳои мураккаб намудааст, ки давлат метавонад аз ҳисоби зиёд шудани даромадҳо ва кам гардидани хароҷотҳо манфиатҳои молиявӣ ба даст орад. Аз ин рӯ, хизматрасонӣ, ки даромади муассасаҳои идораи давлатиро таъмин менамоянд ба мисли хизматрасониҳои онд ба ҷамъовариҳои андозҳо дар аксари давлатҳои Иттиҳоди Аврупо дар сатҳи баландтарин ташкил карда шудааст. Чунин ҳолат ҳамчунин ба шакли хизматрасонӣ дохл дорад, ки пардохтҳои муштаракӣ шаҳрвандон ва сохторҳои тижоратиро дар бар мегирад» [33, с. 10].

Омузиши таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ нишон дод, ки барои Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқи намунаҳои баъзе аз самтҳои таҷрибаи Эстония дар соҳаи истифодабарии Интернет ҳангоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ба шаҳрвандон хеле қуллай ва самарнок хоҳад буд. Дар доираи ин равиш, ду самти имконпазири электроникунонии хизматрасониҳои давлатӣ пешниҳод карда мешавад. Варианти аввал таъсиси портали ягонаи рақамиро дар бар мегирад, ки хизматрасонӣ бо истифода аз принсипи «як рақам» пешниҳод мекунад. Варианти дуюм ба таъсиси захираҳои махсуси интернет барои мақомоти давлатӣ ва баъдан пешниҳоди хизматрасониҳои электронӣ тавассути платформаҳои дохлдор асос ёфтааст. Ба андешаи муаллиф, истифодаи чунин равишҳо метавонад дастрасии хизматрасониҳои давлатиро беҳтар кунад ва ба қаноатмандии шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ аз сифат ва осонии дастрасӣ таъсири мусбат расонад.

Ғайр аз ин, мутобиқсозии амсилаҳои хориҷӣ ба хусусиятҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ, технологӣ ва институтсионалии Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти хоса дорад, на қабули муқаррарии амсилаҳои хориҷӣ. Аз ин рӯ, татбиқи стратегияи табдили тадриҷӣ ва мутобиқшавандаи низомии хизматрасониҳои давлатии электронӣ равиши аз ҳама асоснок ва имконпазир барои рушди минбаъда ба назар мерасад. Ин стратегия имкон медиҳад, ки беҳтарин амалияҳои ҷаҳонӣ, ки ба

талаботи воқеии ҷомеа, доираҳои ҳуқуқӣ ва имкониятҳои институтсионалии мамлакат мутобиқ карда шудаанд, татбиқ карда шаванд.

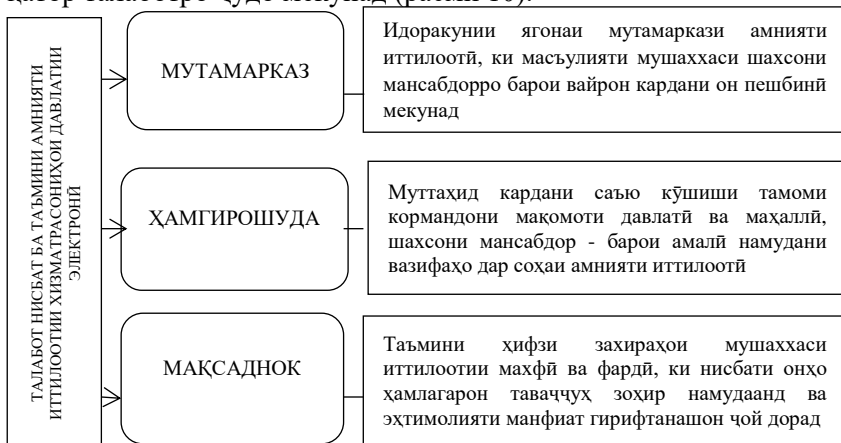
Дар боби чорум – «Воситаҳои институтсионалию технологияи пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ», – масъалаҳои таъмини амнияти иттилоотии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ, равишҳои корбурди зеҳни сунъӣ дар низоми чунин хизматрасониҳо баррасӣ шуда, ба хусусиятҳои арзёбии сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ тавачҷуҳ карда мешавад.

Муаллиф қайд мекунад, ки ҷомеаи рақамӣ бо суръати баланд рушд карда, доираи истифодаи технологияҳои рақамӣ дар тамоми бахшҳои иқтисодиёт ва идоракунии давлатӣ тамоюли афзоиш дорад. Дар ин раванд масъалаи амнияти иттилоотӣ аҳамияти бештар касб менамояд. Зеро, «дар раванди хариду фурӯши хизматрасониҳои давлатии электронӣ бояд махфияти иттилоот таъмин карда шавад. Ин амал норухати истифодабарандагони хизматрасониҳои давлатии электрониро кам мегардонад. Дар акси ҳол он метавонад мавзӯи баҳс дар васоити ахбори умум гардад, ки дар нуфузи хизматрасониҳои давлатии рақамишуда дар ҷомеа таъсири манфӣ мерасонад. Ин дар навбати худ ба ташаккули созиши умуми байни муассисаҳои таҳвилкунандаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ, аҳоли ва корхонаҳо бетаъсир нахоҳад монд. Иловадан, ин ҳолат метавонад суръати татбиқи шаклҳои нави ҳамкории аҳоли ва корхонаҳо бо давлатро коҳиш диҳад» [46], с. 207].

Омори киберҷиноят дар бахшҳои мухталифи иқтисодиёт низ меафзояд. Ҳалли ин масъала танҳо ба коркарди механизми амниятии ҳифзи додаҳо дахл дорад. Дар таҳияи амиқи сиёсат ва стратегияи амнияти додаҳо, кафолатҳои ҳуқуқи корбарон, инчунин ташкили маъракаи густурдаи оғаҳӣ барои баланд бардоштани саводнокии рақамӣ зарур аст. Зеро, дар ҷараёни истифодаи порталҳои хизматрасони давлатии электронӣ, на танҳо маълумоти шахсии шахрвандон, балки маълумоти молиявӣ ва дигар иттилооти махфӣ интиқол ва коркард мешавад.

Ба андешаи муаллиф, нақши муҳимро дар таъмини амнияти иттилоотӣ ҳангоми расонидани хизматрасониҳои давлатӣ тариқи электронӣ имзои электронӣ мебозад. Аммо, новобаста аз он, ки имзои электронӣ яке аз унсурҳои муҳими аслияти иттилооти ҳукумати электронӣ ба шумор меравад, он на ҳамеша зерсохтори миллии эътимодно ро ташаккул дода метавонад.

Низоми амнияти иттилооти мақомоти давлатӣ бояд ҳамаҷониба ва самаранок бошад. Вобаста ба ин, муаллиф як қатор талаботро ҷудо мекунад (расми 10).

Расми 10. – Талабот нисбат ба таъмини амнияти иттилооти хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Дар диссертатсия ба масъалаи қорбурди технологияи зеҳни сунъӣ дар низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ диққати муҳим дода шудааст. Ба андешаи муаллиф, така ба зеҳни сунъӣ бояд намунаро роия кунад, ки дар бахши тиҷорат собит шудааст. Татбиқи зеҳни сунъӣ дар пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ сохтори низоми барномавии мавҷудаи платформаҳои рақамиро мукамал карда, ба ташкили робитаҳои судманди байни аҳоли, қорхонаҳо ва муассисаҳои давлатӣ мусоидат менамояд.

Шиносии муаллиф бо дараҷаи татбиқи зеҳни сунъӣ дар идоракунии давлатӣ нишон медиҳад, ки дар соли 2023 ҳаҷми ҷаҳонии истифодаи зеҳни сунъӣ дар идоракунии давлатӣ 12,6

млрд. долл. ИМА-ро ташкил дод ва интизор меравад, ки соли 2033 ба 78,0 млрд. долл. ИМА расонида шавад [81].

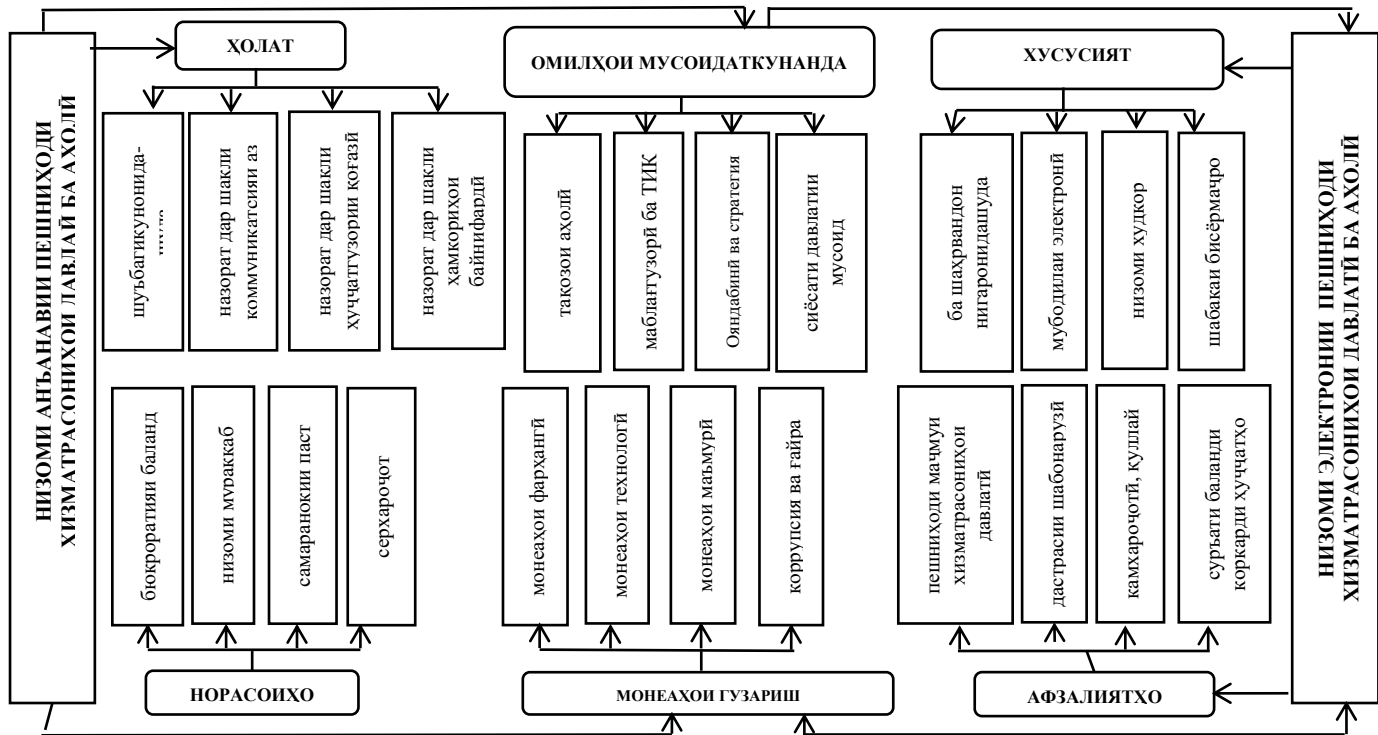
Ҳамин тарик, зеҳни сунъӣ дар бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ ҳамгироии технологияҳои рақамиро дар доираи амалиёти баҳши давлатӣ барои баланд бардоштани самаранокӣ, қабули қарорҳо ва хизматрасонӣ дар бар мегирад. Ин ба автоматикунонии равандҳо, беҳбуди ҷалби шаҳрвандон ва баланд бардоштани қобилияти таҳлилий мусоидат мекунад.

Дар боби панҷум – «Самтҳои стратегӣ ва механизмҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ», – самтҳои такмили механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ муайян карда шуда, амсилаи иқтисодӣ ва сценарияҳои рушди онҳо таҳия карда мешаванд. Ҳамчунин воситаҳо ва механизмҳои оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ пешниҳод карда мешаванд.

Самтҳои стратегии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт ошкор карда шуда, тавсияҳои илмию методӣ оид ба рушди механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт пешкаш карда шудааст. Дар асоси амсиласозии иқтисодӣ сценарияҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилӣ ва технологияи рақамикунонӣ таҳия карда шудаанд.

Механизми гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ таҳия карда шудааст (расми 11), ки дар он ҳолати имрӯзаи пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ, омилҳои мусоидаткунанда ва монеаҳои гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳо таҷассум ёфтаанд.

Механизми пешниҳодшаванда раванди рушди хизматрасониҳои давлатии электрониро ифода намуда, бо дарназардошти мураккабии низоми анъанавии онҳо гузариш ба шакли электрониро дар асоси амаликунии ислоҳоти муайян пешниҳод менамояд.

Расми 11. – Механизми гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ.
Сарчашма: таҳияи муаллиф

Барои идоракунии чунин раванди мураккаб гузариш ба ҳукумати электронӣ корбурди усулҳои нави роҳбарикунӣ талаб карда мешавад. Илова бар ин, чунин роҳбаронро зарур аст, ки дар баробари малакаҳои техникӣ малакаи кор бо идоракунии иттилоот, ҷамъияти иттилоотӣ ва идоракунии фосилавино дошта бошанд. Чунин малакаҳо барои табақаҳои гуногуни идоракунандагон дар ҷадвали 5 оварда шудаанд.

Ҷадвали 5. - Малакаҳои идоракунии барои гузариш ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Малакаҳо	Нишондиҳандаҳо	Зинаҳои идоракунии
Технологияи иттилоотӣ	Саводнокии базавӣ дар соҳаи технологияи иттилоотӣ; касбият дар соҳаи технологияи иттилоотӣ	Тамомӣ қормандон, менеҷерон ва мутахассисони ТИК
Идоракунии иттилоот	Менеҷерон ва мутахассисон дар соҳаи идоракунии иттилоот; идоракунии иттилооти дохилӣ; идоракунии иттилооти берунӣ: ҳифзи махфият, донишдони механизми алоқаҳои ҷавобӣ	Менеҷерон ва мутахассисони баҳши қор бо иттилоот
Ҷомеаи иттилоотӣ	Фаҳмиши имқониятҳои ТИК; имқонияти арзёбии тамоюлҳо; пешгуи таъсири ТИК ба фарҳанги ташқилот, имқонияти таҳияи стратегияи ТИК	Менеҷерон
Идоракунии/ пешбурди тичорат	Тағйироти сохторӣ; идоракунии хавфҳо; механизми маблағгузорӣ; ҳамқорӣ ва ҳамоҳангсозӣ; шарикии давлат ва баҳши ҳусусӣ; асосҳои баҳисобгирӣ	Менеҷерон

Сарҷашма: таҳияи муаллиф

Муаллиф тасдиқ мекунад, ки қорбурди тавсияҳои дар боло зикрқардида имқоният медиҳад, ки истиқодаи технологияҳои рақамӣ дар бозори хизматрасониҳои давлатӣ тағйироти қулқиро ба вуҷуд оварад. Барои ояндабинии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ҳамқун маълумоти появӣ маълумоти ҷадвали 6 истиқода шудааст.

Ҷадвали 6. – Маълумоти оморӣ боявӣ барои ояндабинии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Нишондиҳанда	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023/ 2017, %
ММД, млн сомонӣ	54790,3	71059,2	79109,8	83958,3	101076,3	118181,7	130791,5	2,4 маротиба
Истеҳсоли хизматрасониҳо, млн. сомонӣ	25049,7	26111,4	29333,8	29597,1	33132,8	47897,1	54409,4	2,2 маротиба
Хизматрасониҳо дар самти мақомоти идоракунии таъминоти иҷтимоӣ, млн. сомонӣ	1708,6	2005,6	2139,9	2247,4	2411,3	2620,7	6962,1	4 маротиба
Шуғл дар мақомоти давлатӣ ва мудофия, сугуртаи ҳатмии иҷтимоӣ, ҳазор нафар	44,8	47,3	44,5	45,1	50,5	49,8	49,6	10,7%

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [50]

Тибқи ояндабинии анҷомдодашуда ММД дар соли 2030 бо нархҳои ҳамон давра ба 366434,55 млн. сомонӣ мерасад, ки нисбат ба соли 2026 ба андозаи 163044,54 млн. сомонӣ (1,80%) зиёд хоҳад буд (ҷадвали 7). Истеҳсоли хизматрасониҳо дар умум бошад, ба 141214,69 млн. сомонӣ баробар хоҳад шуд, ки нисбат ба соли 2026 ба андозаи 59332,25 млн сомонӣ (1,72%) зиёд хоҳад буд. Дар ин давра ҳаҷми хизматрасониҳои давлатӣ 3,33% хоҳад афзуд, аммо ҳаҷми шуғл дар ин бахш танҳо 1,08% хоҳад меафзояд, ки ин ба автоматикунонии хизматрасониҳо ва кам шудани эҳтиёҷот алоқаманд хоҳад буд.

Ҳамин тариқ, муаллиф се сценарияи гузариш ба электроникунонии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатиро пешниҳод кардааст:

1. Электроникунонии пурра - худкорсозии тамоми хизматрасониҳои давлатӣ дар доираи як сомонаи Интернетӣ тариқи равангаи ягона.

Ҷадвали 7. – Маълумоти ояндабинии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Нишондиҳандаҳо	2026	2027	2028	2029	2030	2030/ 2026 %
ММД, млн. сомонӣ	203390,01	235638,54	273000,23	316285,82	366434,55	1,80
Истеҳсоли хизматрасониҳо, млн. сомонӣ	81882,44	93834,61	107531,41	123227,49	141214,69	1,72
Хизматрасониҳо дар самти мақомоти идоракунӣ, таъминоти иҷтимоӣ, млн. сомонӣ	17176,21	23209,00	31360,67	42375,46	57258,95	3,33
Шуғл дар мақомоти давлатӣ ва мудофиа, сугуртаи ҳатмии иҷтимоӣ, ҳазор нафар	52,43	53,41	54,40	55,42	56,45	1,08

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси [50]

2. Электроникунонии нисбӣ - худкорсозии қисмани хизматрасониҳои давлатӣ дар доираи сомонаҳои мақомоти пешкашкунандаи хизматрасониҳои давлатӣ.

3. Электроникунонии равандҳо - худкорсозии озмоишӣ-соҳавии хизматрасониҳои давлатӣ.

Новобаста аз интиҳоб ё якҷоя кардани яке аз ин се сценарияҳо зарур аст, ки тадбирҳои саривақтӣ барои баланд бардоштани самаранокии онҳо андешида шаванд. Чунин тадбирҳо метавонанд роҳи ислоҳоти низоми хизматрасониҳои давлатиро ба сӯи устуворӣ ва субот роҳнамоӣ кунанд, хавфҳои эҳтимолии ин равандро ошкор ва роҳро барои татбиқи барномаҳои самараноки идоракунии хавфҳо муайян кунанд. Дар ин раванд ислоҳоти низоми хизматрасониҳои давлатӣ набояд боиси пайдоиши шаклҳои нави бюрократия гардад.

Дар диссертатсия дурнамои оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ пешниҳод карда шуда, равандҳои зинавии он вобаста ба сатҳи рақамикунонии соҳаҳои алоҳидаи иқтисодӣ мамлакат муқаррар карда шудаанд. Воситаҳо ва механизмҳои афзоиши талабот ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ асоснок карда шуданд. Зарурати қабули «Стратегияи давлатии баланд бардоштани саводнокии рақамии аҳоли дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2045» асоснок карда шуда, оид ба ташкили Маркази алоҳидаи дастрасии ҷамъиятӣ ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шаҳру ноҳияҳо тавсияҳои илмӣ пешниҳод карда шудааст.

Ба андешаи муаллиф, дараҷаи оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ пеш аз ҳама ба коркарди низоми огоҳонидани аҳоли алоқаманд аст, ки доираи он хизматрасониҳои давлатии электрон бо усулҳои умумӣ, дастрас ва самараноки оммависозӣ пурра карда мешавад. Натиҷаи татбиқи чунин усулҳо боиси он мегардад, ки сатҳи огоҳии шаҳрвандон оид ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ, имтиёзҳо ва роҳҳои дарёфти онҳо баланд бардошта мешавад.

Пажӯҳишҳо нишон медиҳанд, ки сатҳи саводнокии рақамии аҳоли дар мамлакат имрӯз ба дараҷаи назаррас ташаккул наёфта, он дар байни минтақаҳои мамлакат ва сохтори демографии аҳоли яқсон нест. Аммо новобаста аз ин, дар

мамлакат дараҷаи рақамикунонии соҳаҳои иқтисодиёт бо суръати баланд пеш рафта, аз 50 то 95%-ро ташкил медиҳад (ҷадвали 8).

Ҷадвали 8. – Сатҳи рақамикунонии соҳаҳои алоҳидаи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон

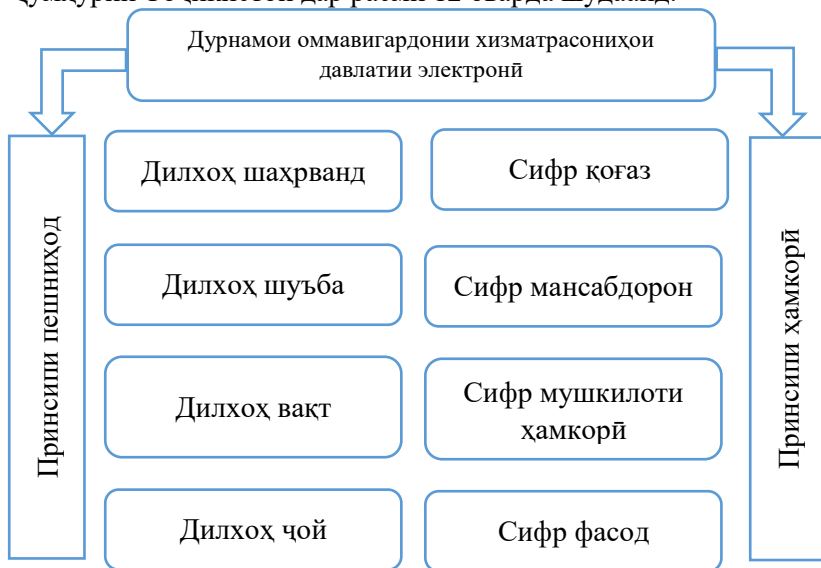
Бахшҳои иқтисодиёт	Сатҳи рақамикунонии соҳа
1. Бонк ва молия	95%
2. Андозбандӣ	95%
3. Расмиёти гумрукӣ	90%
4. Энергетика	80%
5. Нақлиёт	70%
6. Адлия	70%
7. Маориф	70%
8. Саноат	60%
9. Тандурустӣ	60%
10. Кишоварзӣ	50%

Сарчашма: таҳия ва ҳисоби муаллиф

Аз ин рӯ, вобаста ба баландравии сатҳи рақамикунонии иқтисодиёт зарур аст, ки дараҷаи саводнокии рақамии аҳоли баланд бардошта шавад. Барои дар оянда боз ҳам хубтар намудан ва баланд бардоштани нишондиҳандаҳо зарур аст, ки низоми меъёрҳои арзёбии дараҷаи қаноатмандии аҳоли аз хизматрасониҳои давлатии электронӣ таҳия ва ҷорӣ карда шуда, оммавиғардонии хизматрасониҳои электронӣ таъмин карда шавад. Дар робита ба ин, зарур аст, ки ба аҳоли дар бораи намудҳои хизматрасониҳои давлатии дастрас ва ҷӣ гуна гирифтани онҳо маълумоти кофӣ ва дастрас пешниҳод карда шавад. Ғайр аз ин, дастгирии шаҳрвандон дар тамоми раванди хизматрасонии онҳо, инчунин фароҳам овардани шароит барои беҳтар кардани некӯаҳволии аҳоли ва рушди саводнокии рақамӣ муҳим аст.

Дар диссертатсия истифодаи фаълтари технологияҳои муосири иттилоотӣ, инчунин воситаҳои электронии идоракунии давлатӣ ва қушода барои таҳияи муассисаҳо, механизмҳо ва воситаҳои нави ба мушкilot нигаронидашуда дар шакли

платформаҳои махсуси виртуалӣ пешниҳод шудааст. Самтҳои ояндадори пешбурди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар расми 12 оварда шудаанд.

Расми 12. – Дурнамои оммавиғардони хизматрасониҳои давлатии электронӣ

Сарчашма: таҳияи муаллиф

Муқаррароти дар расм овардашуда амсилаи пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электрониро инъикос мекунад, ки ба таъмини дастрасӣ, сифат ва осонии истифодаи онҳо бидуни монеаҳои маъмурӣ ё ҳудудӣ барои гурӯҳҳои гуногуни истифодабарандагон нигаронида шудааст. Ба андешаи муаллиф, татбиқи мунтазами ин принципҳо на танҳо ба беҳтар шудани хизматрасониҳо мусоидат мекунад, балки инчунин масъулияти хизматчиёни давлатиро дар ҳама марҳилаҳои ҳамкорӣ бо шахрвандон ва ташкилотҳо тақвият медиҳад.

Муаллиф бар он ақида аст, ки таҳия ва оммавиғардони хизматрасониҳои давлатии электронӣ равиши ҳамаҷонибаро талаб мекунад, аз ҷумла такмил додани барномаҳои таълимӣ, рушди инфрасохтори техникӣ ва тақвияти эътимоди мардум ба платформаҳои рақамӣ ва шаклҳои электронии ҳамкорӣ бо мақомоти давлатӣ. Ғайр аз ин, давлат бояд ба барномаҳои беҳтар

кардани саводнокии рақамӣ дар байни аҳоли, бахусус дар байни шаҳрвандони калонсол, диққати бештар диҳад. Чунин чораҳо метавонанд курсҳои омӯзиши фосилавӣ, семинарҳои офлайнӣ ва омӯзиши амалиро дар бар гиранд.

Бо густариши технологияҳои рақамӣ, хизматрасониҳои давлатии электронӣ тадричан ба қисми муҳими низоми муосири идоракунии давлатӣ табдил меёбанд. Аммо, татбиқи самаранок ва дастрасии онҳо барои аҳоли бидуни рушди инфрасохтори рақамии боэътимод ва дастрас ғайриимкон аст. Рушди чунин инфрасохтор имкон медиҳад, ки самаранокии ҳамкорӣ байни давлат ва ҷомеа афзоиш ёбад, татбиқи хизматрасониҳои электрониро суръат бахшад ва эътимоди мардумро ба сохторҳо ва муассисаҳои давлатӣ, ки хизматрасониҳои дахлдорро пешниҳод мекунанд, тақвият диҳад.

ХУЛОСА ВА ТАВСИЯҲО

Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия

Аз натиҷаи таҳқиқот якҷанд нуктаҳои назариявӣ, методологӣ, тавсия ва пешниҳодҳои амалӣ вобаста ба мавзӯи таҳқиқшаванда таҳия карда шудаанд, ки онҳоро дар шакли хулоса ва тавсияҳо пешниҳод мекунем.

1. Таҳлили равишҳо ва принципҳои назариявӣ, ки рушди хизматрасониҳои давлатии электрониро танзим мекунанд, нишон медиҳад, ки гузариш ба иқтисоди рақамӣ на танҳо як табдили технологӣ, балки як тағйироти бунёдӣ дар мантиқи идоракунии давлатӣ мебошад. Дар ин раванд, хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба воситаи наздик кардани давлат ба шаҳрвандон, афзоиши шаффофият ва бештар кардани сифати қабули қарорҳо табдил меёбанд. Принципҳо, аз қабili тамаркуз ба шаҳрвандон, дастрасии баробар, амнияти иттилоотӣ ва яқпорчагии институтсионалӣ заминаро ташкил медиҳанд, ки метавонад эътимоди ҷомеаро ба ниҳодҳо ва муассисаҳои давлатӣ тақвият бахшад ва роҳро барои ташаккули низоми самараноктари идоракунии давлатӣ муайян кунад [1-М; 14-М; 24-М; 31-М; 37-М; 38-М; 43-М; 58-М].

2. Таҳқиқи таснифоти хизматрасониҳои давлатӣ дар шароити рақамикунони иқтисодӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки тарзи пешниҳоди ин хизматрасониҳо мустақиман ба сатҳи омодагии институтсионалӣ ва технологияи давлат алоқаманд аст.

Таснифоти хизматрасониҳо аз рӯи дараҷаи рақамикунонӣ, намуди муошират бо шахрвандон ва доираи татбиқ на танҳо як воситаи таҳлилӣ, балки як роҳнамои амалӣ барои таҳияи сиёсати давлатӣ мебошад. Чунин равиш ба ҳукумати мамлакат имкон медиҳад, ки роҳи гузариш ба ҳукумати электрониро ба таври воқеӣ тарҳрезӣ кунад, афзалиятҳоро дақиқтар муайян кунад ва хизматрасониҳоеро пешниҳод намояд, ки ба талаботи воқеии ҷомеа ҷавобгӯ бошанд [10-М; 15-М; 24-М; 25-М; 30-М; 38-М; 55-М].

3. Омӯзиши асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонии иқтисодӣ нишон медиҳад, ки муваффақияти ин раванд бевосита аз сифат ва ҳамоҳангии мақомот ва муассисаҳои давлатии дахлдор вобаста аст. Ҳукумати электронӣ танҳо дар сурате метавонад устувор рушд кунад, ки ҳамкориҳои самаранок ва мувофиқ байни муассисаҳои давлатӣ, пойгоҳи меъёрию ҳуқуқӣ, сохторҳои ташкилӣ ва имкониятҳои инсонӣ вучуд дошта бошад. Ҳамоҳангии заифи институтсионалӣ, парокандагии вазифаҳо ва набудани масъулияти возеҳ метавонад самаранокии хизматрасониҳои давлатии электрониро коҳиш диҳад ва эътимоди шахрвандонро ба мақомоти давлатӣ паст кунад. Баръакс, ташаккули низоми устувор ва чандири институтсионалӣ шароитро барои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии самараноктар, шаффофтар ва таҳтиҳисоботӣ фароҳам меорад [8-М; 10-М; 13-М; 17-М; 27-М; 31-М; 56-М].

4. Таҳлили равишҳои методологӣ барои ташкил ва тарҳрезии низоми хизматрасониҳои давлатии электронӣ нишон медиҳад, ки самаранокии чунин низомҳо на танҳо аз сатҳи технологияи истифодашаванда вобаста аст. Принсипҳои бунёди онҳо, мувофиқати дохилии унсурҳои алоҳидаи низом ва дараҷаи мутобиқ кардани сохтори хизматрасониҳо ба талаботи воқеии аҳоли ва субъектҳои иқтисодие, ки онҳо барои онҳо пешбинӣ шудаанд, низ муҳиманд. Таҷрибаи амалӣ нишон медиҳад, ки омезиши равишҳои муназзам, равандӣ ва ба истифодабаранда нигаронидашуда барои ташкили хизматрасониҳои давлатии электронӣ, дар баробари истифодаи усулҳои тарҳрезии марҳилавӣ, шароитро барои таҳияи низоми чандир ва миқёспазир, ки қодир ба мутобиқ шудан ба хусусиятҳои институтсионалӣ ва иқтисодии кишвар аст, фароҳам меорад. Ин равиш на танҳо шаффофият ва самаранокии хизматрасониҳои

давлатиро афзоиш медиҳад, балки инчунин заминаҳоро барои такмили ҳамкориҳои шаҳрвандон бо мақомоти давлатӣ ва баланд бардоштани сифати идоракунии давлатӣ дар маҷмуъ фароҳам меорад [7-М; 8-М; 9-М; 29-М; 57-М; 59-М].

5. Суботи ва самаранокии хизматрасониҳои давлатии электронӣ бевоҳита аз ҳамоҳангии унсурҳои ташкилӣ, иқтисодӣ ва технологияи низом вобаста аст. Механизми муассир бояд ба тақсимои возеҳи масъулиятҳо байни муассисаҳои давлатӣ, маблағгузориҳои устувор, андозҳои муносиби иқтисодӣ ва истифодаи оқилонаи захираҳо асос ёбад. Дар чунин шароит, хизматрасониҳои давлатии электронӣ на танҳо ба воситаи кам кардани хароҷот ва афзоиши маҳсулнокии фаъолияти мақомоти давлатӣ таъдил меёбанд, балки дар бехтар кардани сифати идоракунии давлатӣ, афзоиши шаффофият ва тақвияти эътимоди шаҳрвандон ба мақомоти давлатӣ нақши муҳим мебозанд. Набудани муттаҳидии ташкилӣ ё ноустувории захираҳои молиявӣ метавонад самаранокии ин механизмро ба таври ҷиддӣ коҳиш диҳад [16-М; 17-М; 33-М; 34-М; 60-М].

6. Таҳлили вазъи муосири ташкили хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки ин соҳа дар марҳилаи миёна таъдیلی рақамӣ қарор дорад: марҳилае, ки дар он дар баробари дастовардҳои назаррас, мушкilotи сохторӣ ва институтсионалӣ то ҳол боқӣ мондаанд. Аз як тараф, рушди инфрасохтори коммуникатсионӣ, роҳандозии платформаҳои рақамӣ ва васеъ шудани доираи хизматрасониҳои онлайн аз ҳаракати ботадриҷи ҳукумат ба сӯи амсилаҳои нави хизматрасониҳои давлатӣ шаҳодат медиҳад. Аз тарафи дигар, нобаробарӣ дар сатҳи дастрасии рақамӣ, парокандагии институтсионалӣ, маҳдудиятҳои техникӣ ва ҳамгироии заифи низом монеи истифодаи пурраи иқтидорҳои мавҷуда мегардад [2-М; 16-М; 18-М; 43-М; 45-М; 46-М; 48-М; 54-М].

7. Омӯзиши таҷрибаи мамлакатҳои пешрафта дар соҳаи ҳукумати электронӣ нишон медиҳад, ки муваффақият дар рушд ва густариши хизматрасониҳои давлатии электронӣ на танҳо натиҷаи пешрафти технологӣ, балки натиҷаи омезиши ҳамоҳанги сиёсати оқилона, тадбирҳои муассири институтсионалӣ ва таваҷҷуҳи доимӣ ба талаботи шаҳрвандон низ мебошад. Мамлакатҳое, ки тавонистанд ҳукумати электрониро ҳамчун як қисми низоми идоракунии рақамӣ ҷорӣ кунанд, ба ҷанбаҳои ҳамгироии муназзам, шаффофияти равандҳо, амнияти маълумот, иштироки шаҳрвандон ва омодаасозии

кормандон диққати махсус додаанд. Вале, қайд бояд кард, ки корбурди амсилаҳои муваффақи хоричӣ бидуни мутобикасозӣ ба шароити институтсионалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии ҳар як мамлакат ғайриимкон аст. Бинобар ин, барои Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода аз ин таҷрибаҳо корбурди равиши хостагирона ва ботадриҷро, ки бо сатҳи омодагии рақамӣ, иқтисодии институтсионалӣ ва захираҳои мавҷудаи мамлакат мувофиқ бошад, талаб мекунад [11-М; 20-М; 30-М; 39-М; 47-М; 51-М; 53-М].

8. Таҳлили талабот ҷиҳати амнияти иттилоотӣ дар доираи пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ нишон медиҳад, ки амнияти иттилоотӣ яке аз рукнҳои асосии устуворӣ ва самаранокии ҳукумати рақамӣ дар иқтисодиёти муосир мебошад. Густариши истифодаи технологияҳои рақамӣ, афзоиши ҳаҷми маълумоти шахсӣ ва ҳассос, инчунин рушди муоширати онлайн байни ҳукумат ва шаҳрвандон хавфҳои нави амниятиро ба бор овардаанд, ки нодида гирифтани онҳо метавонад эътимоди аҳли ҷомеа ба хизматрасониҳои электронӣ ба таври ҷиддӣ коҳиш диҳад. Таҷрибаи мамлакатҳои гуногун нишон медиҳад, ки амнияти иттилоотӣ на танҳо як масъалаи техникӣ, балки як масъалаи стратегӣ ва институтсионалӣ мебошад, ки доираҳои шаффофи ҳуқуқӣ, механизмҳои самараноки идоракунии ва ташаққули фарҳангро дар байни истифодабарандагон ва кормандони давлатӣ талаб мекунад. Бинобар ин, таъмини амнияти иттилоотӣ шартӣ асосии рушди минбаъдаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва амиқтар кардани идоракунии рақамӣ мебошад [3-М; 11-М; 34-М; 40-М; 44-М; 49-М; 61-М; 62-М].

9. Рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар асоси зехни сунъӣ воридшавии ин технологияро ба равандҳои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ва табдили манитики анъанавии идоракунии давлатиро ифода мекунад. Истифодаи алгоритмҳои зехнӣ барои коркарди дархостҳои шаҳрвандон ва дастгирии қабули қарорҳои маъмурий имкон медиҳад, ки суръат, дақиқӣ ва самаранокии хизматрасониҳо афзоиш ёбад ва сохтори хизматрасониҳои давлатӣ ба сӯи амсилаҳои фасеҳ ва ба шаҳрвандон нигаронидашуда равона карда шавад. Ҳамзамон, татбиқи пурраи иқтисодии зехни сунъӣ дар бахши давлатӣ тақвияти эътимоди ҷомеа, таъмини шаффофияти қори технологияҳо, ҳифзи маълумоти шахсӣ ва нигоҳ доштани нақши

назорати инсонӣ дар равандҳои қабули қарорхоро талаб мекунад [5-М; 19-М; 26-М; 35-М; 39-М; 42-М; 60-М].

10. Натиҷаҳои таҳқиқот нишон медиҳанд, ки арзёбии ҳамачониба ва воқеъбинонаи хизматрасониҳои давлатии электронӣ тарҳрезӣ ва татбиқи маҷмуи мувофиқи нишондиҳандаҳои андозагирии фаъолиятро дар шакли як низоми таҳлилии ҳамгиरो талаб мекунад. Танҳо афзоиши шумораи нишондиҳандаҳо ё анҷоми зоҳираи онҳо, бе ба назар гирифтани ҳамбастагӣ, мутобиқат ва таъсири мутақобилаи байни нишондиҳандаҳо, наметавонанд тасвири дақиқи сифат ва самаранокии хизматрасониҳои пешниҳодшавандаро пешниҳод кунанд. Бинобар ин, ноил шудан ба арзёбии дуруст танҳо вақте имконпазир аст, ки маълумоти бозътимод дар бораи муносибатҳо, қаноатмандӣ ва рафтори шаҳрвандону корхонаҳо дар доираи таҳлилии ҳамоҳангшуда ба таври муназзам чамъоварӣ ва коркард карда шаванд. Ҳамчунин, нишондиҳандаҳои арзёбӣ бояд тавре тарҳрезӣ шаванд, ки онҳо ҳамзамон ба талаботи ҳукумат, бахши хусусӣ ва ҷомеа посух диҳанд ва бо ҳадафҳои мамлакат оид ба рушди иҷтимоӣ ва иқтисодӣ мувофиқ бошанд [6-М; 12-М; 22-М; 27-М; 28-М; 61-М].

11. Натиҷаҳои омӯзиши механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва амсиласозии иқтисодии сенарияҳои рушд нишон медиҳанд, ки самаранокии ин хизматрасониҳо аз ҳамоҳангии байни ислоҳоти институтсионалӣ, мантиқи иқтисодӣ ва имкониятҳои технологӣ вобаста аст. Таҳлили сенарияҳо нишон медиҳад, ки равишҳои тадриҷӣ, ки бар асоси афзалиятгузорӣ ва арзёбии харочот ва манфиатҳо, дар муқоиса бо рушди босуръат асос ёфтаанд, имкон медиҳанд, ки захираҳо ба таври муносиб истифода шаванд, харочот кам карда шаванд ва сифати хизматрасониҳои давлатӣ беҳтар карда шаванд. Дар ин доира, истифодаи воситаҳои ояндабинӣ ва амсиласозии иқтисодӣ дар идоракунии оқилонаи масири рушди ҳукумати электронӣ нақши муҳим мебозад [4-М; 21-М; 23-М; 28-М; 36-М; 41-М; 50-М; 62-М].

12. Таҳлили воситаҳо ва механизмҳои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ нишон медиҳад, ки густариши истифодаи ин хизматрасониҳо бевосита бо сатҳи самаранокии идоракунии давлатӣ, сифати робитаҳои ҳукумат бо шаҳрвандон ва сатҳи талаботи иҷтимоӣ алоқаманд аст. Хизматрасониҳои давлатии электронӣ метавонанд ба таври васеъ истифода шаванд, агар онҳо

хамчун миёнарави ҳамгиросуда, боэтимод ва ба истифодабаранда нигаронидашуда байни ҳукумат ва чома амал кунанд. Рушди технологияҳои ҳамкориҳои электронӣ, такмили муоширати институтсионалӣ ва ташаккули фазои ҳамгиروي иттилоотӣ омилҳои асосии баланд шудани сифати пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва осонкунии гузариш ба иқтисоди рақамӣ мебошанд. Дар ин замина, ҳамкориҳои институтсионалӣ ва иштироки фаъоли сатҳҳои гуногуни идоракунӣ дар муваффақияти сиёсати пешбурди фаъолият нақши ҳалкунанда доранд [21-М; 22-М; 27-М; 32-М; 43-М; 52-М; 60-М].

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо

1. Бо назардошти он, ки гузариш ба ҳукумати электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ на танҳо як табдили технологӣ аст, балки инчунин табдили мантиқ ва амалияи идоракунии давлатиро талаб мекунад, тавсия дода мешавад, ки мақомоти давлатӣ ислоҳоти рақамиро ҳамчун як қисми табдили институтсионалӣ ва идоракунӣ баррасӣ кунанд. Дар робита ба ин, зарур аст, ки равандҳои қабули қарорҳо, механизмҳои ҳисоботдиҳӣ ва амсилаҳои ҳамкориҳои давлат бо шахрвандон ҳамзамон бо рушди инфрасохтори технологӣ баррасӣ шаванд. Чунин равиш истифодаи самараноки хизматрасониҳои давлатии электрониро имконпазир мегардонад, инчунин шаффофият, сифати идоракунӣ ва сатҳи эътимоди мардумро ба мақомот ва муассисаҳои давлатӣ баланд мебардорад.

2. Таснифоти хизматрасониҳои давлатии электронӣ сатҳи омодагии институтсионалӣ ва технологияи давлатро инъикос мекунад. Бинобар ин, тавсия дода мешавад, ки таснифоти дар таҳқиқот таҳияшуда ҳамчун асос барои тарҳрезии роҳнамо ҷиҳати рушди ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шавад. Истифодаи ин сохтор ба муассисаҳои давлатӣ мадад мерасонад, ки раванди рақамикунони хизматрасониҳоро ботадрич, мутаносибан ба иқтидорҳои воқеӣ ва бо муқаррар кардани афзалиятҳои возеҳ амалӣ намоянд. Ин аз татбиқи шитобкоронаи ислоҳот пешгирий мекунад ва роҳро барои пешниҳоди хизматрасониҳо, ки ба талаботи воқеии чома ва шароити институтсионалии мамлакат ҷавобгӯ бошад, муайян мекунад.

3. Асосҳои институтсионалӣ барои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ муҳиманд. Аз ин рӯ, тақвияти ҳамоҳангсозии институтсионалӣ бояд самти афзалиятноки сиёсати рақамикунонӣ

дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳисобида шавад. Ноил шудан ба ин ҳадаф тақсимои равшантари вазифаҳо байни муассисаҳои давлатӣ, рушди механизмҳои устувори ҳамкориҳои байниидоравӣ, инчунин тақвияти захираҳои инсонӣ ва иқтисодии ташкилотӣ дар соҳаи ҳукумати электрониро талаб мекунад. Ин метавонад аз тақрори вазифаҳо, исрофи захираҳо ва носамаранокии институтсионалӣ пешгирӣ кунад ва роҳро барои таъсиси низоми устувор ва бозғайимии хизматрасониҳои давлатии электронӣ омода кунад.

4. Пешниҳод мешавад, ки дар раванди таҳияи хизматрасониҳои давлатии электронӣ аз пойгоҳи методологии ҳамгиро истифода шавад, ки марҳилаҳои таҳлили талабот, тарҳрезӣ, татбиқ, арзёбӣ ва тақмили доимии хизматрасониҳоро ба таври муназзам фаро мегирад. Ин пойгоҳ бояд дар асоси равиши ба истифодабаранда нигаронидашуда ва бо назардошти хусусиятҳои институтсионалӣ ва технологияи Ҷумҳурии Тоҷикистон тарҳрезӣ шавад. Барои кам кардани хавфҳои татбиқ ва баланд бардоштани самаранокии, тавсия дода мешавад, ки низомҳои хизматрасониҳои электронӣ ботадриҷ ва дар асоси лоиҳаҳои озмоишӣ тарҳрезӣ ва татбиқ карда шаванд. Ин равиш имкон медиҳад, ки амсилаҳо тағйир дода шаванд, усулҳо ба воқеияти амалиётӣ мутобиқ карда шаванд, истифодаи муносиби захираҳои молиявӣ ва ташкилӣ анҷом дода шуда, замина барои беҳтар кардани устувори низомии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ фароҳам оварда шавад.

5. Барои баланд бардоштани самаранокии механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, тавсия дода мешавад, ки амсилаи ҳамроҳшудаи маблағгузорӣ ва идоракунии ташкилӣ тарҳрезӣ ва амалӣ карда шавад, ки дар он нақши муассисаҳои давлатӣ, бахши хусусӣ ва дигар қонибҳои манфиатдор ба таври возеҳ муайян карда мешаванд. Истифодаи воситаҳо ба монанди шарикии давлатӣ ва бахши хусусӣ, бучетсозии ба натиҷа асосёфта ва низомҳои ҳавасмандгардонӣ ва мукофотдиҳии кормандон метавонад устувории иқтисодии хизматрасониҳои давлатии электрониро таъмин кунад ва шароитро барои рушди мунтазам ва беҳтар кардани сифати онҳо фароҳам оварад.

6. Пешниҳод мешавад, ки давлат хизматрасониҳои электрониро на вобаста ба сохторҳои маъмурии мавҷуда, балки бо таъя ба эҳтиёҷот, имконият ва рафтори воқеии истифодабарандагон

аз нав тарҳрезӣ кунад. Ин равиш сода кардани равандҳои маъмурӣ, кам кардани амалҳои нолозим, ҳамгиро кардани низомҳои институтсионалӣ ва таҳияи робита бо истифодабарандагонро, ки барои ҷомеа фаҳмо бошанд, талаб мекунад. Ҳамчунин, бунёди механизмҳои расмӣ барои гирифтани фикру мулоҳизаҳои шахрвандон ва истифодаи натиҷаҳои онҳо дар тақмили пайвасти хизматрасониҳо метавонад сатҳи эътимоди аҳли ҷомеа ва самаранокии хизматрасониҳои давлатии электрониро ба таври назаррас баланд бардорад.

7. Дар асоси натиҷаҳои омӯзиши таҷрибаҳои муваффақонаи ҷаҳонӣ, пешниҳод карда мешавад, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон амсилаи «мутобиқшавии мутобиқшаванда»-ро ҳамчун стратегияи асосии рушди хизматрасониҳои ҳукумати электронӣ қабул кунад. Ин амсила муфассал муайян кардани таҷрибаҳои беҳтарини байналмилалӣ (ба монанди равзанаи ягонаи хизматрасонӣ, ҳамкориҳои рақамии ҳамгиро, истифодаи маълумоти кушода ва низомҳои арзёбии фаъолияти рақамӣ) ва мутобиқсозии онҳоро ба доираҳои ҳуқуқӣ, институтсионалӣ ва технологӣ дар мамлакат талаб мекунад. Ҳамчунин тавсия дода мешавад, ки ин раванд тавассути лоиҳаҳои озмоишӣ, ҳамкорӣ бо ташкилотҳои байналмилалӣ, интиқоли дониш ва тақвияти захираҳои инсонӣ амалӣ карда шавад, то хавфҳо кам шуда, замина барои татбиқи устувор ва самараноки ҳукумати электронӣ фароҳам оварда шавад. Чунин равиш метавонад ба афзоиши сифати хизматрасониҳои давлатӣ, баланд шудани сатҳи самаранокии низоми маъмурӣ ва тақвияти эътимоди шахрвандон ба муассисаҳои давлатӣ оварда расонад.

8. Пешниҳод карда мешавад, ки як низоми ҳамачонибаи бисёрзинавӣ барои хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тарҳрезӣ ва татбиқ карда шавад. Ин низом бояд стандартҳои ягонаи техникӣ, қоидаҳои мушаххаси ҳуқуқӣ дар соҳаи ҳифзи маълумот, механизмҳои назорат ва мониторинги доимии таҳдидҳои киберӣ ва барномаҳои мунтазами омӯзишӣ ва огоҳӣ дар бораи амниятро барои кормандони давлатӣ ва шахрвандон дар бар гирад. Ҳамчунин тавсия дода мешавад, ки амнияти иттилоотӣ аз марҳилаҳои аввали тарҳрезии низомҳои электронӣ барои пешгирии аз пайдоиши осебпазирҳои сохторӣ баррасӣ карда шавад. Татбиқи чунин равиш метавонад ба баланд шудани сатҳи эътимоди шахрвандон, коҳиши хавфҳои амниятӣ ва таъмини устувории

дарозмуддати хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар иқтисоди рақамӣ оварда расонад.

9. Дар асоси натиҷаҳои дар боло зикршуда, пешниҳод карда мешавад, ки дар раванди таҳияи хизматрасониҳои давлатии бар пояи зеҳни сунъӣ равиши тадриҷӣ, шаффоф ва ба инсон нигаронидашуда қабул карда шавад. Ин равиш бояд таҳияи чорчӯбаҳои мушаххаси ҳуқуқӣ ва ахлоқиро барои истифодаи зеҳни сунъӣ, таъмини ҳифзи маълумоти шахсии шаҳрвандон, таъсиси механизмҳои назорат ва даҳолати инсон дар қарорҳои алгоритмӣ ва огоҳ кардани ҷомеаро дар бораи тарзи кори системаҳои интеллектуалӣ дар бар гирад. Ҳамчунин, татбиқи лоиҳаҳои озмоишӣ дар соҳаи хизматрасониҳои васеъ истифодашаванда ва гирифтани фикру мулоҳизаҳои пайваста аз шаҳрвандон метавонад дар афзоиши эътимоди ҷомеа ва пазириши иҷтимоии зеҳни сунъӣ нақши муҳим бозад. Чунин сиёсат роҳро барои истифодаи устувор, масъулиятнок ва самараноки зеҳни сунъӣ дар системаи хизматрасонии давлатӣ ҳамвор хоҳад кард.

10. Бо тақия ба натиҷаҳои таҳқиқот, таҳия ва татбиқи низоми миллии арзёбии хизматрасониҳои давлатии электронӣ, ки дар он нишондиҳандаҳои миқдорӣ ва сифатӣ ҳамчун унсурҳои ба ҳам алоқаманди низоми ягона баррасӣ мешаванд, мувофиқ ба назар мерасад. Чунин низом бояд механизмҳои ҷамъоварии пайвастаи маълумот, истифодаи воситаҳои таҳлили рақамӣ ва воқуниши мунтазами шаҳрвандон ва корхонаҳоро дар бар гирад. Ғайр аз ин, тавсия дода мешавад, ки нишондиҳандаҳои истифодашуда бо назардошти афзалиятҳои рушди кишвар ва тағйироти муосири технологӣ мунтазам бозбинӣ карда шаванд. Ин низоми арзёбиро ба воситаи муассири бехтар кардани сифати хизматрасониҳои давлатӣ, такмили қарорҳои идоракунии ва ташаккули сиёсати давлатӣ тақдир медиҳад.

11. Пешниҳод мешавад, ки рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бар асоси механизми ташкилӣ ва иқтисодии ба сценария нигаронидашуда ва ба маълумот асосёфта сурат гирад. Истифодаи воситаҳои амсиласозии иқтисодӣ барои муайян кардани афзалиятҳои сармоягузорӣ, арзёбии таъсири қарорҳои идоракунии ва интиҳоби роҳҳои имконпазиртарини рушд метавонад самаранокии хароҷоти давлатиро баланд бардорад, устувории бештари низоми хизматрасониро таъмин намояд ва мутобиқшавии онро ба талаботи шаҳрвандон бехтар созад.

12. Дар асоси натиҷаҳои бадастомада, пешниҳод карда мешавад, ки сиёсати рушди ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пеш аз ҳама ба беҳтар кардани муносибатҳои амалии байни шаҳрвандон ва сохторҳои давлатӣ нигаронида шавад. Хизматрасониҳои давлатии электронӣ на танҳо бояд ба талаботи муносири технологӣ ҷавобгӯ бошанд, балки инчунин қулай, фаҳмо ва барои истифодаи ҳаррӯзаи табақаҳои гуногуни аҳоли дастрас бошанд. Таъсиси платформаҳои ҳамгирои хизматрасониҳо метавонад муносибатҳои шаҳрвандонро бо мақомоти давлатӣ сода гардонад ва ҳамзамон эътимодро ба шаклҳои рақамии хизматрасониҳо афзоиш диҳад. Мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар ин раванд нақши калидӣ мебозанд ва муттаҳидсозии хизматрасониҳои минтақавиро дар фазои ягонаи электронӣ таъмин мекунад. Ғайр аз ин, бояд ба сифати иттилооте, ки дар захираҳои расмӣ ҳукумат ҷойгир карда мешавад, диққати бештар дода шавад, зеро дастрасии шаҳрвандон ба иттилооти саривақтӣ ва бозэтимод бевосита ба самаранокии ҳамкориҳои электронӣ таъсир мерасонад. Густариши автоматикунонии хизматрасониҳои давлатӣ ва тичоратӣ, дар навбати худ, метавонад паҳншавии минбаъдаи хизматрасониҳои электрониро ҳавасманд гардонад ва самаранокии низоми идоракунии давлатиро беҳтар созад.

РҶҲАТИ АДАБИЁТ

1. РҶҲАТИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА

[1]. Абламейко, С.В. Развитие информационных технологий для отраслей народного хозяйства Республики Беларусь [Текст] / С.В. Абламейко, В.В. Анищенко, С.В. Медведев, А.В. Тузиков // Первый съезд ученых Республики Беларусь: сборник материалов, Минск, 01-02 ноября 2007 года. – Минск: Республиканское унитарное предприятие «Издательский дом «Белорусская наука», 2007. – С. 571-577.

[2]. Акылбекова, Н.И. Электронное правительство как инструмент модификации государственного управления: казахстанский и мировой опыт [Текст] / Н.И. Акылбекова, А.Ж. Сактарбеков // Известия Иссык-Кульского форума бухгалтеров и аудиторов стран Центральной Азии. – 2023. – № 4(43). – С. 9-15.

[3]. Арутюнова, Л.Б. Предоставления государственных услуг и исполнение государственных функций в электронном виде [Текст] / Л.Б. Арутюнова // Правовая информатика. – 2012. – № 1. – С. 16-21.

[4]. Бальзамов, А.А. Информационная система хранения персональных данных для портала государственных услуг [Текст] / А.А. Бальзамов, А.Ю. Бальзамов // Перспективы развития информационных технологий. – 2014. – № 17. – С. 77-81.

[5]. Бальзамов, А.А. Концепция построения и принципы интеграции элементов инфраструктуры электронного правительства региона [Текст] / А.А. Бальзамов, А. Ю. Бальзамов // Перспективы развития информационных технологий. – 2015. – № 23. – С. 68-81.

[6]. Бальзамов, А.А. Разработка информационной системы хранения персональных данных пользователей портала государственных услуг [Текст] / А.А. Бальзамов, А.Ю. Бальзамов // Наука в центральной России. – 2013. – № 11S. – С. 13-18.

[7]. Баранов, Н.С. Электронное правительство как инструмент в государственном управлении [Текст] / Н.С. Баранов // Государственное и муниципальное управление. Ученые записки. – 2025. – № 2. – С. 264-271.

[8]. Бестолкова, Г.В. Государственные электронные услуги: виды и особенности [Текст] / Г.В. Бестолкова // Государственное управление. Электронный вестник. – 2017. – № 65. – С. 23-44.

[9]. Бестолкова, Г.В. Процесс формирования электронного правительства российской федерации [Текст] / Г.В. Бестолкова // Государственное управление Российской Федерации: вызовы и перспективы: Материалы 15-й Международной конференции, Москва, 25 мая 2017 года. – Москва: КДУ, Университетская книга, 2018. – С. 50-54.

[10]. Ватлина, Л.В. Формирование цифровой экономики и направления ее влияния на социально-экономическое развитие и трансформацию публичного управления [Текст] / Л.В. Ватлина // Вопросы инновационной экономики. – 2020. – Т. 10, № 4. – С. 1993-2004.

[11]. Воронина, Л.И. Взаимодействие системы публичной власти с институтами гражданского общества и средствами массовой информации: учебное пособие [Текст] / Л.И. Воронина. – Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2022. – 98 с.

[12]. Воронина, Л.И. Оценка качества государственных услуг в сфере социальной политики: анализ проблем и пути их решения [Текст] / Л.И. Воронина, А.И. Ахаимова // Стратегии развития социальных общностей, институтов и территорий: материалы V Международной научно-практической конференции, Екатеринбург, 22-23 апреля 2019 года. В двух томах. Том 1. – Екатеринбург: Уральский федеральный университет имени первого Президента России Б.Н. Ельцина, 2019. – С. 51-55.

[13]. Воронина, Л.И. Оценка качества услуг по социальному обслуживанию пожилых граждан в условиях трансформации социального государства: состояние и перспективы [Текст] / Л.И. Воронина, Т.И. Касьянова, Т.Е. Радченко // Вопросы управления. – 2021. – № 6(73). – С. 53-66

[14]. Воронина, Л.И. Теоретические аспекты применения маркетингового подхода в публичном управлении [Текст] / Л.И. Воронина // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Экономика и менеджмент. – 2018. – Т. 12, № 1. – С. 152-159.

[15]. Джумъев, Б.М. Подходы к совершенствованию механизма оказания бизнес-услуг в условиях инновационной трансформации экономической системы [Текст] / Б.М. Джумъев // Вестник Российско-таджикского (славянского) университета. – Душанбе, 2020. - № 3(71). – С. 167-177.

[16]. Еремеев, С.Г. Концептуализация публичных электронных услуг: аспект публичности [Текст] / С.Г. Еремеев, Ю.М. Большакова // Вопросы управления. – 2019. – № 3(58). – С. 39-45.

[17]. Ефремов, А.А. Принцип однократного предоставления данных в системе электронного правительства [Текст] / А.А. Ефремов // Государственное управление. Электронный вестник. – 2019. – № 74. – С. 56-69.

[18]. Имомов, М.К. Особенности функционирования государственного сектора сферы услуг в рыночной экономике / М.К. Имомов // Вестник Таджикского национального университета. – 2017. – № 2/3. – С. 156-159.

[19]. Имомов, М.К. Тенденции изменения масштаба государственного сектора сферы услуг в экономике Таджикистана [Текст] / М.К. Имомов // Вестник Таджикского национального университета. – 2017. – № 2/7. – С. 168-172.

[20]. Иншакова, Е.Г. Препятствия при формировании «электронного правительства» на территории субъектов Российской Федерации: пути решения и перспективы [Текст] / Е.Г. Иншакова // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право. – 2012. – № 2(13). – С. 291-298.

[21]. Иншакова, Е.Г. Электронное правительство в публичном управлении [Текст] / Е.Г. Иншакова. – М.: Издательство Юрайт, 2025. – 138 с.

[22]. Исматов, А.Ф. Таҳлил ва баҳоидиҳои ҳолати истифодаи хизматрасониҳои электронӣ дар раванди маъмурикунонии андоз [Матн] / А.Ф. Исматов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 10-1. – С. 103-112.

[23]. Казакова, Т.В. Процессный подход при предоставлении муниципальных услуг при использовании принципа «Одного окна» [Текст] / Т.В. Казакова // Стратегии развития социальных общностей, институтов и территорий: материалы Международн. науч.-практ. конф. Екатеринбург, 23–24 апреля 2015 г. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. – Т. 2. – С. 72-75.

[24]. Каримов, Б.И. Ҷанбаҳои назариявии татбиқи ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Б.И. Каримов // Паёми молия ва иқтисод. – 2022. – № 2(31). – С. 199-204.

[25]. Каримов, Ш.Т. Концепсияи ташаккули ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: раванди татбиқ ва дурнамои он [Матн] / Ш.Т. Каримов, Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 7. – С. 293-298.

[26]. Киселев, А.С. Причины и необходимость использования информационных технологий в деятельности

российского государственного аппарата [Текст] / А.С. Киселев // Социально-экономические явления и процессы. – 2015. – Т. 10, № 9. – С. 190-197.

[27]. Киселева, Н.В. Принципы предоставления государственных и муниципальных услуг [Текст] / Н.В. Киселева // Государственная власть и местное самоуправление. – 2014. – № 5. – С. 21-25.

[28]. Комкова, Г.Н. Экспертные оценки развития электронных государственных услуг [Текст] / Г.Н. Комкова, С.А. Овчинников // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2012. – № 5(44). – С. 201-205.

[29]. Курбатова, О.В. Государственные услуги в условиях цифровизации государственного управления [Текст] / О.В. Курбатова, Л.Л. Сакулина // Вестник Московского университета МВД России. – 2020. – № 4. – С. 186-189.

[30]. Курганова, М.В. Популяризация электронных государственных услуг в Российской Федерации [Текст] / М.В. Курганова // Международный научно-исследовательский журнал. – 2021. – № 7-3(109). – С. 106-109.

[31]. Қодирзода, Д.Б. Методология ва методикаи тарҳрезии сохтори меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 9. – С. 73-84.

[32]. Қодирзода, Д.Б. Таҳқиқи равишҳои методологии ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 12. – С. 84-95.

[33]. Қодирзода, Д.Б. Таҷрибаи хоричии ташаққулёбӣ ва рушди низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2018. – № 3(24). – С. 8-16.

[34]. Қодирзода, Д.Б. Ҳолат ва дурнамои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти

рақамӣ. Монография [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода – Душанбе: ДССХТ, 2021. - 136 с.

[35]. Қодиров Д.Б. Баъзе масалаҳои муқаммалсозии сохтори идораи давлатӣ дар шароити муосир [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.– Душанбе - 2017. № 1. (2/10). - С. 78-82

[36]. Қурбонализода, Д.Т. Рушди хизматрасониҳои пулакӣ барои аҳоли дар шароити рақамикунонӣ [Матн] / Д.Т. Қурбонализода // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – 2025. – № 3(91). – С. 239-251.

[37]. Қурбонализода, Д.Т. Таҷрибаи хориҷии рушди хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар шароити тағдилдиҳии рақамӣ [Матн] / Д.Т. Қурбонализода, // Паёми молия ва иқтисод. – 2024. – № 4-1(43). – С. 370-381.

[38]. Мазалова, Н.Ф. Модель механизма государственного управления процессом оказания услуг предпринимателям как элемент цифровой государственной платформы [Текст] / Н.Ф. Мазалова // Экономика и предпринимательство. – 2020. – № 7(120). – С. 600-606.

[39]. Муратова, Г.В. Моделирование проблемного поля создания электронного правительства России [Текст] / Г.В. Муратова, С.С. Шашков // Экономические и гуманитарные исследования регионов. – 2011. – № 4. – С. 138-144.

[40]. Мусофирова, Ф.С. Ташаккул ва рушди ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Ф.С. Мусофирова // Нақши зеҳни сунъӣ дар тақвияти зеҳни касбии мутахассисони ба бозори меҳнат рақобатпазири соҳаи таҳсилоти олий: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, Душанбе, 21 феввали соли 2025. – Душанбе: Донишгоҳи технологияи Тоҷикистон. 2025. – С. 104-111.

[41]. Новикова, Н.Г. Проблемы формирования и перспективы развития системы электронных государственных услуг в России [Текст] / Н.Г. Новикова, А.С. Гладышев // Сервис plus. – 2014. – Т. 8, № 2. – С. 52-57.

[42]. Нураллизода, А.Н. Асосҳои назариявии рушди иқтисоди рақамӣ дар минтақаҳо: назарияҳо, таҳлилоҳо ва

пешниходҳо / А.Н. Нурализода, Д.Т. Қурбонализода // Паёми молия ва иқтисод. – 2023. – № 1(35). – С. 153-165.

[43]. Нурализода, А.Н. Механизмҳои баланд бардоштани хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар доираи табдилдиҳии рақамӣ [Матн] / А.Н. Нурализода, Д.Т. Қурбонализода // Паёми молия ва иқтисод. – 2023. – № 4-2(39). – С. 67-77.

[44]. Нурализода, А.Н. Рушди хизматрасониҳои иҷтимоӣ омили муҳими баланд гардидани сатҳи зиндагии аҳоли дар минтақа. Монография [Матн] / А.Н. Нурализода, И.З. Асоев. – Душанбе. Матбаа, 2025. – 191 с.

[45]. Нургазинов, Б.К. Государственные услуги как форма реализации государственных функций обеспечения прав и законных интересов физических и юридических лиц [Текст] / Б.К. Нургазинов, Л.Т. Жанузакова, А.А. Караев // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан. – 2020. – № 5(63). – С. 17-27.

[46]. Овчинников, С.А. Вопросы защиты информации при переходе на оказание государственных услуг в электронном виде [Текст] / С.А. Овчинников, Е.В. Ковалева // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2012. – № 5(44). – С. 205-207.

[47]. Овчинников, С.А. Комплексный подход к рассмотрению теории управления рисками при внедрении информационных технологий [Текст] / С.А. Овчинников, С.Е. Гришин // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2011. – № 5(39). – С. 188-191.

[48]. Овчинников, С.А. Проблемы обеспечения информационной безопасности «электронного правительства» [Текст] / С.А. Овчинников // Электронное государственное управление: проблемы и перспективы: сб. матер. междунар. науч.-практ. конф. (г. Саратов, 28 мая 2009 г.). Саратов, 2009. – С. 105-111.

[49]. Овчинников, С.А. Проблемы экспертных оценок развития электронных государственных услуг [Текст] / С.А. Овчинников, И.И. Тюрменко, М.Д. Земсков // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2013. – № 3(47). – С. 147-152.

[50]. Омори солонаи Ҷумҳурии Тоҷикистон 2024 // Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе. 2024. – 308 с.

[51]. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ», 28.12.2023 [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.president.tj/event/missives/36370>.

[52]. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ, 28.12.2024 [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.president.tj/event/missives/49225>.

[53]. Расулзод, Л.Х. Махсусиятҳои ҳукумати электронӣ дар таҷрибаи давлатҳои Осиёи марказӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2022. – № 10. – С. 290-294.

[54]. Расулзод, Л.Х. Нақш ва ҷойгоҳи технологияи иттилоотию коммуникатсионии муосир дар ташаққули ҳукумати электронӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – 2023. – № 3(83). – С. 76-84.

[55]. Расулзод, Л.Х. Нақши технологияҳои иттилоотию иртиботӣ дар таъмини самаранокии идораи давлатӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 5. – С. 308-313.

[56]. Раҳимов, Ф.М. Ҳукумати электронӣ ва нақши он дар тақдими раванди идоракунии сиёсии Тоҷикистон [Текст] / Ф.М. Раҳимов // Роҳҳои пешгирии экстремизм ва терроризм дар шароити имрӯза: Конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявӣ, Душанбе, 09 октябри 2024 года. – Душанбе: Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2024. – Р. 248-261.

[57]. Салимов, Ю.Б. Рақамикунонӣ ҳамчун омилҳои муҳими ташаққули ҳукумати электронӣ [Матн] / Ю.Б. Салимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 9. – С. 190-197.

[58]. Сафарзода, Д.Ҷ. Методҳои салоҳиятҳои рақамӣ ва Ҳукумати электронӣ дар сохтори идоракунии мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳоти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] /

Д.Ч. Сафарзода, Б. Ф. Файзализода // Идоракунии давлатӣ. – 2024. – № 2(67). – С. 305-313.

[59]. Сафарзода, Д.Ч. Технологияҳои рақамӣ дар низоми муносири хизмати давлатӣ [Матн] / Д.Ч. Сафарзода, Б.Ф. Файзализода // Паёми китобхонаи милли. – 2025. – № 1(9). – С. 187-202.

[60]. Сергеева, С.Л. Электронное правительство на пути к созданию ответственного и эффективного государственного управления [Текст] / С.Л. Сергеева, А.С. Денисов // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология. – 2019. – Т. 21, № 3. – С. 525-537.

[61]. Собирзода, Н.М. Институциональные основы развития электронного правительства в системе управления в Республике Таджикистан [Текст] / Н.М. Собирзода, М.М. Абдурахмонов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2025. – № 4. – С. 5-12.

[62]. Степанов, В.В., Черняков, М.К., Дидикин, А.Б. Комплексная оценка социально экономического развития города Искитима Новосибирской области: монография [Текст] / В.В. Степанов, М.К. Черняков, А.Б. Дидикин. - Новосибирск: Изд-во НГТ Ерженин Р.В. Электронное правительство России: обзор научных публикаций и исследований // Вопросы государственного и муниципального управления. Public administration issues. – 2018. - № 3. - С. 205-228.

[63]. Степанова, А.М. Информационная политика государства по продвижению электронного правительства [Текст] / А.М. Степанова // Вестник Сибирского института бизнеса и информационных технологий. – 2017. – № 2(22). – С. 65-73.

[64]. Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 [Матн] / Қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 декабри соли 2016, № 636. – Душанбе: ҶДММ «Контраст», 2016. – 88 с.

[65]. Суглобов, А.Е. Перспективы использования цифровых технологий в сфере государственных услуг и

управления [Текст] / А.Е. Суглобов, А.В. Минаков // Russian Journal of Management. – 2021. – Т. 9, № 3. – С. 46-50.

[66]. Сулаймонзода, Ш.Ф. Рушди бизнес-хизматрасонӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ ва ҳукумати электронӣ [Матн] / Ш.Ф. Сулаймонзода, А.Н. Нурализода // Идоракунии давлатӣ. – 2021. – № 4-1(53). – С. 63-72.

[67]. Титова, А.И. Предоставление государственных услуг в электронном виде: зарубежный опыт и российская практика [Текст] / А.И. Титова // Инновации и инвестиции. – 2018. – № 5. – С. 169-174.

[68]. Тӯлиев, М.С. Баъзе масъалаҳои рушди ҳукумаи электронӣ [Матн] / М.С. Тулиев, А. Азимбоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2022. – № 3(42). – С. 109-114.

[69]. Тӯлиев, М.С. Рушди хизматрасониҳои электронӣ дар шароити ташаққули иқтисодиёти рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.С. Тӯлиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2019. – № 3(28). – С. 131-140.

[70]. Тӯлиев, М.С. Ҷабҳаҳои ташаққулёбӣ ва монеаҳои рушди бозори хизматрасониҳои электронӣ [Матн] / М.С. Тӯлиев, С.Р. Шарипов // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2018. – № 4(25). – С. 36-46.

[71]. Хамутовская, С.В. Электронные услуги как форма взаимодействия государства, бизнеса и граждан: сущность и особенности реализации в Республике Беларусь [Текст] / С.В. Хамутовская // Социологический альманах. – 2022. – № 13. – С. 278-287.

[72]. Ҳабибов, С. Механизми танзими давлатии рушди бозори хизматрасониҳои электронӣ [Матн] / С. Ҳабибов, М.С. Тулиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2021. – № 2(36). – С. 7-16.

[73]. Ҷабборов, Ф.А. Рушди иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: омилҳо ва шароитҳо / Ф.А. Ҷабборов, М.С. Тӯлиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2024. – № 4-2(55). – С. 273-282.

[74]. Ҷумъахонзода, Н.Ҷ. Ҳукумати электронӣ ва манфиатҳои он дар ҷаҳони муосир [Матн] / Н.Ҷ. Ҷумъахонзода //

Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 2. – С. 208-217.

[75]. Шамсов, И.С. Нақш ва мавқеи хизматрасониҳои электронӣ дар рушди иқтисодиёти миллий / И.С. Шамсов, М.А. Мусоева // Рақамикунонии идоракунии давлатӣ ва маҳаллӣ: ҷанбаҳои ташкилӣ-иқтисодӣ: Конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ дар мавзӯи, Душанбе, 21 февралӣ 2025 года. – Душанбе, 2025. – С. 188-193.

[76]. Шарифӣ, Ф.Б. Концепсияҳои муосири идоракунии хизматрасониҳои бахши давлатӣ [Матн] / Ф.Б. Шарифӣ // Муносибатҳои байналмилалӣ ва амният. – 2025. – № 2(14). – С. 229-238.

[77]. Шашков, С.С. Электронное правительство: теория, амсилаи, перспективные направления развития [Текст] / С.С. Шашков // Гуманитарные и социально-экономические науки. – 2011. – № 1(56). – С. 141-147.

[78]. Шерализода, Р.М. Татбиқи ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Р. М. Шерализода // Рақамикунонии иқтисодиёт ҳамчун омили рушди иқтисодӣ: Маҷмуи мақолаҳои конференсияи илмӣ-амалӣ байналмилалӣ дар мавзӯи, Душанбе, 16 декабр 2024 года. – Душанбе: Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, 2024. – С. 491-495.

[79]. Fountain, J.E. Building the Virtual State: Information Technology and Institutional Change [Text] / J.E. Fountain. – Washington: Brookings Institution Press, 2001. – 256 p.

[80]. Heeks, R. Implementing and Managing e-Government: An International Text [Text] / R. Heeks. – London: Sage Publications, 2006. – 304 p.

[81]. Latest News and Press Releases [Electronic source] / Access mode: <https://www.globenewswire.com/en/search/organization/Precedence>.

[82]. Relyea, H.C. E-government developments on delivering public services among local governments in Europe [Text] / H.C. Relyea // Government Information Quarterly. – 2005. – Vol. 22, Issue 2. – P. 217-238.

[83]. United Nations E-Government Surveys [Electronic source] / Access mode: URL: reports/ un-e-government-survey-2022.

[84]. West, D.M. Digital Government: Technology and Public Sector Performance [Text] / D.M. West. – Princeton: Princeton University Press, 2005. – 280 p.

2. РЎЙХАТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

А) Монографияҳо

[1-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Муккамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ: монография [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода. Матбааи «Тоҷир» – Душанбе, - 2025. – 350 с. ISBN 978-99985-49-70-8.

[2-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҳолат ва дурнамои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодии Тоҷикистон рақамӣ: монография [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода. ДССХТ, – Душанбе, - 2021. - 136 с.

[3-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҷанбаҳои иқтисодии рушди хизматрасонӣ оид ба ҳифзи саломатии аҳоли дар шароити муосир: монография [Матн] / В.М.Облоқулов, М.Ҳ. Ҳабибуллозода. ДССХТ – Душанбе, - 2020. - 158 с.

Б) Интишорот дар нашрияҳои илмии тақризишавандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон

[4-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Амсиласозии иқтисодӣ ва сценарияҳои рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми молия ва иқтисод. – Душанбе, – 2025. - №1(44). - С. 285-296. ISSN 2663-0389.

[5-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Равишҳои оид ба татбиқи зеҳнӣ сунӣ дар раванди рақамизатсияи хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Бохтар, – 2025. - №1-2 (134). - С. 468-480. ISSN 2663-5534.

[6-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии оммагардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №4/1 (54). - С. 426 - 436. ISSN 2308-054X.

[7-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Таҳқиқи равишҳои методологии ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024. №12. - С. 84-95. ISSN 2413-5151.

[8-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Заминаҳои методӣ ва таснифи хизматрасониҳои электронии гумрукӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода., С.А. Ғаниев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №3 (53). - С. 397-401. ISSN 2308-054X.

[9-М]. Ҳабибуллозода М.Ҳ. Методология ва методикаи тарҳрезии сохтори меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №9. - С. 41-54. ISSN 2413-5151.

[10-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҷанбаҳои методологии баҳодихӣ сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити бозор [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №1 (51). - С. 369-380. ISSN 2308-054X.

[11-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии таъмини амнияти иттилоотӣ хангоми гузариш ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №2. -С. 77-84. ISSN 2413-5151.

[12-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои назариявии рушди хизматрасониҳои электронии гумрукӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода., С.А. Ғаниев, // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №4/2 (50). - С. 451-458. ISSN 2308-054X.

[13-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №4/1 (49). - С. 254-261. ISSN 2308-054X.

[14-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми татбиқи иқтисодиёти рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ.

Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №1. (45). - С. 185-191. ISSN 2308-054X.

[15-M]. Khabibullozoda, M.Kh. Priority directions of the economy for the transition to a digital state in a digital economy [Text] / M.Kh. Khabibullozoda // Herald of the Tajik state university of commerce. – Dushanbe, - 2022 - N4/2 (44). - P. 90-95. ISSN 2308-054X.

[16-M]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Омилҳои таъсиррасон ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2021. - №3 (75). - С. 164-176. ISSN 2075-9584.

[17-M]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми ташкилӣ-иктисодии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2021. - №2 (74). - С. 192-200. ISSN 2075-9584.

[18-M]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Таҳлили вазъи муосир ва низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, Ш. Холиқов // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2020. - №2 (70). - С. 101-107. ISSN 2075-9584.

[19-M]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мушкилотҳои гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ба аҳоли [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, Р.У. Рустамов // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2020. - №2. (31). - С. 180-183. ISSN 2308-054X.

[20-M]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Таҷрибаи хориҷии ташаққулӣ ба рушди низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2018. - №3 (24). - С 8-16. ISSN 2308-054X.

[21-M]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мукамалгардонии низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тариқи электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон. «Кишоварз» - Душанбе, - 2018. - №3 (79). - С. 114-117. ISSN 2074-5435.

[22-М]. Хабибуллоев, М.Х. Проблемы формирования и перспективы развития рынка электронных государственных [Текст] / М.Х. Хабибуллоев // Вестник Таджикского национального университета. – Душанбе, - 2017. - № 2/10. - С. 130-134. ISSN 2413-5151.

[23-М]. Хабибуллоев, М.Х. Баъзе масалаҳои мукамалсозии сохтори идораи давлатӣ дар шароити муосир [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Х. Хабибуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, - 2017. - № 1 (2/10). - С. 78-82. ISSN 2413-5151.

[24-М]. Хабибуллоев, М.Х. Теоретические аспекты предоставления электронных государственных услуг населению [Текст] / М.Х. Хабибуллоев, // Вестник Таджикского национального университета. – Душанбе, - 2016. - № 1 (2/10/219). - С. 206-209. ISSN 2413-5151.

В) Мақолаҳо дар дигар нашрияҳо

[25-М]. Хабибуллозода, М.Х. Муккамалгардони хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодӣ рақамӣ [Матн] / М.Х. Хабибуллозода // Рушди устувори соҳаҳои сайёҳӣ ва хизматрасонӣ: Конференсияи ҷумҳуриявӣ, 23 апрели соли 2025. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, 2025 - С. 38 – 44.

[26-М]. Хабибуллозода, М.Х. Татбиқи зеҳнӣ сунӣ дар раванди рақамикунони хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Х. Хабибуллозода // Рушди устувори соҳаҳои сайёҳӣ ва хизматрасонӣ / Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 23 апрели соли 2025. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, 2025 - С. 120 – 125.

[27-М]. Хабибуллозода, М.Х. Методологияи тарҳрезии сохтори меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Х. Хабибуллозода // Рушди хизматрасониҳои гумрукӣ дар шароити иқтисодӣ рақамӣ // Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 25 октябри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, 2024 - С. 6-13.

[28-М]. Хабибуллозода, М.Х. Самтҳои методии баҳодиҳии сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Х. Хабибуллозода // Иқтисодӣ сабз – инфрасохтори рушди

соҳаи саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 28 ноябри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибқори Тоҷикистон. – Душанбе, 2024 - С. 464-469.

[29-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Тарҳрезии сохтори меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Иқтисодиёти сабз – инфрасохтори рушди соҳаи саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 28 ноябри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибқори Тоҷикистон. – Душанбе, 2024 - С. 469-472.

[30-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии муқамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, // Раванҳои муосири молиявӣ-қарзӣ: мушкilot ва дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 6 декабри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибқори Тоҷикистон. – Душанбе, 2024 - С. 433-436.

[31-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои афзалиятноки иқтисодиёт барои гузариш ба давлати рақамӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди мақомоти гумрук дар 30 – соли таъсисёбии гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар заинаи Донишкадаи тақмили ихтисоси Хадамоти гумруки назви Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ, январӣ соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибқори Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С. 38-42.

[32-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Усулҳои арзиёбии омилҳои ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ таъсиррасон дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Танзими иқтисодӣ - ҳуқуқии муносибатҳои байналмилалӣ дар бахши фаъолияти иқтисодӣ хориҷӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 январӣ соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибқори Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С. 36-40.

[33-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт: Конференсияи илмӣ-

амалии ҷумҳуриявӣ, 26 март соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С.187-190.

[34-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шароити иқтисодии рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Самтҳои асосии таъмини саноатикунони босуръати иқтисодӣ дар пасманзари ҳадафҳои стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон, бахшида ба эълон гардидани солҳои 2022-2026 «Солҳои рушди саноат»: Конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ, 29-30 апрели соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С.155-159.

[35-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Автоматикунони хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити саноатикунони босуръат [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Тақмили муносибатҳои молиявӣ-қарзӣ ҳамчун заинаи амалисозии ҳадафи қоруми миллӣ-саноатикунони босуръати мамлакат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 28 майи соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С. 69-71.

[36-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии мукамалгардони хизматрасониҳои давлатӣ дар доираи татбиқи ҳукумати электронӣ дар шароити иқтисодии рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Танзими давлатии зиддибуҳронии бахши воқеии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити саноатикунони босуръати кишвар: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 26 сентябри соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, 2022 - С. 76-78.

[37-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ташаккул ва рушди хизматрасониҳои электронӣ дар шароити муносири иқтисодии рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Методҳои омӯзиши технологияҳои иттилоотӣ-иртиботӣ дар муассасаҳои таҳсилоти олии касбӣ, бахшида ба татбиқи «Бистсолаи омӯзиш ва рушди илмҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф»: Конференсияи илмӣ амалӣ ҷумҳуриявӣ, 03 апрели соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 – С. 210-214.

[38-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои назариявӣ ва таҳқиқи рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Муносибатҳои молиявӣ-қарзӣ: муаммоҳо, роҳҳои рушд, дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 – уми майи соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 – С. 206-208.

[39-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои калидии иқтисодиёт барои гузариш ба давлати рақамӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Муаммоҳои рушди иқтисоди миллӣ дар шароити ҷаҳони пасокоронавирусӣ: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 29 октябри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 - С. 154-158.

[40-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Тичорати электронӣ ва нақши он дар шароити рақамикунонии иқтисодиёт [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Самтҳои муосири татбиқи технологияҳои иттилоотӣ дар рақамикунонии истеҳсолот, илм ва истеҳсолоти саонатӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 27 ноябри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 – С. 148-153.

[41-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Масоили мукамалсозии низоми автоматикунонӣ ва рақамикунонии истеҳсолоти саноатӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, // Фаъолияти инноватсионӣ ҳамчун омили рушди босуръати иҷтимоӣ ва иқтисодӣ дар саноат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 ноябри соли 2021. Донишкадаи кӯҳию металлургии Тоҷикистон. – Хучанд, 2021 - С. 102-105.

[42-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Истифодаи хизматрасониҳои алоқаи мобилӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳолат ва дурнамо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Масъалаҳои канорӣ барои баъзе синфҳои муодилаҳои дифференциалӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 4 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 - С. 201-204.

[43-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Нақши Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар рушди

хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодии рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Проблемаҳо ва дурнамои рушди менеҷмент ва маркетинги муосир дар саноати сайёҳӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 - С 165 то 169.

[44-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мукамалгардонии низоми хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодии рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Проблемаҳо ва дурнамои рушди менеҷмент ва маркетинги муосир дар саноати сайёҳӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 – С. 229-233.

[45-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мавқеи технологияҳои иттилоотӣ дар ҳуччатгузорӣ ва гардиши электронии ҳуччатҳо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Равандҳои муосири муносибатҳои пулию қарзӣ ва таъсири онҳо ба рушди иқтисодӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 15 феввали соли 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 - С. 160-162.

[46-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Вазъи муосир ва мушкилоти ворид намудани низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба аҳоли дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Омодасозии кадрҳо бо ҳадафи рушди устувори сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амали байналмилалӣ, 10 апрели 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 – С. 252-256.

[47-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои афзалиятнокии тичорати электронӣ ва рушди муносибатҳои бозории субъектҳои хоҷагидорӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саҳми мақомоти гумрук дар таъмини амнияти иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 апрели соли 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 – С. 63-68.

[48-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Арзёбии омилҳои ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ таъсиррасон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди фанҳои дақиқ – омилҳои муҳими таъмини саноатикунони босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии донишкадавӣ, 24-25 апрели соли

2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 – С. 147-150.

[49-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мукамалгардонии механизми раванди гузариш ба ҳукумати электронӣ: ҳолат ва дурнамо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саноатикунонии босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳадафҳо ва тамоюл: Конференсияи илмӣ-амали ҷумҳуриявӣ, 28 ноябри соли 2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 - С 164-170.

[50-М]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Пешниҳоди сенарияҳои хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саноатикунонии босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳадафҳо ва тамоюл: Конференсияи илмӣ-амали ҷумҳуриявӣ, 28 ноябри соли 2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2020 – С. 226-229.

[51-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мукамалгардонии механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодии муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Забон – кафили пойдеории миллат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, бахшида ба рӯзи байналмилалӣ забони модарӣ, 21 феввали соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 – С. 374-377.

[52-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Омилҳои таъсиррасон ба ташаккулёбии бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Мукамалгардонии фаъолияти молиявӣ-қарзӣ ва низоми андозбандӣ: назария, методология ва ҷанбаҳои амалӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 13 апрели соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 – С. 284-289.

[53-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Истифодаи таҷрибаи хоричӣ дар амалигардонии низоми электронии хизматрасониҳои давлатӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Идоракунии давлатии рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳолат ва дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 15 июни соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 - С. 194-199.

[54-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Монеаҳои тиҷорати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва роҳҳои мукамалгардонии он [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Бобочон

Ғафуров – олими барҷаста ва арбоби давлатӣ бахшида ба 110 – солагии Бобочон Ғафуров: Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ, 28 сентябри соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 – С. 93- 100.

[55-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Меъёрҳои гурӯҳбандии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Х. Ҳабибуллоев, Ш. Пулатова // Масоили таъмини рушди устувор ва мутавозин дар иқтисодиёти ҷаҳон: тамоюл ва дурнамо: Конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ, 28 октябри 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 – С. 62-67.

[56-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мавқеи тичорати электронӣ дар шароити иқтисодиёти муосир [Матн] / М.Х. Ҳабибуллоев // Идоракунии стратегӣ ва таъмини самаранокии захираҳои энергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ - амалии ҷумҳуриявӣ, 6 декабри соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2019 – С. 190-194.

[57-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Асосҳои методологии таснифоти хизматрасонҳои давлатии электронӣ дар иқтисодиёти муосир [Матн] / М.Х. Ҳабибуллоев, Ғ. Ғуломов // Нақши Асосгузори сулҳи ваҳдати миллӣ Пешвои - миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар инкишофи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 9 декабри соли 2018. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2018 – С. 348-354.

[58-М]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Асосҳои назариявӣ тичорати электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Х. Ҳабибуллоев // Нақши Асосгузори сулҳи ваҳдати миллӣ Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар инкишофи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 декабри соли 2018. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2018 – С. 355-358.

[59-М]. Ҳабибуллоев, М.Х. Проблемы и предпосылки предоставления государственных услуг в электронном виде [Текст] / М.Х. Ҳабибуллоев // Рушди хизматрасониҳои молиявӣ дар шароити ҳамгироии ҳаҷагии ҷаҳонӣ: Конференсияи илмӣ - амалии ҷумҳуриявӣ, 31 март соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2017 – С. 246-250.

[60-М]. Ҳабибуллоев, М.Х. Низоми муосири коргузори электронӣ дар идоракунии давлатӣ [Матн] / М.Х. Ҳабибуллоев // бахшида ба Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор, 2018-2028» ва Соли ҷавонон – 2017: Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ, соли 2017. –Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2017 – С. 128-130.

[61-М]. Ҳабибуллоев, М.Х. Преимущества предоставления государственных услуг населению в электронном виде [Текст] / М.Х. Ҳабибуллоев // Масъалаҳои асосии инкишофи гурӯҳҳои ҳамгироии минтақавӣ ва пайвастанӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба онҳо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 27 октябри соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2017 – С. 127-130.

[62-М]. Ҳабибуллоев, М.Х. Предпосылки формирования рынка электронных государственных услуг в Республике Таджикистан [Текст] / М.Х. Ҳабибуллоев // Ҷанбаҳои институционалии ташкили «Иқтисодиёти сабз» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 25 ноябр соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2017 – С. 164-167.

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ТУРИЗМА И
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА ТАДЖИКИСТАНА**

УДК 65,9 (2 таджик)+65,9(2) 304.15+32.973.202
ТДУ 33 таджик + 338. 436.33+004.45(576.3)
Х-12

На правах рукописи

ХАБИБУЛЛОЗОДА МУХРИДДИН ХАБИБУЛЛО

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО
ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ
ЭЛЕКТРОННЫХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ УСЛУГ В
УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ
(ТЕОРИЯ, МЕТОДОЛОГИЯ, ПРАКТИКА)**

АВТОРЕФЕРАТ

**Диссертации на соискание ученой степени доктора
экономических наук по специальности 5.2. – Экономические
науки (5.2.10. – Экономика торговли и сферы услуг)**

Душанбе – 2026

Диссертация выполнена на кафедре экономической теории
Международного университета туризма и предпринимательства
Таджикстана

**Официальные
оппоненты:**

Раджабов Раджаб Кучакович – доктор
экономических наук, профессор кафедры
таможенной деятельности Таджикского
государственного университета коммерции.

Шариф Рахимзода - доктор экономических
наук, профессор, главный научный
сотрудник Института экономики и
демографии Академии наук Таджикистана.

Рахмонзода Зоир Файзалӣ - доктор
экономических наук, Ректор
технологический университет
Таджикистана

**Ведущая
организация:**

Академия государственного управления
при Президенте Республики Таджикистан

Защита диссертации состоится 12.09.2026 года в 15:00 часов на
заседании диссертационного совета 6D.KOA-12 при Таджикском
государственном университете коммерции. Адрес: 734061, Республика
Таджикистан, город Душанбе, улица Дехоти, дом 1/2, главный корпус, 4 этаж,
диссертационный зал, e-mail: 6D.KOA-012@mail.ru, телефон ученого секретаря:
(+992) 2348434.

С диссертацией и авторефератом можно ознакомиться в библиотеке
Таджикского государственного университета коммерции (734061, г. Душанбе,
ул. Дехоти, 1/2 и в официальном сайте ТГУК (www.ddtt.tj))

Автореферат разослан « ____ » _____ 2026 года

**Ученый секретарь
диссертационного совета
к.э.н., доцент**

Машокиров Дж.Н.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. Актуальность темы диссертации определяется тем фактом, что в современную эпоху экономического развития Республики Таджикистан возрастает влияние процессов, происходящих в глобальной экономике, что во многом связано с развитием информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). В результате ускоренной цифровизации отдельных экономических процессов формирование и развитие рынка государственных услуг приобретает электронный характер. Общество все чаще сталкивается с процессами рыночной конкуренции, и это увеличивает его потребности в государственной поддержке. Государство также стремится регулировать эти рыночные процессы. В этой связи растет спрос на государственные услуги со стороны каждого индивидуума в обществе, что вынуждает государство предоставлять свои услуги обществу на высоком уровне качества и скорости. В таких условиях значение инновационных цифровых технологий в эффективном осуществлении связей между государством и обществом весьма велика.

Под влиянием глобализации, развития инновационных технологий и расширения цифровой экономики процессы государственного управления, связанные с предоставлением услуг населению, становятся все более сложными. Одновременно государство все чаще использует возможности инновационных технологий для создания равных условий для каждого члена общества в доступе к предоставляемым услугам. Более того, усиление конкурентной среды, а также постепенное проникновение международных брендов на внутреннем рынке, оказали влияние и на сферу государственных услуг. Под воздействием этих процессов традиционные подходы к предоставлению услуг, теперь не полностью соответствуют современным условиям, и это усиливает интерес к развитию цифровых механизмов взаимодействия государства и общества.

Одновременно меняются и требования граждан, которые все активнее используют возможности цифровой среды в своей повседневной жизни. В этих условиях особое значение имеет доступность и удобства получения государственных

электронных услуг. Поэтому повышаются требования не только к качеству таких услуг, но и к оперативности их предоставления, устойчивости работы электронных платформ и надежности цифровых сервисов.

Развитие рынка государственных электронных услуг также способствует более активному внедрению современных цифровых технологий, включая элементы искусственного интеллекта и облачных решений. Их использование повышает эффективность, качество и безопасность предоставляемых услуг. Однако анализ текущего состояния развития сектора показывает, что, несмотря на большое внимание, уделяемое развитию системы электронного правительства в Республике Таджикистан и реализации ряда реформ, направленных на цифровизацию государственных услуг, спектр услуг, предоставляемых в электронном виде, остается, как и прежде, ограниченным. Это указывает на необходимость дальнейшего совершенствования организационно-экономического механизма расширения государственных электронных услуг и внедрение дополнительных мер в этом направлении.

Относительно низкий уровень электронных государственных услуг и их небольшое количество свидетельствуют о низкой степени развития цифровой инфраструктуры, слабой технологической базе для предоставления услуг, а также низком уровне цифровой грамотности большинства слоев общества. Препятствием также является низкая мотивация некоторых государственных служащих к применению современных технологий в процессе государственного управления и осуществлению связей с общественностью. В результате страна до сих пор дает предпочтение предоставлению государственных услуг в традиционной форме, и общество пока еще не ощутило преимуществ их электронного осуществления.

С учетом данного обстоятельства, в Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2030 года специально указывается, что «формирование политики недорогого и надежного доступа к сети интернет и телекоммуникационным услугам, которая играет важную роль в процессе оказания общественных услуг и эффективного

управления» [64], с. 13] определена как особая возможность для развития.

В Послании Президента Республики Таджикистан, уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан от 28 декабря 2023 года, подчеркивается, что «Мы также объявили, что ... ускорение процесса цифровизации экономики, развитие человеческого потенциала, повышение конкурентоспособности отечественной продукции, укрепление экспортных возможностей страны и улучшение качества социальных услуг являются приоритетными вопросами» [51]. Также в Послании Президента Республики Таджикистан от 28 декабря 2024 года было заявлено, что «Таджикистан идет устойчивыми шагами по пути перехода к цифровизации сфер национальной экономики во имя обеспечения прозрачности финансово-экономических отношений. В следующие 5 лет для продвижения цифровой экономики необходимо уделять первостепенное внимание следующим направлениям: ... оперативное совершенствование правовых основ и принятие необходимых документов в направлении перехода на цифровую экономику, ... полная цифровизация государственных услуг и создание единой платформы государственных услуг, ... широкое использование искусственного интеллекта в ходе предложения услуг и системы государственной регистрации, ... принятие мер в направлении обеспечения кибербезопасности информационных платформ» [52].

Следовательно, государственным органам необходимо уделять внимание совершенствованию своей деятельности в соответствии с ожиданиями общественности в отношении предоставления качественных и своевременных услуг, а также расширять использование ИКТ для принятия управленческих решений в сфере коммуникации с гражданами. В то же время, зарубежный опыт доказал, что цифровизация предоставления государственных услуг повышает эффективность деятельности государственных органов и является важным фактором экономического развития и прогресса в современных условиях. Все это определяет актуальность темы настоящего исследования.

Степень изученности научной темы. Сегодня особое внимание уделяется вопросам цифровизации отдельных аспектов

экономики и секторов государственного управления. Это связано с тем, что новые тенденции в области научно-технического прогресса требуют комплексного внедрения информационных и цифровых технологий в различные сферы управления, особенно государственного. В этой связи уделяют этому вопросу повышенное внимание также и представители науки.

В последние годы экономические аспекты предоставления государственных услуг с использованием повсеместных сетей в условиях глобализации стали предметом активных исследований зарубежных экономистов. Абламейко [1], Н.И.Акылбековой [2], Л.Б. Арутюновой[3], А.А.Бальзамова [4], Н.С. Баранова [7], Г.В.Бестолковой[8], Л.В.Ватлиной [10], Д. Вест [84], Л.И. Ворониной [11], С.Г.Еремеева[16], Е.Г. Иншаковой [20], А.С. Киселева [27], Г.Н.Комковой[28], О.В. Курбатовой [29], М.В. Кургановой[46], Г.В. Муратовой [39], Х. Релиеа[82], Н.Г. Новиковой[30], Б.К. Нургазиновой[44][44], С.А.Овчинникова [46], С.Л. Сергеевой [59], А.М. Степановой [63], А.Е. Суглобова[65], А.И.Титовой [67], Дж. Фонтейна [79], С.В. Хамутовской [71], Р. Хикса [80], С.С. Шашкова [77], а также аналитические доклады ООН и ОЭСР рассматривают экономические, институциональные и управленческие аспекты развития электронных государственных услуг, их влияние на эффективность государственного сектора и качество взаимодействия правительства с гражданами и бизнесом.

Некоторые аспекты вопроса совершенствования механизма управления электронным правительством, как основы предоставления электронных государственных услуг обсуждаются в публикациях таджикских ученых, в том числе М.К. Имомова[18], А.Ф. Исматова [22], Б.И. Каримова[24], Ш.Т. Каримова[25], Д.Б. Кодирзода [31], Д.Т. Курбонализода [36], Ф.С.Мусофировой [40], А.Н. Нурализода [42], Л.Х. Расулзода[53], Ф.М.Рахимова[56], Ю.Б. Салимова [57], Д.Дж. Сафарзода [58], Ш.Ф.Сулаймонзода [66], М.С. Тулиева [68], Ф.А. Джабборова[73], Б.М.Джумаева [15], С. Хабибова [72], Н.Дж. Джумъахонзода[74], И.С.Шамсова [75], Ф.Б. Шарифи [76], Р.М. Шерализода [78] и др.

Однако степень недостаточности исследований в области разработки и совершенствования механизма предоставления

электронных государственных услуг в условиях глобализации свидетельствует об отсутствии единой аналитической методологии и научного развития данной проблемы.

Связь исследования с программами (проектами) и научными темами. Тема диссертационной работы связана с Национальной стратегией развития Республики Таджикистан на период до 2030 года (постановление Правительства Республики Таджикистан от 1 октября 2016 года № 392), Стратегией развития искусственного интеллекта в Республике Таджикистан на период до 2040 года (Постановление Правительства Республики Таджикистан от 30 сентября 2022 г., № 483), Государственной стратегией борьбы с коррупцией в Республике Таджикистан на период до 2030 года (Указ Президента Республики Таджикистан от 3 августа 2021 г., № 222), Стратегией реформирования системы государственного управления в Республике Таджикистан (Указ Президента Республики Таджикистан от 15 марта 2006 г., № 1713), Среднесрочной программой развития цифровой экономики в Республике Таджикистан на 2021-2025 годы (Постановление Правительства Республики Таджикистан от 26 октября 2021 г., № 460), Концепцией формирования электронного правительства в Республике Таджикистан (Постановление Правительства Республики Таджикистан от 30 декабря 2011 г. № 643), Концепцией государственной информационной политики Республики Таджикистан (Указ Президента Республики Таджикистан от 30 апреля 2008 г. № 451). Диссертация выполнена в соответствии с научно-исследовательским планом кафедры экономической теории Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель исследования. Целью исследования является изучение теоретических, методологических и практических подходов к развитию электронных государственных услуг, совершенствованию их организационно-экономического механизма в условиях цифровой экономики, что предполагает поиск путей повышения качества услуг при соблюдении стандартов информационной безопасности.

Задачи исследования. Для достижения цели исследования определены и решены следующие задачи:

1. Исследование теоретических подходов, принципов и институциональных основ формирования и развития электронных государственных услуг, их классификация в условиях цифровизации экономики.

2. Уточнение методологических основ изучения процесса формирования и развития электронных государственных услуг, разработка методологии проектирования системы их предоставления в условиях цифровизации.

3. Раскрытие содержания, структуры и элементов организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг в современных условиях и обоснование взаимосвязей между этими элементами.

4. Анализ и оценка современного состояния организации электронных государственных услуг населению в Республике Таджикистан и выявление тенденций их развития.

5. Изучение зарубежного опыта организации процесса электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики, выявление передовых практик и оценка возможности их применения в Республике Таджикистан.

6. Разработка и обоснование институциональных и технологических средств предоставления электронных государственных услуг, включая информационную безопасность, использование технологий искусственного интеллекта и систему оценки качества услуг.

7. Разработка стратегических направлений и экономических инструментов совершенствования организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг, а также проведение экономического моделирования и разработка сценариев их развития.

8. Определение перспектив популяризации электронных государственных услуг, обоснование механизмов повышения спроса на эти услуги, установление поэтапных процессов цифровизации в зависимости от уровня развития отдельных социально-экономических отраслей.

Объектом исследования является рынок электронных государственных услуг для населения и предприятий в условиях перехода к цифровой экономике.

Предметом исследования являются организационно-экономические отношения формирования и развития организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики.

Гипотеза исследования заключается в том, что цифровизация процесса предоставления электронных государственных услуг повысит эффективность государственного управления, расширит охват населения такими услугами, снизит бюрократические издержки и усилит влияние электронного правительства на уровень экономического развития.

Теоретические основы исследования базируются на теориях, связанных с развитием государственного управления и цифровой экономики. Основным теоретическим направлением является анализ концепции организационно-экономического механизма как комплексной системы, обеспечивающей предоставление государственных услуг. Используются также теории электронного правительства и цифровой трансформации, объясняющие влияние информационно-коммуникационных технологий на модернизацию взаимодействия государства, общества и бизнеса.

Методологические основы исследования сформированы подходами и методами научного познания. Исследование базируется на использовании общенаучных (исторический метод, анализ, синтез, индукция, дедукция, логическое моделирование) и специальных методов. Методология исследования основана на системном и комплексном подходах при изучении экономических показателей развития рынка электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики и детальном изучении его отдельных подсекторов. В диссертации также используются системный и структурные научные методы, причинно-следственный анализ, экспертная оценка и факторный анализ.

Источники данных. Исследование подготовлено на основе публикаций в сфере государственного управления и цифровой экономики, нормативно-правовых актов, регулирующих информационные технологии и предоставление государственных услуг, постановлений Правительства Республики Таджикистан, распоряжений и методических рекомендаций уполномоченных государственных органов. В диссертации использованы также материалы Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан, государственные стратегии развития страны, направленные на создание электронного правительства и цифровизацию государственных услуг, материалы научно-практических конференций по развитию рынка электронных государственных услуг.

База исследования. Диссертация выполнена на кафедре экономической теории Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана в 2020 - 2025 годах. В ходе работы использовались ресурсы университета, включая доступ к электронной библиотеке, базам данных и техническим средствам обработки и анализа данных, а также возможность участвовать в научных конференциях, семинарах и специализированных круглых столах.

Научная новизна исследования. Научная новизна исследования заключается в разработке теоретических, методологических и практических подходов к развитию электронных государственных услуг, совершенствованию их организационно-экономического механизма в условиях цифровой экономики, предполагающие поиск путей повышения качества услуг при соблюдении стандартов информационной безопасности. Результаты исследования, содержащие элементы новизны в научной, теоретической, методологической и практической сферах, выражены в следующих аспектах:

1. Уточнены теоретические вопросы изучения понятий «государственные услуги» и «электронные государственные услуги», систематизированы подходы и принципы формирования и развития электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики. Представлено авторское определение понятия «электронные государственные услуги»,

понимаемого как совокупность взаимоотношений между государственными органами и гражданами. Представлена авторская классификация электронных государственных услуг с учетом уровня цифровой зрелости системы государственного управления и степени их цифровизации. Расширены институциональные основы формирования и развития государственных услуг в связи с цифровизацией, определены основные тенденции их цифровизации.

2. Уточнены и методологически обоснованы процессы формирования и развития электронных государственных услуг, разработаны комплексные подходы к анализу и регулированию факторов цифровизации. Представлена авторская методология проектирования архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг с учетом институциональных, организационно-функциональных и функционально-технических (технологических) факторов. Уточнены функционально-технические требования к архитектуре системы предоставления электронных государственных услуг, представлены ее структурные компоненты.

3. В целях развития процесса электронных государственных услуг в стране разработан организационно-экономический механизм их предоставлении, в рамках которого, помимо уточнения содержания и структуры, систематизированы основные институциональные, организационно-экономические элементы этого механизма, а также обоснована взаимосвязь между этими элементами. Доказано, что реализация разработанного механизма обеспечит качественный переход к цифровому государственному управлению, укрепит институциональную стабильность Республики Таджикистан, повысит уровень доверия к государству и улучшит качество жизни граждан.

4. На основе всестороннего анализа современного состояния рынка электронных государственных услуг в Республике Таджикистан определены основные тенденции с учетом существующих проблем и перспективных направлений его развития. Для повышения эффективности трансформации электронных государственных услуг предложена стратегия

управления цифровизацией экономики и государственного управления. Предложены новые проверенные подходы и методы повышения качества государственных услуг.

5. На основе изучения зарубежного опыта организации электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики выявлены и систематизированы передовые практики предоставления этих услуг. Определены основные факторы успешной реализации передовых практик и оценена возможность их адаптации к институциональным и технологическим условиям государственного управления в Республике Таджикистан с целью повышения эффективности и качества электронных государственных услуг.

6. Разработаны и обоснованы институциональные и технологические инструменты, являющиеся основой для надлежащего предоставления электронных государственных услуг, которые включают элементы информационной безопасности, использование технологий искусственного интеллекта, автоматизированные системы оценки и мониторинга качества услуг, а также интегрированные технологии организации сотрудничества между государственными органами и пользователями. Выявлены проблемы обеспечения информационной безопасности в стране в связи с эскалацией киберугроз и обоснована необходимость защиты персональных данных пользователей государственных веб - сайтов.

7. Определены стратегические направления развития рынка электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики Республики Таджикистан, а также разработаны научно-методические рекомендации по созданию механизма предоставления государственных услуг в условиях цифровизации экономики. На основе экономического моделирования сформулированы сценарии развития электронных государственных услуг с учетом институциональных, организационных и технологических факторов цифровизации.

8. Представлены перспективы популяризации электронных государственных услуг и установлены поэтапные его процессы в зависимости от уровня цифровизации отдельных отраслей экономики страны. Обоснованы средства и механизмы

повышения спроса на электронные государственные услуги. Обоснована необходимость принятия «Государственной стратегии повышения цифровой грамотности населения Республики Таджикистан на период до 2045 года» и даны научные рекомендации по организации в городах и районах отдельных Центров общественного доступа к электронным государственным услугам.

Положения, выносимые на защиту

1. Авторское определение понятия рынка электронных государственных услуг как совокупности отношений сотрудничества между органами власти и гражданами, классификация электронных государственных услуг с учетом уровня цифровой зрелости системы государственного управления и степени цифровизации, а также расширение институциональных и организационных основ предоставления государственных услуг в связи с цифровизацией.

2. Методологические основы изучения процессов формирования и развития электронных государственных услуг, новая методология для проектирования архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг, обоснованный модульный подход к созданию и развитию портала государственных услуг в условиях цифровизации экономики, комплексные подходы к анализу и регулированию факторов цифровизации электронных государственных услуг, авторская методика оценки качества электронных государственных услуг на основе системы показателей эффективности деятельности и принципов ориентации на клиента.

3. Организационно-экономический механизм предоставления электронных государственных услуг в современных условиях на основе концептуальной модели с уточнением ее содержания и структуры, конкретизация институциональных основ формирования и развития рынка электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики Республики Таджикистан, оценка основных факторов, влияющих на формирование и развитие рынка электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики.

4. Обоснованность результатов анализа современного состояния развития рынка электронных государственных услуг с учетом автоматизированных сценариев и пилотных проектов по электронификации государственных услуг, оценка проблем, выявленных в этом процессе, определение новых проверенных подходов и методов повышения качества государственных услуг, их функциональной структуры и управления, осуществление переподготовки государственных служащих и формирование их корпоративной культуры.

5. Основные факторы успешной реализации передовых зарубежных практик, возможности их адаптации к институциональным и технологическим условиям государственного управления в Республике Таджикистан с целью повышения эффективности и качества электронных государственных услуг.

6. Разработанные и обоснованные автором институциональные и технологические инструменты, формирующие основу для надлежащего предоставления электронных государственных услуг, включая механизмы информационной безопасности, использование технологий искусственного интеллекта, автоматизированные системы оценки и мониторинга качества услуг, а также интегрированные технологии взаимодействия между государственными органами и пользователями, при одновременном повышении эффективности, прозрачности, надежности и качества электронных государственных услуг, создающие основу для устойчивого развития цифровой инфраструктуры в Республике Таджикистан.

7. Разработанные и предложенные стратегические направления развития электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики Республики Таджикистан, научно-методические рекомендации по совершенствованию механизма их предоставления, экономическое моделирование и сценарии развития с учетом институциональных, организационных и технологических факторов.

8. Перспективы популяризации электронных государственных услуг, его поэтапные процессы в зависимости от уровня цифровизации отдельных отраслей экономики страны,

обоснованные инструменты и механизмы повышения спроса на электронные государственные услуги, необходимость принятия «Государственной стратегии повышения цифровой грамотности населения Республики Таджикистан на период до 2045 года», научные рекомендации по созданию в городах и районах отдельных Центров общественного доступа к электронным государственным услугам.

Теоретическая и практическая значимость исследования. Теоретическая значимость исследования выражается в том, что теоретические и методические положения, обоснованные в диссертации, способствуют дальнейшему развитию электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики, изучению подходов к созданию необходимых социально - экономических условий, а также анализу их влияния на эффективность реализации принципов развития электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики. Практическая значимость исследования выражается в разработке и представлении практических и методических рекомендаций, направленных на создание необходимых условий для развития электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики. Основные научные результаты могут быть использованы органами государственной власти при определении приоритетных направлений развития электронных государственных услуг, повышении осведомленности о цифровизации и инфраструктуре «цифровой экономики».

Степень достоверности результатов исследования обеспечивается использованием комплексного научного подхода, включающего теоретический анализ, сравнительное изучение отечественного и международного опыта, методическое обоснование процессов формирования и развития электронных государственных услуг, а также применение количественных и качественных методов исследования, включая экономическое моделирование и системный анализ. Результаты подтверждаются проверкой на основе статистических данных, нормативно-методических документов, что позволяет признать разработанные рекомендации и предложения достоверными и имеющими практическое значение для совершенствования

организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики Республики Таджикистан.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Тема, новизна и результаты диссертационного исследования соответствуют следующим пунктам Паспорта специальностей ВАК при Президенте Республики Таджикистан по научной специальности 5.2 – Экономические науки (5.2.10. – Экономика торговли и сферы услуг): 3. Формирование и развитие рынка торговли, коммерческих и бытовых услуг; 17. Организационно - экономический механизм инновационного развития торговли, коммерческих и бытовых услуг; 20. Совершенствование механизма размещения торговых сетей и услуг торгового и бытового обслуживания; 22. Развитие инфраструктуры торговли: конкурсные торги, ярмарочная деятельность, биржевая и электронная торговля; 24. Развитие сетевой торговли в современных условиях; 31. Развитие цифровых технологий в торговле, коммерческих и бытовых услуг; 38. Управление технологическими процессами в сфере торговли, коммерческих и бытовых услуг.

Личный вклад соискателя ученой степени. Личный вклад автора проявляется в выборе темы, ее обосновании и актуальности, определении цели, предмета и объекта исследования, обосновании перечня исследовательских задач. Автор имеет вклад в разработку и проверку теоретических, методологических и методических положений по управлению развитием электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики и их влиянию на эффективность экономических результатов деятельности. Личное участие автора в получении результатов, представленных в исследовании, подтверждено соавторами и отражено в совместных публикациях.

Апробация и внедрение результатов исследования. Основные положения диссертационного исследования обсуждались и утверждались на научных семинарах, международных научно-практических конференциях Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана (Душанбе, 2020-2025 гг.), Института повышения

квалификации Таможенной службы при Правительстве Республики Таджикистан (Душанбе, 2021-2022 гг.), Горно-металлургического института Таджикистана (Худжанд, 2020-2021 гг.), а также на международных и республиканских конференциях. Основные результаты исследования подтверждены и внедрены в практику Исполнительным органом государственной власти района Фирдавси города Душанбе (акт из 11.04.2025). Теоретические и методические положения диссертационного исследования используются в образовательном процессе Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана при разработке учебных планов и методических пособий, лекционных текстов по дисциплинам «Электронное правительство», «Электронные государственные услуги», «Цифровая экономика», «Информационная безопасность» и «Единая таможенная информационная система» (справка №02/230 из 04.04.2025) для студентов, магистрантов и докторантов PhD.

Публикации по теме диссертации. По тематике диссертации опубликовано 62 научных работы, в том числе 21 научная статья в рецензируемых научных журналах, рекомендованных Высшей аттестационной комиссией при Президенте Республики Таджикистан и 3 монографии.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, пяти глав, заключения и рекомендаций, а также списка литературы. Основное содержание исследования представлено на 392 страницах, включая 40 таблиц и 39 рисунков. Список литературы содержит 342 наименований.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Во **введение** обосновывается актуальность темы исследования, подчеркивается ее важность для экономической науки и практики внедрения организационно - экономического механизма предоставления государственных услуг в электронной форме. Определяются цели и задачи, объект и предмет исследования, а также его основная гипотеза, дается описание теоретико-методологических основ и других важных аспектов диссертации.

В первой главе - «Теоретические основы развития электронных государственных услуг в условиях

формирования цифровой экономики» - систематизированы теоретические основы формирования и развития электронных государственных услуг, определяются основные особенности классификации, а также институциональные основы их формирования и развития в условиях цифровизации экономики.

Автор, для того чтобы прояснить концепцию «электронных государственных услуг», сначала объясняет сущность и состав понятия «государственные услуги». Однако, как он подтверждает, определения, приведенные в литературе, не могут в полной мере объяснить сущность, состав и все аспекты электронных государственных услуг. В то же время автор приводит несколько определений этого понятия из литературы. В частности, таджикский исследователь Ф.Б. Шарифи отмечает, что «государственные услуги являются прямым и косвенным результатом государственной деятельности. В современных условиях задачи государства выражаются не только в обеспечении социальной структуры, но и в ее превращении в непосредственного производителя определенных хозяйственных благ, государственных услуг. Главным источником их производства и обеспечения является государственный бюджет» [76], с. 157]. С точки зрения казахстанского исследователя Б.К. Нургазинова, государственные услуги как форма осуществления государственных функций обеспечивают конституционные права и законные интересы граждан и юридических лиц через государственные органы, то есть «предоставление государственных услуг является неотъемлемой задачей современного социального государства, и их перечень постоянно расширяется с ростом социальных потребностей и появлением новых проблем» [44], с. 24].

По завершении рассмотрения различных интерпретаций автором предлагается следующее определение понятия «государственных услуг»: государственные услуги – это социально значимые действия и решения, осуществляемые уполномоченными государственными органами, направленные на удовлетворение законных потребностей физических и юридических лиц и реализуемые в установленной нормативно-правовой, организационно-экономической форме.

Данное определение допускает рассматривать государственные услуги не только как конечный результат деятельности государственных органов, но и как элемент организационного и экономического механизма государственного управления. Кроме того, предложенное определение предоставляет теоретическую основу для дальнейшего уточнения особенностей предоставления государственных услуг в электронном виде в условиях цифровой экономики.

Автор рассматривает электронные государственные услуги как сложное и многокомпонентное явление, выходящее за рамки технологического подхода. Поэтому предлагается следующее определение понятия: электронные государственные услуги представляют собой систему действий и организационных процессов, реализуемых государственными органами и уполномоченными учреждениями с применением информационно-коммуникационных технологий в целях повышения эффективности государственного управления, улучшении качества принимаемых решений, сокращении административных издержек и расширении доступа государственных услуг для населения и хозяйствующих субъектов. В отличие от ряда существующих подходов, данное определение охватывает не только технологические, но и организационно-управленческие аспекты предоставления электронных государственных услуг.

Также, в диссертации раскрываются основные принципы предоставления электронных государственных услуг, среди которых особое место занимают ориентация на потребности пользователя, обеспечение равного доступа, информационная безопасность и институциональная согласованность. По мнению автора, соблюдение этих принципов будет способствовать укреплению доверия общества к государственным учреждениям и создает основу развития открытой и действенной системы госуправления.

Подчеркивается, что значение этих принципов возрастает в условиях цифровой трансформации экономики. Их

последовательное включение создает предпосылки не только для совершенствования системы электронных государственных услуг, но и для дальнейшего развития цифровой экономики в целом, включая образование новых механизмов взаимодействия государства, населения и предпринимательского сектора.

В работе отмечается о важности вопроса классификации в исследовании электронных государственных услуг. Следовательно, анализ существующих подходов к классификации рассматривается как необходимое условие более глубокого понимания структуры и особенностей системы электронного правительства.

В диссертации выделены две основные группы электронных государственных услуг: услуги, предоставляемые населению, и услуги, ориентированные на предприятия и организации (рисунок 1).

С упором на теоретические положения, а также учитывая институциональные, экономические и технологические особенности Республики Таджикистан, автор делает попытку разработки комплексной классификации государственных электронных услуг, адаптированной к национальным условиям. Она базируется на теоретические достижения, и соответствует практическим реалиям административной системы страны.

По мнению автора несмотря на то, что в стране формируется институциональная база для электронных государственных услуг и приняты необходимые нормативно-правовые акты в направлении перехода к цифровой экономике и внедрения цифровых технологий в государственном управлении, существуют дополнительные вопросы, требующие решения в этом отношении. Следовательно, существует необходимость в совершенствовании инфраструктуры электронного правительства и улучшении его технической и архитектурной структуры в соответствии с потребностями времени.

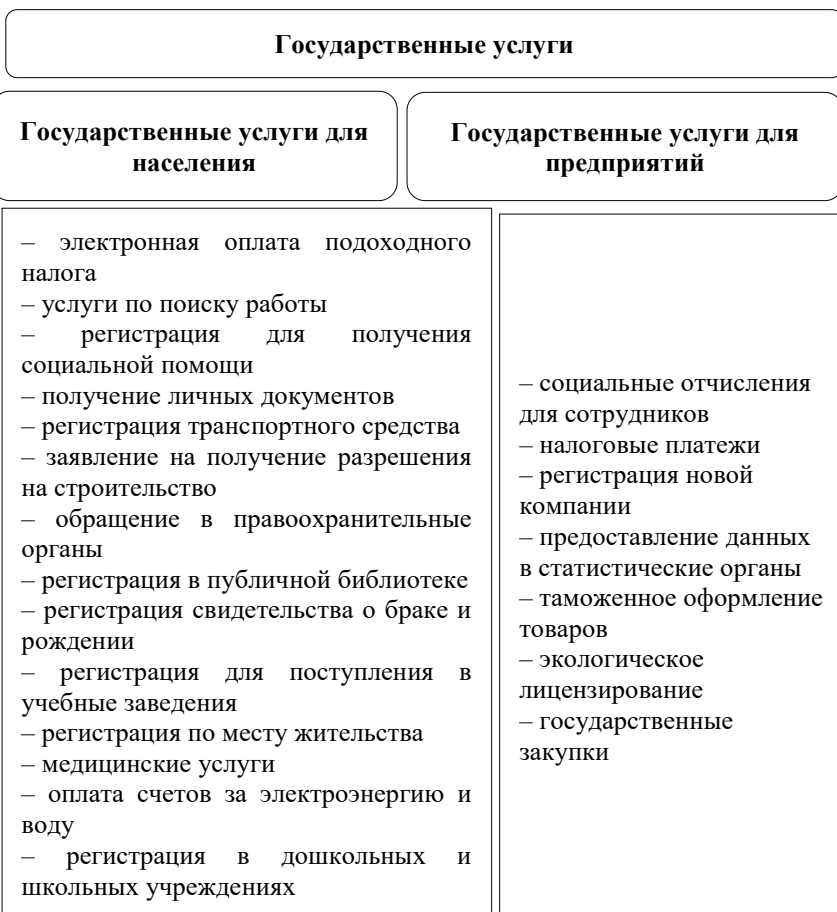

Рисунок 1. - Группировка государственных услуг

Источник: разработка автора

Таким образом, «внедрение электронного правительства в Таджикистане подразумевает переход к эффективному использованию информационно-коммуникационных технологий для упрощения административных процессов, повышения качества услуг и повышения прозрачности деятельности правительства. Это позволит стране добиться значительного прогресса в направлении цифрового развития и повысить удовлетворенность граждан деятельностью правительства» [61, с. 5].

Отмечается, что страна сможет предоставлять государственные услуги в электронном виде только после полной реализации проекта электронного правительства. В этой связи выделено 4 этапа развития институциональной структуры рынка электронных государственных услуг (рисунок 2).

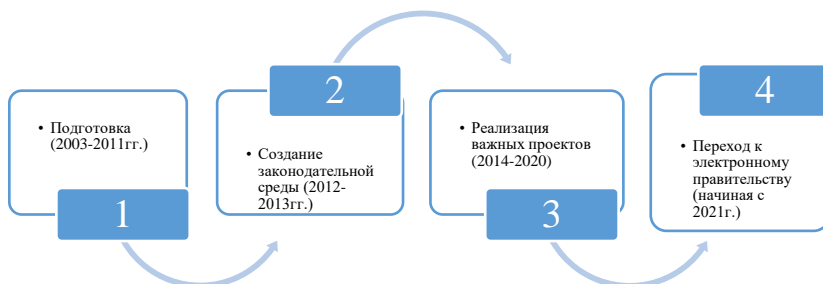

Рисунок 2. - Этапы развития институциональных основ рынка электронных государственных услуг.

Источник: разработка автора

В диссертации предлагается, что параллельно с переходом к полной цифровизации экономики следует в качестве предварительной основы завершить процесс создания электронного правительства и портала электронных государственных услуг, а затем продолжить процесс полной цифровизации.

Во **второй главе - «Методология исследования формирования и развития механизма электронных государственных услуг в условиях цифровизации»** - определены основные методологические подходы к формированию системы предоставления электронных государственных услуг, разработана методика проектирования архитектуры портала для таких услуг с подробным описанием ее практической реализации. Организационно-экономический механизм предоставления электронных государственных услуг представлен на основе концептуальной модели.

Отмечается, что проведение научных исследований по вопросам формирования и развития рынка электронных государственных услуг требует особого методологического

подхода, определяющего сущность и стратегические цели такого перехода «с учетом уровня экономического и социального развития страны и готовности населения. Теоретические аспекты формирования рынка электронных государственных услуг занимают видное место в современных экономических исследованиях и изучаются представителями различных направлений науки. В тоже время разработка методологических основ организации системы электронных государственных услуг требует более четкого понимания того, какие научные подходы позволяют наиболее существенно раскрыть их сущность и какие критерии лежат в основе оценки их качества и эффективности» [32, с. 84].

В этой связи особое значение имеет применение маркетингового подхода к организации электронных государственных услуг. Его использование позволяет больше учитывать потребности пользователей, что способствует повышению удовлетворенности качеством предоставляемых услуг и создает дополнительные условия для развития цифровой экономики. Основные задачи маркетинга в системе государственного управления экономикой представлены на рисунке 3.

Использование отдельных элементов концепции маркетинга в сфере электронных государственных услуг позволяет не только организовать систему мониторинга их предоставления, но и оценить эффективность административных мер, выявить проблемные аспекты взаимодействия государственных органов с пользователями, а также оценить уровень доступа электронных услуг и степень удовлетворенности населения и хозяйствующих субъектов качеством их получения.

Рисунок 3. - Использование маркетинговой концепции в деятельности государственных органов
Источник: разработка автора

Процессный подход к организации системы предоставления электронных государственных услуг также играет важную роль в ее объяснении. Однако, «хотя переход к процессу предоставления электронных услуг в стране начался, единого стандарта предоставления таких услуг с использованием достижений информационно-коммуникационных технологий до сих пор нет. В то же время соблюдение важных принципов предоставления государственных услуг через единое окно может в некоторой степени поддерживать их качество на требуемом уровне по сравнению с их предоставлением традиционным способом» [32, с. 87]. Соблюдение принципов предоставления государственных услуг через единое окно может в некоторой степени улучшить их качество. Признанные принципы этого процесса представлены на рисунке 4.

Рисунок 4. – Основные принципы создания единого окна для предоставления электронных государственных услуг на основе процессного подхода

Источник: разработка автора на основе [23]

Использование этого подхода при предоставлении электронных государственных услуг имеет множество преимуществ. Понимание этих преимуществ и устранение существующих проблем обеспечивает высокое качество электронных государственных услуг.

Автор делает вывод, что процесс предоставления государственных услуг рассматривается как деятельность государственных учреждений и компетентных компаний, которая, наряду с предоставлением услуг, включает в себя набор дополнительных процессов и представляет собой жизненный цикл услуг в целом (рисунок 5).

Рисунок 5. - Модель развития обмена информацией в процессе внедрения электронных государственных услуг

Источник: разработка автора на основе [15][38]

Представленная на рисунке 5 модель «может быть использована для оценки заинтересованности потребителей в государственных и местных услугах с использованием

технических факторов, социальных навыков и мотивации. Технические навыки в этой модели представляют собой знания, умения и опыт в предоставлении и использовании электронных государственных услуг. Социальные навыки представляют собой вежливость сотрудников государственных учреждений, их доброжелательность и необходимое внимание к потребителю. Мотивационные факторы, с другой стороны, воплощают вопросы материальной и моральной мотивации. Условием высокого уровня заинтересованности потребителей является бюджетное обеспечение городов и районов. Как правило, основная часть доходов республиканских и местных бюджетов в Республике Таджикистан обеспечивается за счет налоговых поступлений» [32, с. 90].

В предоставлении электронных государственных услуг особое место занимает также клиентоориентированный подход. Прежде всего, для повышения уровня заинтересованности клиентов необходимо информировать их о необходимости данного подхода, обеспечить достаточное финансирование и оценить уровень удовлетворенности населения.

При предоставлении электронных государственных услуг также важен аутсорсинговый подход. Важность аутсорсинга в предоставлении электронных государственных услуг выражается, прежде всего, в поддержании деятельности государственных учреждений в рамках их основной профессиональной деятельности, снижении потребности в персонале, экономии бюджетных средств, ускорении процесса выполнения операций и снижении материальных затрат.

Несмотря на то, что сам процесс цифровизации предоставления электронных государственных услуг является инновационным процессом, помимо упомянутых подходов, можно также выделить и инновационный подход к электронным государственным услугам.

Автор предлагает интегрированный подход к организации системы предоставления электронных государственных услуг, который объединяет элементы каждого из рассмотренных выше подходов и предусматривает их использование в государственном управлении в виде единой и скоординированной модели. Его использование позволит

порталу электронных государственных услуг охватить все принципы государственного управления, рыночного и современного управления операциями в сфере взаимодействия населения с государственным сектором и предоставления электронных государственных услуг.

Переход к полноценно функционирующим цифровым государственным услугам является сегодня очень важным вопросом для нашей страны. Он влияет не только на репутацию и положение страны на мировом уровне, но и повышает уровень и качество жизни населения как потребителей электронных государственных услуг. По мнению автора, этот вопрос наиболее тесно связан с правильным проектированием архитектуры портала электронных государственных услуг и практической реализацией проекта электронного правительства.

Автор разработал архитектуру электронного правительства, используемую при предоставлении цифровых государственных услуг, компонентами которой являются интерфейс, бизнес-архитектура, информационные системы, системы приложений, интеграционная архитектура и технологическая инфраструктура (рисунок 6).

Рисунок 6. - Архитектура электронного правительства

Источник: разработка автора

Учет разработанной в диссертации методологии архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг в стране позволит создать полноценный и безупречный портал предоставления государственных услуг и

обеспечить их качество и своевременность. В таком случае население всех регионов страны получит доступ к удобным и практичным услугам.

Автор, обобщая все методологические аспекты, представляет авторскую методологию проектирования архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг с учетом институциональных, организационно-функциональных и функционально-технических (технологических) факторов. Эта методология основана на системном, институциональном и процессном подходах и предполагает последовательную реализацию определенных этапов (рисунок 7).

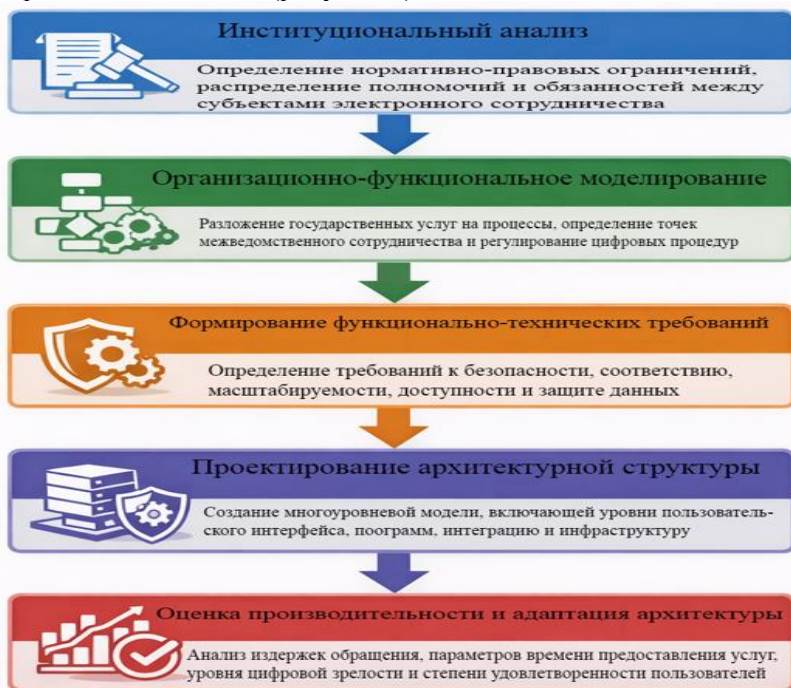

Рисунок 7. – Методология проектирования архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг

Источник: разработка автора

В целях развития процесса электронных государственных услуг в стране разработан организационно-экономический механизм их предоставления, в рамках которого, помимо уточнения содержания и структуры, систематизированы основные институциональные, организационно-экономические элементы этого механизма, а также обоснована взаимосвязь между этими элементами. Доказано, что реализация разработанного механизма обеспечит качественный переход к цифровому государственному управлению, укрепит институциональную стабильность Республики Таджикистан, повысит уровень доверия к государству и улучшит качество жизни граждан.

Развитие цифровых технологий и их внедрение в сферу государственного управления способствовали формированию новых подходов к предоставлению услуг населению. В этих условиях ключевую роль играет организационно-экономический механизм, который обеспечит эффективное функционирование системы предоставления электронных государственных услуг.

Одним из эффективных средств финансирования организационно-экономического механизма электронных государственных услуг является развитие государственно-частного партнерства. Это позволяет компенсировать ограниченность бюджетных ресурсов за счет привлечения частных инвестиций.

В диссертации разработан организационно-экономический механизм предоставления государственных электронных услуг, представляющий целостную систему взаимосвязанных организационных и экономических элементов, обеспечивающий эффективное функционирование системы электронного правительства и улучшение доступности государственных услуг для населения и бизнеса (рисунок 8).

Возможность внедрения предлагаемого организационно-экономического механизма в практику рынка электронных государственных услуг Республики Таджикистан зависит от текущего состояния развития электронного правительства и его инфраструктуры, уровня развития цифровой инфраструктуры, охвата нормативно-правовой базы, координации деятельности институтов и профессиональной квалификации сотрудников.

Рисунок 8. - Организационно-экономический механизм электронных государственных услуг

Источник: разработка автора

Автор представляет общую концептуальную модель организационно-экономического механизма для предоставления электронных государственных услуг, адаптированной к социально-экономическим условиям Республики Таджикистан. Эта модель служит не только инструментом цифровой модернизации, но и является устойчивой системой управления трансформацией государственного сектора в целом (рисунок 9).

Концептуальная модель обеспечивает всестороннее и многоуровневое внедрение электронных государственных услуг в Республике Таджикистан с учетом как национальных особенностей, так и международных стандартов государственного управления.

Рисунок 9. - Общая концептуальная модель организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг

Источник: разработка автора

В третьей главе - «Современное состояние и тенденции развития электронных государственных услуг» - анализируется и оценивается состояние организации системы электронных государственных услуг в стране, выявляются факторы и основы развития таких услуг в условиях цифровизации экономики. Изучается зарубежный опыт в этой области и оценивается возможность его применения в Республике Таджикистан.

В диссертации определены основные препятствия, воздерживающие полноценной реализации электронного правительства и предоставлению электронных государственных

услуг, такие как: низкий уровень доверия населения к государственным органам и отсутствие уверенности в безопасности и эффективности цифровой связи с государством; ограниченный доступ к Интернету, особенно в отдаленных районах; психологическая неподготовленность и корыстные цели некоторых государственных служащих, которые видят возможность потери незаконных источников дохода во внедрении прозрачности и цифровизации процессов; высокий уровень взяточничества и отсутствие распространенных механизмов защиты персональных данных; низкий уровень развития цифровой технологической инфраструктуры; географические особенности страны, преимущественно горная местность, создающая трудности в доступе к широкополосному Интернету; недостаток цифровых навыков у представителей старшего поколения государственных служащих.

По мнению автора, для обеспечения полного доступа населения к электронным услугам нужно реализовать ряд мер, и наиболее важными из них являются:

- создание единого образовательного портала;
- обеспечение высокоскоростного доступа в Интернет по всей стране;
- формирование круглосуточного режима работы используемых компьютерных программ;
- повышение доверия населения к электронному правительству;
- обеспечение конфиденциальности данных потребителей.

Автор отмечает, что в 2024 году значение индекса онлайн-услуг для Республики Таджикистан составляет 0,44760, институциональной структуры - 0,84, предоставления услуг - 0,4578, электронной компании - 0,2720, а технологической платформы - 0,4375 [81]. Однако, несмотря на тенденцию роста, многие показатели, отражающие развитие электронного правительства и автоматизацию государственных услуг, остаются слабыми.

В то же время, на автоматизированных сайтах не все участники имеют возможность совершать транзакции онлайн. Это связано, с одной стороны, с низким уровнем грамотности населения в использование электронного правительства (в 2024

году он составлял 0,3333), с другой стороны, автоматизированные сайты не наладили сотрудничество со всеми операторами связи. Например, электронная обработка транзакций на сайте «andoz.tj» недоступна клиентам Билайн и Вавилон, что может привести к дискриминации в их отношении.

По мнению автора, для совершенствования механизма формирования и развития системы электронных услуг в рамках электронного правительства целесообразно осуществление следующих мер:

1. Необходимо точно и четко определить основные цели и задачи цифровизации электронных государственных услуг. Цели должны быть конкретными и достижимыми.

2. Заранее определить эффектов, которые обеспечит внедрение цифровых технологий в государственное управление.

3. Изучить и применить опыт перспективных стран.

4. Ускорить процесс формирования полноценного электронного правительства в стране.

5. Совершенствование цифровой инфраструктуры в Республике Таджикистан.

6. Активизировать присутствие государства в сети.

7. Укрепить роль частного сектора посредством организации партнерства.

8. Разработать эффективный механизм полного финансирования проекта электронного правительства.

9. Дальнейшее совершенствование правовой и нормативной среды в отрасли.

10. Стимулировать исследования и инновации в направлении развития цифровых технологий.

11. Создать спрос на электронные государственные услуги.

В привлечение большего числа людей и предприятий к услугам электронного правительства значительна роль факторов и групп влияния. Важное значение имеют группы влияния, окружающие население, такие как семья, друзья, коллеги и одноклассников (таблица 1).

Таблица 1. - Факторы, влияющие на спрос граждан на государственные услуги через Интернет

Показатели	Характеристика показателя
Доверие к интернету	Уровень доверия людей к интернету и его использованию
Доверие к электронному правительству	Уровень доверия населения к поставщикам государственных услуг
Совместимость	Уровень инноваций, соответствующий существующим ценностям, убеждениям и опыту граждан
Информативность	Осведомленность людей о реализации проекта электронного правительства и доступе к государственным услугам через Интернет
Прежний опыт	Люди, имеющие опыт работы с электронным правительством и использующие его

Источник: разработка автора

Анализ факторов показывает, что доверие к государственным органам и предоставляемым ими технологиям имеет большое значение для создания электронного правительства и эффективного предоставления государственных услуг через Интернет. На основе выявления факторов, влияющих на формирование рынка услуг электронного правительства, можно сформулировать гипотезы, представленные в таблице 2.

Автор отмечает, что в связи с отсутствием статистических данных о предоставлении вышеупомянутых факторов в процессе исследования использовался метод анкетирования. С этой целью был проведен опрос 330 активных пользователей Интернета для определения уровня использования электронных форм государственных услуг и их качества.

Таблица 2. – Гипотезы для формирования доверия граждан к электронному правительству

Гипотеза	Объяснение гипотезы	Показатели
Гипотеза 1	Большинство пользователей электронных сетей проявляют мало интереса к доступу к государственным услугам в режиме онлайн	Намерение использовать
Гипотеза 2	Граждане, которые высоко доверяют интернету, с большей вероятностью будут заинтересованы в создании электронного правительства и электронных закупок государственных услуг	Доверие к интернету
Гипотеза 3	Граждане, испытывающие высокое доверие к правительству, проявляют больший интерес к созданию электронного правительства и электронным закупкам государственных услуг	Доверие к правительству
Гипотеза 4	Граждане, которые признают сегодняшний прогресс в использовании ИКТ в организации электронного правительства и проявляют больший интерес к его внедрению	Совместимость
Гипотеза 5	Граждане, обладающие необходимым опытом в организации электронного правительства, заинтересованы в его внедрении	Предыдущий опыт
Гипотеза 6	Граждане, лучше осведомленные об электронном правительстве, с большей вероятностью будут пользоваться его услугами	Информированность

Источник: разработка автора

В целом, большинство респондентов имели регулярный доступ к качественному Интернету, 86% из которых имели более 3 лет опыта работы в этой сфере, а еще 78% использовали Интернет ежедневно. 97,5% респондентов имели доступ к Интернету дома или на работе (таблица 3).

Таблица 3. – Опыт респондентов и способы доступа к интернету

Использование интернета	Периоды использования	Количество	%
Опыт использования интернета	До одного года	9	2,72
	1-2 года	45	13,63
	Более одного года	276	83,64
Источник доступа в интернет	доступ на работе	224	67,88
	доступ дома	98	29,70
	доступ через интернет-кафе или другие места	8	2,42
Уровень использования интернета	ежедневно (регулярно)	260	78,79
	раз в два-три дня, изредка	57	17,27
	раз в неделю (по необходимости)	13	3,94

Источник: разработка автора, основанная на результатах опроса

Демографическая структура респондентов представлена в таблице 4. Из общего числа респондентов 25,76% составляют граждане в возрасте 18-25 лет, 23,03% - граждане в возрасте 26-35 лет и 51,21% - в возрасте 36-40 лет. По гендерному признаку 56,96% - мужчины и 43,03% - женщины. Из общего числа респондентов 29,70% проживают в Душанбе, 26,36% - в Согдийской области, 33,64% - в Хатлонской области и 10,30% — в ГРРП.

Результат исследования показал, что использование государственных услуг через Интернет в стране, в первую очередь связано не с «Цифровым покрытием», а с социальными и поведенческими причинами. Выяснилось, что на основе одной зависимой переменной (намерение использовать) и 5 независимых переменных (доверие к Интернету, доверие к правительству, соблюдение правил, образование и предыдущий опыт) можно определить спрос на услуги через Интернет.

Анализ факторов и предпосылок развития электронных государственных услуг показывает, что успешная реализация цифровых технологий возможна только при комплексном подходе, сочетающим совершенствование правовой и нормативной базы, развитие цифровой инфраструктуры,

повышении уровня цифровой грамотности населения и формирование эффективной системы управления человеческими ресурсами в государственных органах.

Таблица 4. – Демографическая структура респондентов

ПОКАЗАТЕЛИ	ВЕЛИЧИНА ПЕРЕМЕННОЙ	ИНТЕРВАЛ N=330	%
Возраст	18-25	85	25,76
	26-35	76	23,03
	36-40	169	51,21
Пол	мужчины	188	56,97
	женщины	142	43,03
Национальность	таджики	206	62,42
	узбеки	20	6,06
	другие нации	4	1,21
Уровень образования	бакалавриат и специалист	204	61,82
	магистр, кандидат наук	92	27,88
	среднее образование	30	9,09
	неполное среднее	4	1,21
Опыт использования Интернета	до одного года	9	2,72
	1-2 года	45	13,63
	боле одного года	276	83,64
Место рождения	г. Душанбе	98	29,70
	Согдийская область	87	26,36
	Хатлонская область	111	33,64
	ГРРП	34	10,30

Источник: разработка автора, основанная на результатах опроса

Автор подтверждает, что для определения основных направлений развития рынка электронных государственных услуг необходимо изучить зарубежный опыт в этой области и предложить пути его применения в Республике Таджикистан.

Очевидно, что «среди развитых стран мира европейские страны добились значительных успехов в области внедрения электронного правительства и организации системы предоставления государственных услуг. В последние годы электронное предоставление государственных услуг в Европе увеличилось с 21% до 63%, при этом 42% европейского населения в настоящее время используют правительственные

веб-сайты для получения необходимой информации, а 27% населения используют электронные формы обращения в государственные органы. Правительства стран Европейского союза сегодня уделяют особое внимание развитию активных услуг в тех областях, где государство может получить финансовую выгоду за счет увеличения доходов и снижения затрат. Поэтому услуги, обеспечивающие доход учреждениям государственного управления, такие как услуги по сбору налогов, организованы на самом высоком уровне в большинстве стран ЕС. Это также относится к форме услуг, предполагающей прямые платежи от граждан и коммерческих субъектов» [33, с. 10].

Изучение опыта зарубежных стран показало, что для Республики Таджикистан было бы очень эффективно внедрить некоторые сферы эстонского опыта в использования Интернета при предоставлении государственных услуг гражданам. В рамках рассматриваемого подхода предлагается два возможных направления электронизации государственных услуг. Первый вариант предусматривает формирование единого цифрового портала с предоставлением услуг на основе принципа «единое окно». Второй вариант основывается на создание специализированных веб-ресурсов отдельных государственных органов с последующим предоставлением электронных услуг через подобные платформы. По мнению автора, использование этих подходов может повысить уровень доступности государственных услуг, а также положительно воздействовать на удовлетворенность физических и юридических лиц качеством и удобством их получения.

При этом особое значение имеет не механическое заимствование зарубежных моделей, а их адаптация к социально-экономическим, технологическим и институциональным особенностям Республики Таджикистан. Поэтому применение стратегии постепенной и адаптивной трансформации системы электронных государственных услуг оказывается наиболее обоснованным и практически реализуемым направлением дальнейшего развития. Эта стратегия позволяет внедрять лучшие мировые практики, адаптированные к реальным потребностям общества, правовым рамкам и институциональным возможностям страны.

В четвертой главе - «Институциональные и технологические средства предоставления электронных государственных услуг в цифровой экономике» - рассматриваются вопросы обеспечения информационной безопасности электронных государственных услуг в цифровой экономике, подходы к использованию искусственного интеллекта в системе таких услуг и фокусируется на особенности оценки качества электронных государственных услуг в цифровой экономике.

Автор отмечает, что цифровое общество развивается стремительно, и масштабы и охват цифровых технологий во всех секторах экономики и государственного управления растет. В этом процессе все большее значение приобретает вопрос информационной безопасности. При этом, «конфиденциальность информации должна быть обеспечена в процессе купли-продажи электронных государственных услуг. Это уменьшит неудобства для пользователей электронных государственных услуг. В противном случае это может стать темой для обсуждения в средствах массовой информации, что негативно скажется на репутации цифровых государственных услуг в обществе. Это, в свою очередь, не останется без влияния на формирование взаимопонимания между учреждениями, предоставляющими электронные государственные услуги, населением и предприятиями. Кроме того, такая ситуация может замедлить темпы внедрения новых форм сотрудничества между населением и предприятиями с государством» [46, с. 207].

По мнению автора, важную роль в обеспечении информационной безопасности при предоставлении государственных услуг в электронном виде играют электронные подписи. Однако несмотря на то, что электронные подписи являются одними из важных элементов обеспечения подлинности информации в электронном правительстве, они не всегда могут сформировать национальную инфраструктуру доверия.

Система информационной безопасности государственных органов должна быть комплексной и эффективной. В этой связи автор выделяет ряд требований (рисунок 10).

В диссертация особое внимание уделено вопросу использования технологий искусственного интеллекта в системе предоставления электронных государственных услуг. По мнению автора, опора на искусственный интеллект должна следовать модели, доказавшей свою эффективность в бизнес-секторе. Применение искусственного интеллекта в предоставлении электронных государственных услуг дополнит структуру существующей программной системы цифровых платформ и будет способствовать установлению взаимовыгодных связей между населением, предприятиями и государственными учреждениями.

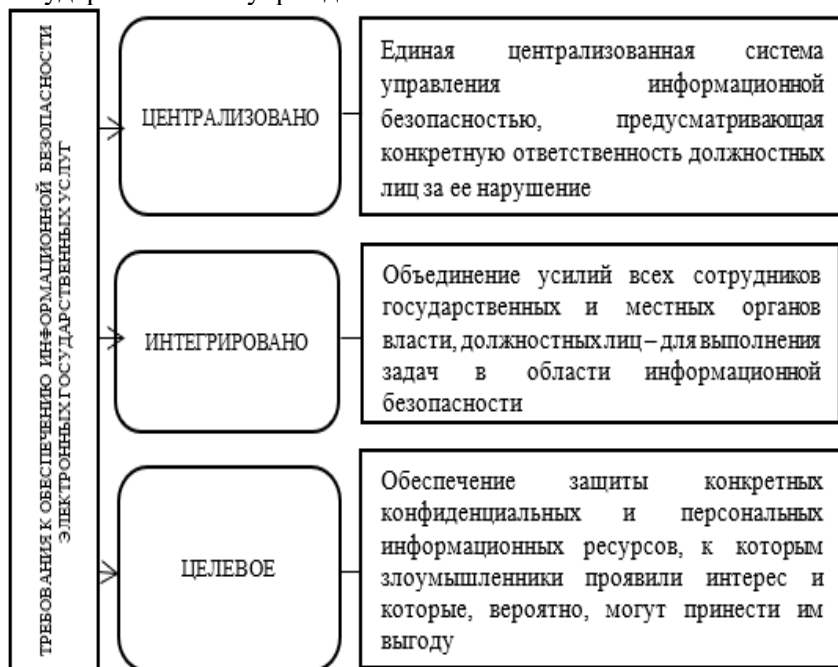

Рисунок 10. - Требования к обеспечению информационной безопасности электронных государственных услуг

Источник: разработка автора

Знание автором уровня внедрения искусственного интеллекта в государственном управлении показывает, что в 2023 году глобальный объем использования искусственного интеллекта в государственном управлении составил 12,6 млрд

долларов США и, как ожидается, достигнет 78,0 млрд долларов США в 2033 году[81].

Таким образом, искусственный интеллект на рынке электронных государственных услуг предполагает интеграцию цифровых технологий в рамках деятельности государственного сектора для повышения эффективности, принятия решений и предоставления услуг. Это способствует автоматизации процессов, улучшению взаимодействия с гражданами и расширению аналитических возможностей.

В пятой главе - «Стратегические направления и механизмы развития электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики» - определены направления совершенствования организационно-экономического механизмов предоставления электронных государственных услуг, разработана экономическая модель и сценарии их развития. Также предложены инструменты и механизмы популяризации электронных государственных услуг в условиях цифровой экономики.

Определены стратегические направления развития рынка электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики, а также разработаны научно-методические рекомендации по созданию механизма предоставления государственных услуг в условиях цифровизации экономики. На основе экономического моделирования сформулированы сценарии развития электронных государственных услуг с учетом институциональных, организационных и технологических факторов цифровизации.

Разработан механизм перехода к электронной системе предоставления государственных услуг (рисунок 11), отражающий текущее состояние предоставления государственных услуг, факторы, способствующие и препятствующие переходу к электронной системе предоставления услуг.

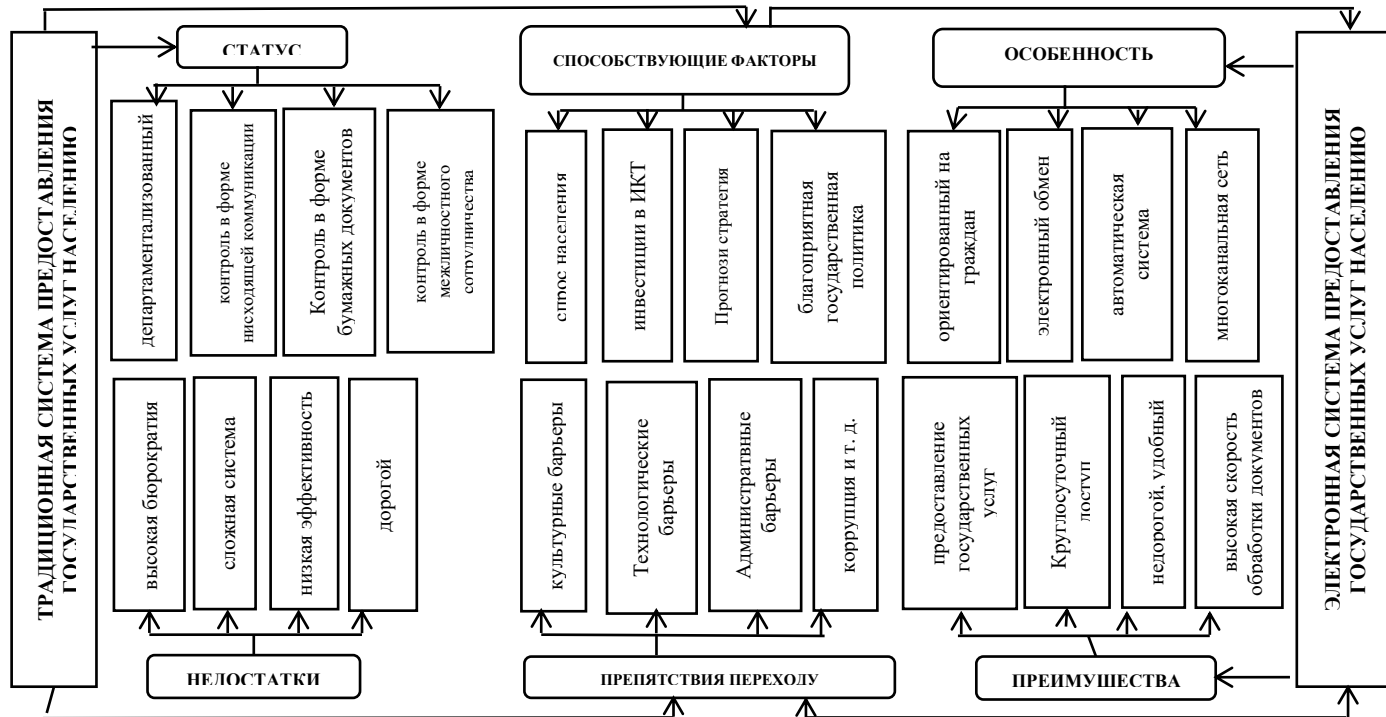

Рисунок 11. - Механизм перехода к электронной системе предоставления государственных услуг

Источник: разработка автора

Предложенный механизм представляет собой процесс развития электронных государственных услуг и, учитывая сложность их традиционной системы, предлагает переход к электронной форме на основе проведения ряда реформ.

Для управления таким сложным процессом перехода к электронному правительству требуется применения новых методов управления. Кроме того, такие руководители должны обладать не только техническими навыками, но и навыками в области управления информацией, информационного общества и дистанционного управления. Эти навыки представлены для разных уровней управляющих в таблице 5.

Таблица 5. – Навыки управления для перехода к электронным государственным услугам

Навыки	Показатели	Уровни управления
Информационные технологии	Базовая грамотность в области информационных технологий; профессионализм в области информационных технологий	Все сотрудники, менеджеры и специалисты в области ИКТ
Управление информацией	Менеджеры и специалисты в области управления информацией; управление внутренней информацией; управление внешней информацией: защита конфиденциальности, знание механизма обратной связи	Менеджеры и специалисты в области информационных технологий
Информационное общество	Понимание возможностей ИКТ; умение оценивать тенденции; прогнозирование влияния ИКТ на организационную культуру; умение разрабатывать ИКТ-стратегию	Менеджеры
Управление /ведение бизнеса	Структурные изменения; управление рисками; механизмы финансирования; сотрудничество и координация; государственно-частное партнерство; принципы бухгалтерского учета	Менеджеры

Источник: разработка автора

Автор подтверждает, что реализация вышеуказанных рекомендаций позволит использовать цифровых технологий на рынке государственных услуг для осуществления фундаментальных изменений. В качестве базовых данных для прогнозирования развития электронных государственных услуг использованы данные в таблице 6.

Таблица 6. - Базовые статистические данные для прогнозирования развития электронных государственных услуг в Республике Таджикистан

Показатель	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023/ 2017, %
ВВП, млн сомони	54790,3	71059,2	79109,8	83958,3	101076,3	118181,7	130791,5	2,4 раза
Производство услуг, млн. сомони	25049,7	26111,4	29333,8	29597,1	33132,8	47897,1	54409,4	2,2 раза
Услуги в сфере управления органами, социального обеспечения, млн. сомони	1708,6	2005,6	2139,9	2247,4	2411,3	2620,7	6962,1	4 раза
Занятость в государственных учреждениях и оборонном секторе, обязательное социальное страхование, тысяча человек	44,8	47,3	44,5	45,1	50,5	49,8	49,6	10,7%

Источник: разработка автора на основе [50]

Согласно прогнозу, ВВП в 2030 году в текущих ценах достигнет 366 434,55 млн. сомони, что на 163044,54 млн. сомони больше (1,80%), чем в 2026 году (таблица 7). Производство услуг в целом составит 141214,69 млн. сомони, что на 59332,25 млн. сомони больше (1,72%), чем в 2026 году. За этот период объем государственных услуг увеличится в 3,33%, но объем занятости в этом секторе вырастет всего на 1,08%, что будет связано с автоматизацией услуг и снижением спроса.

Таблица 7. – Прогнозные данные о развитии электронных государственных услуг в Республике Таджикистан

Показатели	2026	2027	2028	2029	2030	2030/ 2026 %
ВВПМ, млн. сомони	203390,01	235638,54	273000,23	316285,82	366434,55	1,80
Производство услуг, млн. сомони	81882,44	93834,61	107531,41	123227,49	141214,69	1,72
Услуги в сфере управления органами, социального обеспечения, млн. сомони	17176,21	23209,00	31360,67	42375,46	57258,95	3,33
Занятость в государственных учреждениях и оборонном секторе, обязательное социальное страхование, тысяча человек	52,43	53,41	54,40	55,42	56,45	1,08

Источник: разработка автора на основе [50]

Таким образом, автор предложил три сценария перехода к электронному предоставлению государственных услуг:

1. Полная электронная автоматизация всех государственных услуг в рамках единого веб-сайта через единое окно.

2. Относительная электронная коммерция - частичная автоматизация государственных услуг в рамках веб-сайтов органов, предоставляющих государственные услуги.

3. Электронная коммерция процессов - пилотно-отраслевая автоматизация государственных услуг.

Независимо от выбора или сочетания любого из этих трех сценариев, необходимо своевременно принимать меры по повышению их эффективности. Такие меры могут направлять реформирование системы государственных услуг к устойчивости и стабильности, выявлять потенциальные риски в этом процессе и определять путь реализации эффективных программ управления рисками. В этом процессе реформирование системы государственных услуг не должно приводить к появлению новых форм бюрократии.

В диссертации представлены перспективы популяризации электронных государственных услуг и установлены поэтапные его процессы в зависимости от уровня цифровизации отдельных отраслей экономики страны. Обоснованы средства и механизмы повышения спроса на электронные государственные услуги. Обоснована необходимость принятия «Государственной стратегии повышения цифровой грамотности населения Республики Таджикистан на период до 2045 года» и даны научные рекомендации по организации в городах и районах отдельных Центров общественного доступа к электронным государственным услугам.

По мнению автора, степень популяризация электронных государственных услуг в первую очередь связана с развитием системы информирования общества, масштабы которой дополняются общими, доступными и эффективными методами популяризации электронных государственных услуг. Результатом реализации таких методов является повышение уровня осведомленности граждан о существующих электронных государственных услугах, их преимуществах и способах получения.

Исследования показывают, что уровень цифровой грамотности населения страны сегодня существенно не развит, он различен в зависимости от региона и демографической структуры населения. Однако, несмотря на это, уровень

цифровизации секторов экономики страны быстро растет, достигая от 50 до 95% (таблица 8).

Таблица 8. – Уровень цифровизации отдельных секторов экономики Республики Таджикистан

Сектора экономики	Уровень цифровизации сектора
1. Банки и финансы	95%
2. Налогообложение	95%
3. Таможенные процедуры	90%
4. Энергетика	80%
5. Транспорт	70%
6. Юстиция	70%
7. Образование	70%
8. Промышленность	60%
9. Здравоохранение	60%
10. Сельское хозяйство	50%

Источник: разработка и расчет автора

Поэтому, в связи с растущим уровнем цифровизации необходимо повышать уровень цифровой грамотности населению. Для дальнейшего улучшения показателей в будущем необходимо разработать и внедрить систему критериев оценки удовлетворенности населения электронными государственными услугами и обеспечить их популяризации. В этой связи необходимо обеспечить населению достаточной и доступной информацией о видах доступных государственных услуг и способах их получения. Кроме того, важно предоставлять поддержку граждан на всех этапах получения государственных услуг, а также создать условия для повышения уровня благосостояния населения и развития цифровой грамотности.

В диссертации сформулировано предложение о расширении использования современных информационных технологий, а также инструментов электронного и открытого государственного управления для учреждения новых проблемно-ориентированных институтов, механизмов и инструментов в

виде специализированных виртуальных платформ. Перспективные направления развития электронных государственных услуг для Республики Таджикистан представлены на рисунке 12.

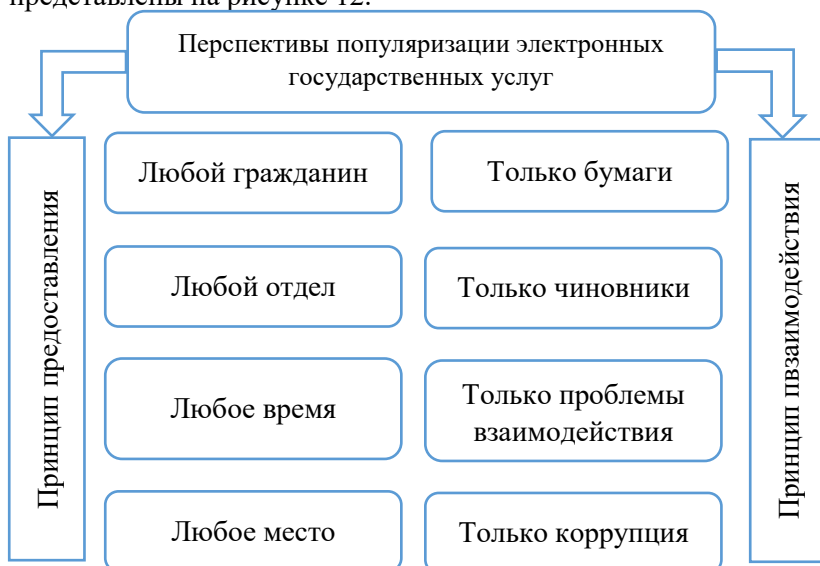

Рисунок 12. – Перспективы популяризации электронных государственных услуг

Источник: разработка автора

Представленные на рисунке положения отражают модель предоставления электронных государственных услуг, ориентированной на обеспечение их доступности, качества и удобства использования без административных и территориальных барьеров для различных групп пользователей. По мнению автора, последовательная реализация этих положений способствует не только повышению эффективности предоставления услуг, но и усилению ответственности государственных служащих на всех этапах взаимодействия с населением и организациями.

Автор считает, что развитие и популяризация электронных государственных услуг требует комплексного подхода, включающего совершенствование образовательных программ, развитие технической инфраструктуры и укрепление доверия

населения к цифровым платформам и электронным формам взаимодействия с государственными органами. Наряду с этим государству необходимо уделять больше внимания программам повышения цифровой грамотности населения, прежде всего среди граждан старшего возраста. В качестве таких мер могут использоваться как дистанционные образовательные курсы, так и офлайн - семинары и прикладные тренинги.

С расширением цифровых технологий, электронные госуслуги постепенно становятся важной частью современной системы государственного управления. Однако их эффективное внедрение и обеспечение доступности для населения невозможны без формирования надежной и доступной цифровой инфраструктуры. Развитие такой инфраструктуры повысит результативность взаимодействия государства и общества, ускоряет внедрение электронных услуг и укрепляет доверия граждан к государственным органам и учреждениям, предоставляющим соответствующие услуги.

ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ

Основные научные результаты диссертации

По результатам исследования разработаны несколько теоретических и методологических положений, рекомендаций и практических предложений по исследуемой теме, которые мы представляем в виде выводов и рекомендаций.

1. Анализ теоретических подходов и принципов, регулирующие развитие электронных государственных услуг, показывает, что переход к цифровой экономике — это не только технологическая трансформация, но и фундаментальное изменение в логике государственного управления. В этом процессе электронные государственные услуги трансформируются посредством приближения государства к гражданам, повышения прозрачности и улучшения качества принятия решений. Принципы, такие как ориентация на граждан, равный доступ, информационная безопасность и институциональная целостность, формируют основу, которая может укрепить общественное доверие к государственным институтам и учреждениям и проложить путь к формированию более эффективной системы государственного управления [1-А; 14-А; 24-А; 31-А; 37-А; 38-А; 43-А; 58-А].

2. Исследование классификации государственных услуг в условиях цифровизации экономики Республики Таджикистан показывает, что способ предоставления этих услуг напрямую связано с уровнем институциональной и технологической готовности государства. Классификация услуг по степени цифровизации, типу взаимодействия с гражданами и масштабам реализации является не только аналитическим инструментом, но и практическим руководством для разработки государственной политики. Такой подход позволит правительству страны реалистично планировать путь перехода к электронному правительству, более точно определять приоритеты и предоставлять услуги, отвечающие реальными потребностями общества [10-А; 15-А; 24-А; 25-А; 30-А; 38-А; 55-А].

3. Изучение институциональных основ формирования и развития электронных государственных услуг в условиях цифровизации экономики показывает, что успех этого процесса напрямую зависит от качества и координации соответствующих государственных органов и учреждений. Электронное правительство может устойчиво развиваться только при наличии эффективного и надлежащего сотрудничества между государственными органами, нормативно-правовой базой, организационными структурами и человеческими ресурсами. Слабая институциональная координация, фрагментация функций и отсутствие четкой подотчетности может снизить эффективность электронных государственных услуг и подорвать доверие граждан к государственным органам. Напротив, формирование устойчивой и гибкой институциональной системы создаст условия для предоставления более эффективных, прозрачных и подотчетных государственных услуг [8-А; 10-А; 13-А; 17-А; 27-А; 31-А; 56-А].

4. Анализ методологических подходов к организации и проектированию системы электронных государственных услуг показывает, что их эффективность зависит не только от уровня используемых технологий. Существенное значение имеют также принципы их построения, внутренняя согласованность отдельных элементов системы и степень адаптации структуры услуг к реальным потребностям населения и хозяйствующих субъектов, для которых они предназначены. Реальная практика

свидетельствует о том, что сочетание системного, процессного и пользовательского подходов к организации электронных государственных услуг вместе с применением поэтапных методов проектирования способствуют формированию более гибкой и масштабируемой системы, способной учитывать институциональные и социально-экономические особенности страны. Такой подход способствует не только повышению прозрачности и эффективности предоставления государственных услуг, но и формирует предпосылки для улучшения взаимодействия граждан с государственными органами и повышении качества государственного управления в целом [7-А; 8-А; 9-А; 29-А; 57-А; 59-А].

5. Стабильность и эффективность электронных государственных услуг напрямую зависят от координации организационных, экономических и технологических элементов системы. Эффективный механизм должен основываться на четком разделении обязанности между государственными органами, стабильном финансировании, соответствующих экономических стимулах и рациональном использовании ресурсов. В таких условиях электронные государственные услуги становятся не только средством снижения затрат и повышении производительности государственных органов, но и играют важную роль в повышении качества государственного управления, увеличении прозрачности и укреплении доверия граждан к государственным органам. Отсутствие организационной сплоченности или нестабильности финансовых ресурсов может серьезно снизить эффективность этого механизма [16-А; 17-А; 33-А; 34-А; 60-А; 62-А].

6. Анализ современного состояния организации электронных государственных услуг для населения Республики Таджикистан показывает, что этот сектор находится на средней стадии цифровой трансформации: стадии, на которой, наряду со значительными достижениями, все еще сохранены структурные и институциональные проблемы. С одной стороны, развитие коммуникационной инфраструктуры, запуск цифровых платформ и расширение спектра онлайн-услуг свидетельствуют о постепенном движении правительства к новым моделям государственных услуг. С другой стороны,

неравенства в уровне цифрового доступа, институциональная фрагментация, технические ограничения и слабая системная интеграция препятствует полному использованию существующего потенциала [2-А; 16-А; 18-А; 43-А; 45-А; 46-А; 48-А; 54-А].

7. Изучение опытов развитых стран в области электронного правительства показывает, что успех в развитии и расширении электронных государственных услуг является не только результатом технологического прогресса, но и результатом скоординированного сочетания разумной политики, эффективных институциональных мер и постоянных вниманий к потребностям граждан. Страны, сумевшие внедрить электронное правительство как часть системы цифрового управления, уделили особое внимание аспектам системной интеграции, прозрачности процессов, безопасности данных, участию граждан и подготовке персонала. Однако следует отметить, что использование успешных зарубежных моделей невозможны без адаптации к институциональным, экономическим и социальным условиям каждой страны. Поэтому для Республики Таджикистана использование этого опыта требует применения постепенного и избирательного подхода, соответствующего уровню цифровой готовности, институциональному потенциалу и имеющимся ресурсам страны [11-А; 20-А; 30-А; 39-А; 47-А; 51-А; 53-А].

8. Анализ требований к информационной безопасности при предоставлении электронных государственных услуг показывает, что информационная безопасность является одними из главных столпов устойчивости и эффективности цифрового правительства в современной экономике. Расширение использования цифровых технологий, рост объемов персональных и конфиденциальных данных, а также развитие онлайн-коммуникаций между правительством и гражданами создали новые риски безопасности, игнорирование которых может серьезно подорвать доверия населения к электронным услугам. Опыт разных стран показывает, что информационная безопасность - это не только технический, но и стратегический и институциональные вопросы, требующие прозрачных правовых рамок, эффективных механизмов управления и формирования

культуры среди пользователей и государственных служащих. Поэтому обеспечение информационной безопасности является ключевым условием для дальнейшего развития электронных государственных услуг и углубления цифрового управления [3-А; 11-А; 34-А; 40-А; 44-А; 49-А; 61-А; 62-А].

9. Развитие электронных государственных услуг на основе искусственного интеллекта представляет собой внедрению этой технологии в процессы предоставления государственных услуг и трансформации традиционной логики государственного управления. Использование интеллектуальных алгоритмов для обработки запросов граждан и поддержки принятия административных решений позволяет повысить скорость, точность и эффективность услуг, а также направить структуру государственных услуг в сторону гибких и ориентированных на граждан моделей. В то же время, полная реализация потенциала искусственного интеллекта в государственном секторе требует укрепления общественного доверия, обеспечения прозрачности работы технологий, защиту персональных данных и сохранения роли человеческого контроля в процессах принятия решений [5-А; 19-А; 26-А; 35-А; 39-А; 42-А; 60-А].

10. Результаты исследования показывают, что всесторонняя и объективная оценка услуг электронного правительства требует разработки и внедрения соответствующего набора показателей эффективности в виде интегрированной аналитической системы. Простое увеличение числа показателей или их кажущейся полноты, без учета взаимозависимости, совместимости и взаимодействия между показателями, не может дать точной картины качества и эффективности предоставляемых услуг. Поэтому достижение корректной оценки возможна только при систематическом сборе и обработке надежных данных об отношении, удовлетворенности и поведении граждан и предприятий в рамках скоординированной аналитической системы. Кроме того, показатели оценки должны быть разработаны таким образом, чтобы все одновременно отвечали потребностями правительства, частного сектора и общества и соответствовали целям страны в сфере социально-экономического развития [6-А; 12-А; 22-А; 27-А; 28-А; 61-А].

11. Результаты изучения организационно-экономического механизма предоставления услуг электронного правительства и экономического моделирования сценариев их развития показывают, что эффективность этих услуг зависит от координации между институциональными реформами, экономической логикой и технологическими возможностями. Анализ сценариев показывает, что поэтапные подходы, основанные на приоритизации и оценке затрат и выгод, по сравнению с быстрым развитием, позволяют оптимально использовать ресурсы, снижать затраты и повышать качество государственных услуг. В этом контексте использование инструментов прогнозирования и экономического моделирования играет важную роль в рациональном управлении траекторией развития электронного правительства [4-А; 21-А; 23-А; 28-А; 36-А; 41-А; 50-А].

12. Анализ средств и механизмов предоставления услуг электронного правительства показывает, что расширение использования этих услуг напрямую связано с уровнем эффективности государственного управления, качеством отношений между государством и гражданами, а также уровнем социального спроса. Услуги электронного правительства могут широко использоваться, если они выступают в качестве интегрированного, надежного и ориентированного на пользователя посредника между государством и обществом. Развитие технологий электронного взаимодействия, совершенствование институциональной коммуникации и формирования интегрированного информационного пространства являются основными факторами повышения качества предоставления услуг электронного правительства и облегчения перехода к цифровой экономике. В этом контексте решающей роли в успехе политики проведения деятельности играют институциональное сотрудничество и активное участие различных уровней власти [21-А; 22-А; 27-А; 32-А; 43-А; 52-А; 60-А].

Рекомендации по практическому использованию результатов

1. Учитывая то, что переход к электронному правительству в условиях цифровой экономики представляет собой не только

технологическую трансформацию, но и требующий изменения логики и практики государственного управления, рекомендуется, чтобы органы власти рассматривали цифровую реформу как часть институциональной и управленческой трансформации. В этой связи необходимо учесть процессы принятия решений, механизмы подотчетности и модели взаимодействия государства и граждан одновременно с развитием технологической инфраструктуры. Такой подход позволяет эффективно пользоваться услугами электронного правительства, а также повысить прозрачность, качество управления и уровень доверия населения к государственным органам и учреждениям.

2. Классификация услуг электронного правительства отражают уровень институциональной и технологической готовности государства. Поэтому рекомендуется использовать разработанную в исследовании классификацию в качестве основы для разработки руководящих принципов развития электронного правительства в Республике Таджикистан. Использование данной структуры способствует государственным учреждениям осуществлять цифровизацию услуг поэтапно, с учетом реальных организационных и технологических возможностей, а также на базе четко определенных приоритетов. Такой подход помогает избежать поспешных преобразований и создает условия для формирования системы услуг, более полно соответствующей потребностям общества и институциональным особенностям страны.

3. Институциональные основы имеют важное значение для развития системы электронных государственных услуг. В связи с этим укрепление институциональной координации целесообразно рассматривать в качестве одного из приоритетных направлений политики цифровизации в Республике Таджикистан. Реализация данной задачи предполагает более четкое распределение функций между государственными органами, развитие устойчивых механизмов межведомственного взаимодействия, а также укрепление кадрового и организационного потенциала в сфере электронного правительства. Это позволит избежать дублирования задач, растраты ресурсов и институциональной неэффективности, а также

проложить путь к созданию стабильной, надежной системы электронных государственных услуг.

4. Предлагается использовать интегрированную методологическую основу в процессе разработки услуг электронного правительства, которая системно охватывает этапы анализа потребностей, проектирования, внедрения, оценки и непрерывного совершенствования услуг. Эта база должна быть сформирована на основе подхода, ориентированного на пользователя, с учетом институциональных и технологических особенностей Республики Таджикистан. Для снижения рисков внедрения и повышении эффективности рекомендуется проектировать и внедрять системы электронного правительства постепенно и на основе пилотных проектов. Такой подход позволяет модифицировать модели, адаптировать методы к операционным реалиям, оптимально использовать финансовые и организационные ресурсы, создавая основу для повышения общесистемной устойчивости предоставления услуг электронного правительства.

5. Для повышения эффективности организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг рекомендуется разработать и внедрить скоординированную модель финансирования и организационного управления, в которой четко определены роли государственных органов, частного сектора и других заинтересованных сторон. Использование таких инструментов, как государственно-частное партнерство, бюджетирование, ориентированное на результат, а также систем стимулирования и поощрения сотрудников, способны обеспечить экономическую стабильность электронных государственных услуг и создавать условия для их последовательного развития и дальнейшего повышения их качества.

6. Предлагается, чтобы государство осуществляло перепроектирование электронных государственных услуг, исходя не на основе сложившейся административной структуры, а на упор в реальных потребностях, возможностях и особенностях поведения пользователей. Этот подход предполагает упрощение административных процедур, сокращение излишних действий, интеграцию институциональных систем, а также развитие более понятых и

доступных форм взаимодействия с гражданами. Также, создание formalизованных механизмов сбора мнений населения и использование полученных результатов в процесс постоянного совершенствования услуг способны существенно повысить уровень общественного доверия и эффективность систем электронных государственных услуг.

7. На основе результатов изучения успешного международного опыта в диссертации предлагается использовать в Республике Таджикистан модель «адаптивной адаптации» в качестве одного из ключевых направлений развития электронных государственных услуг. Эта модель предполагает не механическое копирование зарубежного опыта, а выявление наиболее эффективных международных практик, таких как система «единого окна», цифровое общественное взаимодействие, использование открытых данных и цифровых инструментов оценки эффективности с их последующей адаптацией к правовым, институциональным и технологическим условиям страны. Одновременно рекомендуется реализовать данный процесс постепенно, и посредством пилотных проектов, расширения сотрудничества с международными организациями, передачи профессиональных знаний и укрепления кадрового потенциала. Такой подход позволит снизить возможные риски и создать более устойчивую основу для последовательного и эффективного развития системы электронного правительства.

8. Предлагается разработать и внедрить в Республику Таджикистан одну комплексную многоуровневую систему электронных государственных услуг. Подобная система должна полагаться на единых технических стандартах, четко определенных правовых нормах в сфере защиты данных, механизмах постоянного мониторинга и контроля киберугроз, а также на регулярных программах обучения и повышения уровня осведомленности государственных служащих и граждан в вопросах информационной безопасности. Также обосновывается необходимость учета требований информационной безопасности еще уже на начальных этапах проектирования электронных систем, и это позволит минимизировать риск возникновения структурных уязвимостей в дальнейшем. Реализация подобного подхода способствует укреплению доверия граждан к

электронным государственным услугам, снижению рисков, связанных с цифровой безопасностью, а также обеспечению устойчивого функционирования системы электронных государственных услуг в цифровой экономике.

9. На основе вышеизложенных результатов предусматривается принятие поэтапного, прозрачного и ориентированного на человек подхода к развитию государственных услуг с упором на искусственный интеллект. Такой подход должен содержать в себе разработку конкретных правово-этических рамок для использования искусственного интеллекта, обеспечения защиты персональных данных граждан, создания механизмов человеческого контроля и вмешательства в алгоритмические решения, и еще информирование общественности о принципах работы интеллектуальных систем. Помимо того, внедрение пилотных проектов в широко используемых сервисах и получение постоянной обратной связи от населения, может сыграть важную роль в улучшении общественного доверия и социальной приемлемости искусственного интеллекта. Такая политика сможет проложить путь к устойчивому, ответственному, а также эффективному использованию искусственного интеллекта в системе государственных услуг.

10. Опираясь на результаты исследования, представляется целесообразным разработать и внедрить национальную систему оценки электронных государственных услуг, в рамках которой количественные и качественные показатели будут рассматриваться как взаимосвязанные элементы одной системы. Эта система должна предусматривать механизмы непрерывного сбора данных, использование цифровых аналитических инструментов, а также регулярное получение обратной связи от граждан и предпринимательских структур. Также рекомендуется периодически пересматривать используемые показатели с учетом приоритетов развития страны и современных технологических преобразований. Это позволит превратить систему оценки в действенный инструмент улучшения качества государственных услуг, совершенствования управленческих решений и организации государственной политики.

11. Предлагается, чтобы развитие электронных государственных услуг в Республике Таджикистан осуществлялось на основе сценарно-ориентированного и

основанного на данных организационно-экономического механизма. Использование средств экономического моделирования при определении инвестиционных приоритетов, оценке последствий управленческих решений и выборе наиболее обоснованных направлений развития смогут увеличить эффективность государственных расходов, обеспечить большую устойчивость системы услуг и улучшить ее адаптацию к потребностям населения.

12. На основании полученных результатов предлагается ориентировать политику развития электронного правительства в Республике Таджикистан прежде всего на улучшение практического взаимодействия населения с государственными структурами. Электронные государственные услуги должны отвечать не только современным технологическим потребностям, но и быть удобными, понятными и доступными для повседневного использования различными группами населения. Создание интегрированных платформ услуг может упростить взаимодействие граждан с государственными органами и одновременно повысить уровень доверия к цифровым формам предоставления услуг. В данном процессе важная роль принадлежит органам местного самоуправления, которым необходимо обеспечить объединение услуг регионального уровня в рамках единого электронного пространства. Наряду с этим требуется выделять больше внимания качеству информации, размещаемой на официальных государственных ресурсах, поскольку доступ граждан к своевременной и достоверной информации напрямую влияет на эффективность электронного взаимодействия. Расширение автоматизации государственных и коммерческих услуг, в свою очередь, способно стимулировать дальнейшее распространение электронных сервисов и повысить результативность системы государственного управления.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

[1]. Абламейко, С.В. Развитие информационных технологий для отраслей народного хозяйства Республики Беларусь [Текст] /

С.В. Абламейко, В.В. Анищенко, С.В. Медведев, А.В. Тузиков // Первый съезд ученых Республики Беларусь: сборник материалов, Минск, 01-02 ноября 2007 года. – Минск: Республиканское унитарное предприятие «Издательский дом «Белорусская наука», 2007. – С. 571-577.

[2]. Акылбекова, Н.И. Электронное правительство как инструмент модификации государственного управления: казахстанский и мировой опыт [Текст] / Н.И. Акылбекова, А.Ж. Сактарбеков // Известия Иссык-Кульского форума бухгалтеров и аудиторов стран Центральной Азии. – 2023. – № 4(43). – С. 9-15.

[3]. Арутюнова, Л.Б. Предоставления государственных услуг и исполнение государственных функций в электронном виде [Текст] / Л.Б. Арутюнова // Правовая информатика. – 2012. – № 1. – С. 16-21.

[4]. Бальзамов, А.А. Информационная система хранения персональных данных для портала государственных услуг [Текст] / А.А. Бальзамов, А.Ю. Бальзамов // Перспективы развития информационных технологий. – 2014. – № 17. – С. 77-81.

[5]. Бальзамов, А.А. Концепция построения и принципы интеграции элементов инфраструктуры электронного правительства региона [Текст] / А.А. Бальзамов, А.Ю. Бальзамов // Перспективы развития информационных технологий. – 2015. – № 23. – С. 68-81.

[6]. Бальзамов, А.А. Разработка информационной системы хранения персональных данных пользователей портала государственных услуг [Текст] / А.А. Бальзамов, А.Ю. Бальзамов // Наука в центральной России. – 2013. – № 118. – С. 13-18.

[7]. Баранов, Н.С. Электронное правительство как инструмент в государственном управлении [Текст] / Н.С. Баранов // Государственное и муниципальное управление. Ученые записки. – 2025. – № 2. – С. 264-271.

[8]. Бестолкова, Г.В. Государственные электронные услуги: виды и особенности [Текст] / Г.В. Бестолкова // Государственное управление. Электронный вестник. – 2017. – № 65. – С. 23-44.

[9]. Бестолкова, Г.В. Процесс формирования электронного правительства российской федерации [Текст] / Г.В. Бестолкова //

Государственное управление Российской Федерации: вызовы и перспективы: Материалы 15-й Международной конференции, Москва, 25 мая 2017 года. – Москва: КДУ, Университетская книга, 2018. – С. 50-54.

[10]. Ватлина, Л.В. Формирование цифровой экономики и направления ее влияния на социально-экономическое развитие и трансформацию публичного управления [Текст] / Л.В. Ватлина // Вопросы инновационной экономики. – 2020. – Т. 10, № 4. – С. 1993-2004.

[11]. Воронина, Л.И. Взаимодействие системы публичной власти с институтами гражданского общества и средствами массовой информации: учебное пособие [Текст] / Л.И. Воронина. – Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2022. – 98 с.

[12]. Воронина, Л.И. Оценка качества государственных услуг в сфере социальной политики: анализ проблем и пути их решения [Текст] / Л.И. Воронина, А.И. Ахаимова // Стратегии развития социальных общностей, институтов и территорий: материалы V Международной научно-практической конференции, Екатеринбург, 22-23 апреля 2019 года. В двух томах. Том 1. – Екатеринбург: Уральский федеральный университет имени первого Президента России Б.Н. Ельцина, 2019. – С. 51-55.

[13]. Воронина, Л.И. Оценка качества услуг по социальному обслуживанию пожилых граждан в условиях трансформации социального государства: состояние и перспективы [Текст] / Л.И. Воронина, Т.И. Касьянова, Т.Е. Радченко // Вопросы управления. – 2021. – № 6(73). – С. 53-66.

[14]. Воронина, Л.И. Теоретические аспекты применения маркетингового подхода в публичном управлении [Текст] / Л.И. Воронина // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Экономика и менеджмент. – 2018. – Т. 12, № 1. – С. 152-159.

[15]. Джумъев, Б.М. Подходы к совершенствованию механизма оказания бизнес-услуг в условиях инновационной трансформации экономической системы [Текст] / Б.М. Джумъев

// Вестник Российско-таджикского (славянского) университета. – Душанбе, 2020. – № 3(71). – С. 167-177.

[16]. Еремеев, С.Г. Концептуализация публичных электронных услуг: аспект публичности [Текст] / С.Г. Еремеев, Ю.М. Большакова // Вопросы управления. – 2019. – № 3(58). – С. 39-45.

[17]. Ефремов, А.А. Принцип однократного предоставления данных в системе электронного правительства [Текст] / А.А. Ефремов // Государственное управление. Электронный вестник. – 2019. – № 74. – С. 56-69.

[18]. Имомов, М.К. Особенности функционирования государственного сектора сферы услуг в рыночной экономике / М.К. Имомов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2017. – № 2/3. – С. 156-159.

[19]. Имомов, М.К. Тенденции изменения масштаба государственного сектора сферы услуг в экономике Таджикистана [Текст] / М.К. Имомов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2017. – № 2/7. – С. 168-172.

[20]. Иншакова, Е.Г. Препятствия при формировании «электронного правительства» на территории субъектов Российской Федерации: пути решения и перспективы [Текст] / Е.Г. Иншакова // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право. – 2012. – № 2(13). – С. 291-298.

[21]. Иншакова, Е.Г. Электронное правительство в публичном управлении [Текст] / Е.Г. Иншакова. – М.: Издательство Юрайт, 2025. – 138 с.

[22]. Исмаатов, А.Ф. Таҳлил ва баҳоидиҳии ҳолати истифодаи хизматрасониҳои электронӣ дар раванди маъмурикунонии андоз [Матн] / А.Ф. Исмаатов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2023. – № 10-1. – С. 103-112.

[23]. Казакова, Т.В. Процессный подход при предоставлении муниципальных услуг при использовании принципа «Одного окна» [Текст] / Т.В. Казакова // Стратегии развития социальных общностей, институтов и территорий:

материалы Международн. науч.-практ. конф. Екатеринбург, 23–24 апреля 2015 г. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. – Т. 2. – С. 72-75.

[24]. Каримов, Б.И. Чанбаҳои назариявии татбиқи ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Б.И. Каримов // Паёми молия ва иқтисод. – 2022. – № 2(31). – С. 199-204.

[25]. Каримов, Ш.Т. Концепсияи ташаққули ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: раванди татбиқ ва дурнамои он [Матн] / Ш.Т. Каримов, Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 7. – С. 293-298.

[26]. Киселев, А.С. Причины и необходимость использования информационных технологий в деятельности российского государственного аппарата [Текст] / А.С. Киселев // Социально-экономические явления и процессы. – 2015. – Т. 10, № 9. – С. 190-197.

[27]. Киселева, Н.В. Принципы предоставления государственных и муниципальных услуг [Текст] / Н.В. Киселева // Государственная власть и местное самоуправление. – 2014. – № 5. – С. 21-25.

[28]. Комкова, Г.Н. Экспертные оценки развития электронных государственных услуг [Текст] / Г.Н. Комкова, С.А. Овчинников // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2012. – № 5(44). – С. 201-205.

[29]. Курбатова, О.В. Государственные услуги в условиях цифровизации государственного управления [Текст] / О.В. Курбатова, Л.Л. Сакулина // Вестник Московского университета МВД России. – 2020. – № 4. – С. 186-189.

[30]. Курганова, М.В. Популяризация электронных государственных услуг в Российской Федерации [Текст] / М.В. Курганова // Международный научно-исследовательский журнал. – 2021. – № 7-3(109). – С. 106-109.

[31]. Қодирзода, Д.Б. Методология ва методикаи тарҳрезии сохтори меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 9. – С. 73-84.

[32]. Қодирзода, Д.Б. Таҳқиқи равишҳои методологии ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити гузариш ба иктисодиёти рақамӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2024. – № 12. – С. 84-95.

[33]. Қодирзода, Д.Б. Таҷрибаи хориҷии ташаккулёбӣ ва рушди низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2018. – № 3(24). – С. 8-16.

[34]. Қодирзода, Д.Б. Ҳолат ва дурнамои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иктисодиёти рақамӣ. Монография [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода – Душанбе: ДССХТ, 2021. - 136 с.

[35]. Қодиров Д.Б. Баъзе масалаҳои мукамалсозии сохтори идораи давлатӣ дар шароити муосир [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе - 2017. № 1. (2/10). - С. 78-82

[36]. Қурбонализода, Д.Т. Рушди хизматрасониҳои пулакӣ барои аҳоли дар шароити рақамикунонӣ [Матн] / Д.Т. Қурбонализода // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – 2025. – № 3(91). – С. 239-251.

[37]. Қурбонализода, Д.Т. Таҷрибаи хориҷии рушди хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар шароити табдилдиҳии рақамӣ [Матн] / Д.Т. Қурбонализода, // Паёми молия ва иктисод. – 2024. – № 4-1(43). – С. 370-381.

[38]. Мазалова, Н.Ф. Модель механизма государственного управления процессом оказания услуг предпринимателям как элемент цифровой государственной платформы [Текст] / Н.Ф. Мазалова // Экономика и предпринимательство. – 2020. – № 7(120). – С. 600-606.

[39]. Муратова, Г.В. Моделирование проблемного поля создания электронного правительства России [Текст] / Г.В. Муратова, С.С. Шашков // Экономические и гуманитарные исследования регионов. – 2011. – № 4. – С. 138-144.

[40]. Мусофирова, Ф.С. Ташаккул ва рушди ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Ф.С. Мусофирова // Нақши зеҳни сунъӣ дар тақвияти зеҳни касбии мутахассисони

ба бозори меҳнат рақобатпазири соҳаи таҳсилоти олий: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, Душанбе, 21 феввали соли 2025. – Душанбе: Донишгоҳи технологии Тоҷикистон, 2025. – С. 104-111.

[41]. Новикова, Н.Г. Проблемы формирования и перспективы развития системы электронных государственных услуг в России [Текст] / Н.Г. Новикова, А.С. Гладышев // Сервис plus. – 2014. – Т. 8, № 2. – С. 52-57.

[42]. Нурализода, А.Н. Асосҳои назариявии рушди иқтисоди рақамӣ дар минтақаҳо: назарияҳо, таҳлилҳо ва пешниҳодҳо / А.Н. Нурализода, Д.Т. Қурбонализода // Паёми молия ва иқтисод. – 2023. – № 1(35). – С. 153-165.

[43]. Нурализода, А.Н. Механизмҳои баланд бардоштани хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар доираи табдилдиҳии рақамӣ [Матн] / А.Н. Нурализода, Д.Т. Қурбонализода // Паёми молия ва иқтисод. – 2023. – № 4-2(39). – С. 67-77.

[44]. Нурализода, А.Н. Рушди хизматрасониҳои иҷтимоӣ омилҳои муҳими баланд гардидани сатҳи зиндагии аҳоли дар минтақа. Монография [Матн] / А.Н. Нурализода, И.З. Асоев. – Душанбе: Матбаа, 2025. – 191 с.

[45]. Нургазинов, Б.К. Государственные услуги как форма реализации государственных функций обеспечения прав и законных интересов физических и юридических лиц [Текст] / Б.К. Нургазинов, Л.Т. Жанузакова, А.А. Караев // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан. – 2020. – № 5(63). – С. 17-27.

[46]. Овчинников, С.А. Вопросы защиты информации при переходе на оказание государственных услуг в электронном виде [Текст] / С.А. Овчинников, Е.В. Ковалева // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2012. – № 5(44). – С. 205-207.

[47]. Овчинников, С.А. Комплексный подход к рассмотрению теории управления рисками при внедрении информационных технологий [Текст] / С.А. Овчинников, С.Е. Гришин // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2011. – № 5(39). – С. 188-191.

[48]. Овчинников, С.А. Проблемы обеспечения информационной безопасности «электронного правительства» [Текст] / С.А. Овчинников // Электронное государственное управление: проблемы и перспективы: сб. матер. междунар. науч.-практ. конф. (г. Саратов, 28 мая 2009 г.). Саратов, 2009. – С. 105-111.

[49]. Овчинников, С.А. Проблемы экспертных оценок развития электронных государственных услуг [Текст] / С.А. Овчинников, И.И. Тюрменко, М.Д. Земсков // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2013. – № 3(47). – С. 147-152.

[50]. Омори солонаи Чумхурии Тоҷикистон 2024 // Агентии омори назди Президенти Чумхурии Тоҷикистон. - Душанбе, 2024. – 308 с.

[51]. Паёми Президенти Чумхурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ», 28.12.2023 [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.president.tj/event/missives/36370>.

[52]. Паёми Президенти Чумхурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ, 28.12.2024 [Сарчашмаи электронӣ] / Низоми дастрасӣ: URL: <https://www.president.tj/event/missives/49225>.

[53]. Расулзод, Л.Х. Махсусиятҳои ҳукумати электронӣ дар таҷрибаи давлатҳои Осиёи Марказӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2022. – № 10. – С. 290-294.

[54]. Расулзод, Л.Х. Нақш ва ҷойгоҳи технологияи иттилоотии коммуникатсионии муосир дар ташаккули ҳукумати электронӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – 2023. – № 3(83). – С. 76-84.

[55]. Расулзод, Л.Х. Нақши технологияҳои иттилоотии иртиботӣ дар таъмини самаранокии идораи давлатӣ [Матн] / Л.Х. Расулзод // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2023. – № 5. – С. 308-313.

[56]. Рахимов, Ф.М. Ҳукумати электронӣ ва нақши он дар таҳкими раванди идоракунии сиёсии Тоҷикистон [Текст] / Ф.М.

Раҳимов // Роҳҳои пешгирии экстремизм ва терроризм дар шароити имрӯза: Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию назариявӣ, Душанбе, 09 октябри 2024 года. – Душанбе: Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2024. – Р. 248-261.

[57]. Салимов, Ю.Б. Рақамикунонӣ ҳамчун омили муҳими ташаккули ҳукумати электронӣ [Матн] / Ю.Б. Салимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 9. – С. 190-197.

[58]. Сафарзода, Д.Ҷ. Методҳои салоҳиятҳои рақамӣ ва Ҳукумати электронӣ дар сохтори идоракунии мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳоти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Д.Ҷ. Сафарзода, Б. Ф. Файзализода // Идоракунии давлатӣ. – 2024. – № 2(67). – С. 305-313.

[59]. Сафарзода, Д.Ҷ. Технологияҳои рақамӣ дар низоми муносири хизмати давлатӣ [Матн] / Д.Ҷ. Сафарзода, Б.Ф. Файзализода // Паёми китобхонаи миллии. – 2025. – № 1(9). – С. 187-202.

[60]. Сергеева, С.Л. Электронное правительство на пути к созданию ответственного и эффективного государственного управления [Текст] / С.Л. Сергеева, А.С. Денисов // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология. – 2019. – Т. 21, № 3. – С. 525-537.

[61]. Собирзода, Н.М. Институциональные основы развития электронного правительства в системе управления в Республике Таджикистан [Текст] / Н.М. Собирзода, М.М. Абдурахмонов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2025. – № 4. – С. 5-12.

[62]. Степанов, В.В., Черняков, М.К., Дидикин, А.Б. Комплексная оценка социально экономического развития города Искитима Новосибирской области: монография [Текст] / В.В. Степанов, М.К. Черняков, А.Б. Дидикин. - Новосибирск: Изд-во НГТ Ерженин Р.В. Электронное правительство России: обзор научных публикаций и исследований // Вопросы государственного и муниципального управления. Public administration issues. – 2018. - № 3. - С. 205-228.

[63]. Степанова, А.М. Информационная политика государства по продвижению электронного правительства

[Текст] / А.М. Степанова // Вестник Сибирского института бизнеса и информационных технологий. – 2017. – № 2(22). – С. 65-73.

[64]. Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 [Матн] / Қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 декабри соли 2016, № 636. – Душанбе: ҶДММ «Контраст», 2016. – 88 с.

[65]. Суглобов, А.Е. Перспективы использования цифровых технологий в сфере государственных услуг и управления [Текст] / А.Е. Суглобов, А.В. Минаков // Russian Journal of Management. – 2021. – Т. 9, № 3. – С. 46-50.

[66]. Сулаймонзода, Ш.Ф. Рушди бизнес-хизматрасонӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ ва ҳукумати электронӣ [Матн] / Ш.Ф. Сулаймонзода, А.Н. Нурализода // Идоракунии давлатӣ. – 2021. – № 4-1(53). – С. 63-72.

[67]. Титова, А.И. Предоставление государственных услуг в электронном виде: зарубежный опыт и российская практика [Текст] / А.И. Титова // Инновации и инвестиции. – 2018. – № 5. – С. 169-174.

[68]. Тӯлиев, М.С. Баъзе масъалаҳои рушди ҳукумаи электронӣ [Матн] / М.С. Тӯлиев, А. Азимбоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2022. – № 3(42). – С. 109-114.

[69]. Тӯлиев, М.С. Рушди хизматрасониҳои электронӣ дар шароити ташаккули иқтисодиёти рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.С. Тӯлиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2019. – № 3(28). – С. 131-140.

[70]. Тӯлиев, М.С. Ҷабҳаҳои ташаккулёбӣ ва монеаҳои рушди бозори хизматрасониҳои электронӣ [Матн] / М.С. Тӯлиев, С.Р. Шарипов // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2018. – № 4(25). – С. 36-46.

[71]. Хамутовская, С.В. Электронные услуги как форма взаимодействия государства, бизнеса и граждан: сущность и особенности реализации в Республике Беларусь [Текст] / С.В. Хамутовская // Социологический альманах. – 2022. – № 13. – С. 278-287.

[72]. Ҳабибов, С. Механизми танзими давлатии рушди бозори хизматрасониҳои электронӣ [Матн] / С. Ҳабибов, М.С. Тулиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2021. – № 2(36). – С. 7-16.

[73]. Ҷабборов, Ф.А. Рушди иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: омилҳо ва шароитҳо / Ф.А. Ҷабборов, М.С. Тулиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2024. – № 4-2(55). – С. 273-282.

[74]. Ҷумъахонзода, Н.Ҷ. Ҳукумати электронӣ ва манфиатҳои он дар ҷаҳони муосир [Матн] / Н.Ҷ. Ҷумъахонзода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2023. – № 2. – С. 208-217.

[75]. Шамсов, И.С. Нақш ва мавқеи хизматрасониҳои электронӣ дар рушди иқтисодии миллии / И.С. Шамсов, М.А. Мусоева // Рақамикунонии идоракунии давлатӣ ва маҳаллӣ: ҷанбаҳои ташкилӣ-иқтисодӣ: Конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ дар мавзӯи, Душанбе, 21 феврали 2025 года. – Душанбе, 2025. – С. 188-193.

[76]. Шарифӣ, Ф.Б. Консепсияҳои муосири идоракунии хизматрасониҳои бахши давлатӣ [Матн] / Ф.Б. Шарифӣ // Муносибатҳои байналмилалӣ ва амният. – 2025. – № 2(14). – С. 229-238.

[77]. Шашков, С.С. Электронное правительство: теория, амсилаи, перспективные направления развития [Текст] / С.С. Шашков // Гуманитарные и социально-экономические науки. – 2011. – № 1(56). – С. 141-147.

[78]. Шерализода, Р.М. Татбиқи ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Р. М. Шерализода // Рақамикунонии иқтисодӣ ҳамчун омилҳои рушди иқтисодӣ: Маҷмуи мақолаҳои конференсияи илмӣ-амалӣ байналмилалӣ дар мавзӯи, Душанбе, 16 декабри 2024 года. – Душанбе: Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, 2024. – С. 491-495.

[79]. Fountain, J.E. Building the Virtual State: Information Technology and Institutional Change [Text] / J.E. Fountain. – Washington: Brookings Institution Press, 2001. – 256 p.

[80]. Heeks, R. Implementing and Managing e-Government: An International Text [Text] / R. Heeks. – London: Sage Publications, 2006. – 304 p.

[81]. Latest News and Press Releases [Electronic source] / Access mode: <https://www.globenewswire.com/en/search>.

[82]. Relyea, H.C. E-government developments on delivering public services among local governments in Europe [Text] / H.C. Relyea // Government Information Quarterly. – 2005. – Vol. 22, Issue 2. – P. 217-238.

[83]. United Nations E-Government Surveys [Electronic source] / Access mode: URL:<https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/reports/un-e-government-survey-2022>.

[84]. West, D.M. Digital Government: Technology and Public Sector Performance [Text] / D.M. West. – Princeton: Princeton University Press, 2005. – 280 p.

2. СПИСОК НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ СОИСКАТЕЛЯ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ

А) Монографии

[1-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Муккамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ: монография [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода. Матбааи «Тоҷир» – Душанбе, - 2025. – 350 с. ISBN 978-99985-49-70-8.

[2-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҳолат ва дурнамои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ: монгорафия [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода. ДССХТ – Душанбе, 2021. - 136 с.

[3-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҷанбаҳои иқтисодии рушди хизматрасонӣ оид ба ҳифзи саломатии аҳоли дар шароити муосир: монография [Матн] / В.М.Облоқулов, М.Ҳ. Ҳабибуллозода. ДССХТ – Душанбе, - 2020. - 158 с.

Б) Публикации в рецензируемых научных изданиях Республики Таджикистан

[4-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Амсиласозии иқтисодӣ ва сенарияҳои рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми молия ва иқтисод. – Душанбе, – 2025. - №1(44). - С. 285-296. ISSN 2663-0389.

[5-A]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Равишҳо оид ба татбиқи зеҳнӣ сунъӣ дар раванди рақамикунонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Бохтар, – 2025. - №1-2 (134). - С. 468-480. ISSN 2663-5534.

[6-A]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии оммавиғардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №4/1 (54). - С. 426 - 436. ISSN 2308-054X.

[7-A]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Таҳқиқи равишҳои методологии ташкили низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024. №12. - С. 84-95. ISSN 2413-5151.

[8-A]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Заминаҳои методӣ ва таснифи хизматрасонии электронии гумрукӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода., С.А. Ғаниев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №3 (53). - С. 397-401. ISSN 2308-054X.

[9-A]. Ҳабибуллозода М.Ҳ. Методология ва методикаи тарҳрезии сохтори меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / Д.Б. Қодирзода, М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №9. - С. 41-54. ISSN 2413-5151.

[10-A]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ҷанбаҳои методологии баҳодиҳии сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити бозор [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №1 (51). - С. 369-380. ISSN 2308-054X.

[11-A]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии таъмини амнияти иттилоотӣ ҳангоми гузариш ба хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, – 2024. - №2. - С. 77-84. ISSN 2413-5151.

[12-A]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои назариявии рушди хизматрасониҳои электронии гумрукӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

[Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода., С.А. Ғаниев, // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №4/2 (50). - С. 451-458. ISSN 2308-054X.

[13-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои институтсионалии ташаккул ва рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ шароити иқтисодӣ рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №4/1 (49). - С. 254-261. ISSN 2308-054X.

[14-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми татбиқи иқтисодӣ рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2023. - №1. (45). - С. 185-191. ISSN 2308-054X.

[15-А]. Khabibullozoda, M.Kh. Priority directions of the economy for the transition to a digital state in a digital economy [Text] / M.Kh. Khabibullozoda // Herald of the Tajik state university of commerce. – Душанбе, - 2022 - N4/2 (44). - P. 90-95. ISSN 2308-054X.

[16-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Омилҳои таъсиррасон ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2021. - №3 (75). - С. 164-176. ISSN 2075-9584.

[17-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми ташкил-иқтисодии рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2021. - №2 (74). - С. 192-200. ISSN 2075-9584.

[18-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Таҳлили вазъи муосир ва низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, Ш. Холиқов // Паёми Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – Душанбе, - 2020. - №2 (70). - С. 101-107. ISSN 2075-9584.

[19-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мушкилотҳои гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ ба аҳоли [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, Р.У. Рустамов // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2020. - №2. (31). - С. 180-183. ISSN 2308-054X.

[20-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Таҷрибаи хоричии ташаккулёбӣ ва рушди низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, - 2018. - №3 (24). - С 8-16. ISSN 2308-054X.

[21-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мукамалгардонии низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ тариқи электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон. «Кишоварз» - Душанбе, - 2018. - №3 (79). - С. 114-117. ISSN 2074-5435.

[22-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Проблемы формирования и перспективы развития рынка электронных государственных [Текст] / М.Х. Ҳабибуллоев // Вестник Таджикского национального университета. – Душанбе, - 2017. - № 2/10. - С. 130-134. ISSN 2413-5151.

[23-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Баъзе масалаҳои мукамалсозии сохтори идораи давлатӣ дар шароити муосир [Матн] / Д.Б. Қодиров, М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, - 2017. - № 1 (2/10). - С. 78-82. ISSN 2413-5151.

[24-А]. Ҳабибуллоев, М.Х. Теоретические аспекты предоставления электронных государственных услуг населению [Текст] / М.Х. Ҳабибуллоев, // Вестник Таджикского национального университета. – Душанбе, - 2016. - № 1 (2/10/219). - С. 206-209. ISSN 2413-5151.

В) Публикации в других изданиях

[25-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мукамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди устувори соҳаҳои сайёҳӣ ва хизматрасонӣ: Конференсияи ҷумҳуриявӣ, 23 апрели соли 2025. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, - 2025 - С. 38 – 44.

[26-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Таъбиқи зеҳнӣ сунӣ дар раванди рақамикунории хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди устувори соҳаҳои сайёҳӣ ва хизматрасонӣ / Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 23 апрели соли 2025. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, - 2025 - С. 120 – 125.

[27-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Методологияи тарҳрезии сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди хизматрасониҳои гумрукӣ дар шароити иқтисодии рақамӣ // Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳурияӣ, 25 октябри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024 - С. 6-13.

[28-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои методи баҳодиҳии сифати хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Иқтисодии сабз – инфрасохтори рушди соҳаи саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 28 ноябри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024 - С. 464-469.

[29-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Тарҳрезии сохтори меъмории низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Иқтисодии сабз – инфрасохтори рушди соҳаи саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 28 ноябри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024 - С. 469-472.

[30-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии муқамалгардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодии рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, // Раванҳои муосири молиявӣ-қарзӣ: мушкилот ва дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 6 декабри соли 2024. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, - 2024 - С. 433-436.

[31-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои афзалиятноки иқтисодӣ барои гузариш ба давлати рақамӣ дар шароити иқтисодии рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди мақомоти гумрук дар 30 – соли таъсисёбии гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар заинаи Донишқадаи тақмили ихтисоси Хадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ, январи соли 2022. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С. 38-42.

[32-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Усулҳои арзиёбии омилҳои ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ таъсиррасон дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Танзими иқтисодӣ - ҳуқуқии муносибатҳои байналмилалӣ дар бахши фаъолияти иқтисодӣ хориҷӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 январи соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С. 36-40.

[33-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди баҳисобирии муҳосибӣ ва аудит дар шароити рақамикунони иқтисодиёт: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 26 марти соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С.187-190.

[34-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Механизми гузариш ба низоми электронии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Самтҳои асосии таъмини саноатикунони босуръати иқтисодиёт дар пасманзари ҳадафҳои стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон, бахшида ба эълон гардидани солҳои 2022-2026 «Солҳои рушди саноат»: Конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ, 29-30 апрели соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С.155-159.

[35-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Автоматикунони хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити саноатикунони босуръат [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Такмили муносибатҳои молиявӣ-қарзӣ ҳамчун заинаи амалисозии ҳадафи чоруми миллӣ-саноатикунони босуръати мамлакат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 28 майи соли 2022. Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С. 69-71.

[36-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои асосии мукамалгардони хизматрасониҳои давлатӣ дар доираи татбиқи ҳукумати электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Танзими давлатии зиддибуҳронии бахши воқеии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити саноатикунони босуръати кишвар: Конференсияи илмӣ-амалии

ҷумҳуриявӣ, 26 сентябри соли 2022. Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. – Душанбе, - 2022 - С. 76-78.

[37-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Ташаккул ва рушди хизматрасониҳои электронӣ дар шароити муносири иқтисодӣ рақамӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Методҳои омӯзиши технологияҳои иттилоотӣ-иртиботӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, бахшида ба татбиқи «Бистсолаи омӯзиш ва рушди илмҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф»: Конференсияи илмӣ амалӣ ҷумҳуриявӣ, 03 апрели соли 2021. Донишқадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, 2021 – С. 210-214.

[38-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Асосҳои назариявӣ ва таҳқиқи рушди хизматрасониҳои давлатӣ электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Муносибатҳои молиявӣ-қарзӣ: муаммоҳо, роҳҳои рушд, дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 – уми майи соли 2021. Донишқадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 – С. 206-208.

[39-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои калидии иқтисодӣ барои гузариш ба давлати рақамӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Муаммоҳои рушди иқтисоди миллӣ дар шароити ҷаҳони пасокоронавирусӣ: Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ, 29 октябри соли 2021. Донишқадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 - С. 154-158.

[40-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Тичорати электронӣ ва нақши он дар шароити рақамикунӣ иқтисодӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Самтҳои муносири татбиқи технологияҳои иттилоотӣ дар рақамикунӣ истеҳсолот, илм ва истеҳсолоти саонатӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 27 ноябри соли 2021. Донишқадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 – С. 148-153.

[41-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Масоили мукамалсозии низомии автоматикунӣ ва рақамикунӣ истеҳсолоти саноатӣ дар шароити иқтисодӣ рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода, // Фаъолияти инноватсионӣ ҳамчун омилҳои рушди босуръати иҷтимоӣ ва иқтисодӣ дар саноат: Конференсияи илмӣ-амалии

ҷумҳуриявӣ, 29 ноябри соли 2021. Донишкадаи кӯҳию металлургии Тоҷикистон. – Хучанд, - 2021 - С. 102-105.

[42-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Истифодаи хизматрасониҳои алоқаи мобилӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳолат ва дурнамо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Масъалаҳои канорӣ барои баъзе синфҳои муодилаҳои дифференциалӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 4 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 - С 201-204.

[43-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Нақши Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Проблемаҳо ва дурнамои рушди менеҷмент ва маркетинги муосир дар саноати сайёҳӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 - С 165 то 169.

[44-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мукамалгардонии низоми хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодиёти рақамӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Проблемаҳо ва дурнамои рушди менеҷмент ва маркетинги муосир дар саноати сайёҳӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 декабри соли 2021. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2021 – С. 229-233.

[45-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Мавқеи технологияҳои иттилоотӣ дар ҳуччатгузорӣ ва гардиши электронии ҳуччатҳо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Равандҳои муосири муносибатҳои пулию қарзӣ ва таъсири онҳо ба рушди иқтисодиёт: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 15 феввали соли 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 - С. 160-162.

[46-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Вазъи муосир ва мушкилоти ворид намудани низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ ба аҳоли дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Омодасозии кадрҳо бо ҳадафи рушди устувори сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амали

байналмилалӣ, 10 апрели 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 – С. 252-256.

[47-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Самтҳои афзалиятнокии тичорати электронӣ ва рушди муносибатҳои бозории субъектҳои хоҷагидорӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саҳми мақомоти гумрук дар таъмини амнияти иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 18 апрели соли 2020. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 – С. 63-68.

[48-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Арзёбии омилҳои ба рушди бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ таъсиррасон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Рушди фанҳои дақиқ – омили муҳими таъмини саноатикунони босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии донишкадавӣ, 24-25 апрели соли 2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 – С. 147-150.

[49-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Муқамалгардонии механизми раванди гузариш ба ҳукумати электронӣ: ҳолат ва дурнамо [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саноатикунони босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳадафҳо ва тамоюл: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 28 ноябри соли 2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 - С 164-170.

[50-А]. Ҳабибуллозода, М.Ҳ. Пешниҳоди сенарияҳои хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллозода // Саноатикунони босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳадафҳо ва тамоюл: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 28 ноябри соли 2020. Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2020 – С. 226-229.

[51-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Муқамалгардонии механизми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисодӣ муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Забон – кафили пойдеории миллат: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, баҳшида ба рӯзи байналмилалии забони модарӣ, 21 феввали соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 – С. 374-377.

[52-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Омилҳои таъсиррасон ба ташаккули бозори хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев //

Мукамалгардонии фаъолияти молиявӣ-қарзӣ ва низоми андозбандӣ: назария, методология ва ҷанбаҳои амалӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 13 апрели соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 – С. 284-289.

[53-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Истифодаи таҷрибаи хориҷӣ дар амалигардонии низоми электронии хизматрасониҳои давлатӣ [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Идоракунии давлатии рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҳолат ва дурнамо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 15 июни соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 - С. 194-199.

[54-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Монеаҳои тичорати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва роҳҳои мукамалгардонии он [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Бобоҷон Ғафуров – олими барҷаста ва арбоби давлатӣ бахшида ба 110 – солагии Бобоҷон Ғафуров: Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ, 28 сентябри соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 – С. 93- 100.

[55-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ., Пулатова, Ш., Меъёрҳои гурӯҳбандии хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев, Ш. Пулатова // Масоили таъмини рушди устувор ва мутавозин дар иқтисодиёти ҷаҳон: тамоюл ва дурнамо: Конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ, 28 октябри 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 – С. 62-67.

[56-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Мавқеи тичорати электронӣ дар шароити иқтисодиёти муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Идоракунии стратегӣ ва таъмини самаранокии захираҳои энергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ - амалии ҷумҳуриявӣ, 6 декабри соли 2019. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2019 – С. 190-194.

[57-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ., Ғуломов, Ғ. Асосҳои методологии таснифоти хизматрасонҳои давлатии электронӣ дар иқтисодиёти муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев, Ғ. Ғуломов // Нақши Асосгузори сулҳи ваҳдати миллӣ Пешвои - миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар инкишофи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 9 декабри соли 2018.

Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2018 – С. 348-354.

[58-А]. Ҳабибуллоев, М.Ҳ. Асосҳои назариявии тичорати электронӣ дар шароити муосир [Матн] / М.Ҳ. Ҳабибуллоев // Нақши Асосгузори сулҳи ваҳдати миллӣ Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар инкишофи иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 29 декабри соли 2018. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2018 – С. 355-358.

[59-А]. Ҳабибуллоев, М.Х. Проблемы и предпосылки предоставления государственных услуг в электронном виде [Текст] / М.Х. Ҳабибуллоев // Рушди хизматрасониҳои молиявӣ дар шароити ҳамгирии ҳаҷагии ҷаҳонӣ: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 31 март соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2017 – С. 246-250.

[60-А]. Ҳабибуллоев, М.Х. Низоми муосири коргузори электронӣ дар идоракунии давлатӣ [Матн] / М.Х. Ҳабибуллоев // баҳшида ба Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор, 2018-2028» ва Соли ҷавонон – 2017. Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ, соли 2017. –Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2017 – С. 128-130.

[61-А]. Ҳабибуллоев, М.Х. Преимущества предоставления государственных услуг населению в электронном виде [Текст] / М.Х. Ҳабибуллоев // Масъалаҳои асосии инкишофи гурӯҳҳои ҳамгирии минтақавӣ ва пайвастанӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба онҳо: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 27 октябри соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2017 – С. 127-130.

[62-А]. Ҳабибуллоев, М.Х. Предпосылки формирования рынка электронных государственных услуг в Республике Таджикистан [Текст] / М.Х. Ҳабибуллоев // Ҷанбаҳои институтсионалии ташкили «Иқтисодиёти сабз» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ, 25 ноябр соли 2017. Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. – Душанбе, - 2017 – С. 164-167.

АННОТАТСИЯ

ба диссертатсияи Ҳабибуллозода Мухриддин Ҳабибулло дар мавзун «Такмили механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ (назария, методология, амалия)»

Калимаҳои калидӣ: рақамикунонӣ, хизматрасониҳои давлатии электронӣ, технологияҳои инноватсионӣ, идоракунии давлатии рақамӣ, ҳукумати электронӣ, муассисаҳои давлатӣ, тамаркуз ба шахрвандон, шабакаи Интернет, амсилаи концептуалӣ, меъморӣ.

Мақсади асосии рисолаи илмӣ. Мақсади таҳқиқот омӯзиши равишҳои назариявӣ, методологӣ ва амалии рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ, такмили механизми ташкилию иқтисодии онҳо дар шароити иқтисоди рақамӣ мебошад.

Усулҳои таҳқиқот. Дар таҳқиқот усулҳои таърихӣ, таҳлил, синтез, индуксия, дедуксия, амсиласозии мантиқӣ, таҳлили сабабию натиҷавӣ, арзёбии коршиносӣ ва таҳлили омилӣ истифода мешаванд.

Натичаҳои бадастомада ва навгониҳои илмӣ таҳқиқот ин ҷиҳатҳоро дар бар мегиранд: равшан кардани мафҳумҳои «хизматрасониҳои давлатӣ» ва «хизматрасониҳои давлатии электронӣ»; методикаи тарҳрезии меъморӣ низоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ бо назардошти омилҳои институтсионалӣ, ташкилӣ ва технологӣ; механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ; арзёбии имконияти татбиқи амалияҳои пешқадами ҷаҳонии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон; асоснок кардани воситаҳои институтсионалию технологӣ ҳамчун замина барои пешниҳоди муносиби хизматрасониҳои давлатии электронӣ; таҳияи сценарияҳои рушди хизматрасониҳои давлатии электронӣ дар шароити рақамикунонӣ; пешниҳоди самтҳои асосии оммавигардонии хизматрасониҳои давлатии электронӣ.

Тавсияҳои оид ба истифодаи натичаҳо. Муқаррароти назариявии диссертатсия дар такмили механизми ташкилию иқтисодии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатии электронӣ саҳми муҳим мегузоранд.

Соҳаи истифодаи натичаҳо. Тавсияҳои пешниҳодшуда метавонанд барои такмили хизматрасониҳои давлатии электронӣ ва рушди ҳукумати электронӣ, инчунин дар раванди таълими донишҷӯёни соҳаи идоракунии давлатӣ истифода шаванд.

АННОТАЦИЯ

к диссертации Хабибуллозода Мухриддин Хабибулло на тему
«Совершенствование организационно - экономического механизма
предоставления электронных государственных услуг в условиях
цифровой экономики (теория, методология, практика)»

Ключевые слова: цифровизация, электронные государственные услуги, инновационные технологии, государственное управление, электронное правительство, государственные учреждения, ориентация на граждан, сеть Интернет, концептуальная модель, архитектура.

Основная цель научной диссертации. Целью исследования является изучение теоретических, методологических и практических подходов к развитию электронных государственных услуг, совершенствованию их организационно-экономического механизма в условиях цифровой экономики.

Методы исследования. В исследовании используются методы исторический, анализ, синтез, индукция, дедукция, логическое моделирование, причинно - следственный анализ, экспертная оценка и факторный анализ.

Достиженные результаты и научная новизна исследования включают следующие аспекты: уточнение понятий «государственные услуги» и «электронные государственные услуги»; методика проектирования архитектуры системы предоставления электронных государственных услуг с учетом институциональных, организационных и технологических факторов; организационно - экономический механизм предоставления электронных государственных услуг; оценка возможности адаптации передовых мировых практик предоставления электронных государственных услуг в Республике Таджикистан; обоснование институциональных и технологических средств как основы надлежащего предоставления электронных государственных услуг; разработка сценариев развития электронных государственных услуг в условиях цифровизации; основные направления популяризации электронных государственных услуг.

Рекомендации по использованию результатов. Результаты диссертации вносят важный вклад в совершенствование организационно-экономического механизма предоставления электронных государственных услуг.

Область применения результатов. Результаты могут быть использованы для совершенствования электронных государственных услуг и развития электронного правительства, а также в процессе подготовки студентов в области государственного управления.

ANNOTATION

to the dissertation of Habibullozoda Muhridin Habibullo on the topic «Improving the organizational and economic mechanism for the provision of electronic government services in the context of the digital economy (theory, methodology, practice) »

Keywords: digitalization, electronic government services, innovative technologies, public administration, e-government, government agencies, citizen focus, Internet, conceptual model, architecture.

The main objective of the scientific dissertation. The aim of the study is to examine theoretical, methodological, and practical approaches to the development of electronic government services and the improvement of their organizational and economic mechanisms in the context of the digital economy.

Research methods. The research uses the following methods: historical analysis, synthesis, induction, deduction, logical modeling, cause-and-effect analysis, expert assessment and factor analysis.

The achieved results and scientific novelty of the study include the following aspects: clarification of the concepts of «public services» and «electronic public services»; methodology for designing the architecture of a system for providing electronic public services, taking into account institutional, organizational and technological factors; organizational and economic mechanism for providing electronic public services; assessment of the possibility of adapting best international practices for providing electronic public services in the Republic of Tajikistan; justification of institutional and technological means as the basis for the proper provision of electronic public services; development of scenarios for the development of electronic public services in the context of digitalization; main directions for popularizing electronic public services.

Recommendations for the use of results. The results of the dissertation make an important contribution to improving the organizational and economic mechanism for the provision of electronic government services.

Scope of application of results. The results can be used to improve electronic public services and develop e-government, as well as in the process of training students in the field of public administration.

Ба чопаш 30.04.2026 имзо шуд.
Андозаи 60x84 1/16. Қоғази офсетӣ.
Адади нашр 100 нусха. 5,0 чузъи чопӣ.

734061, ш. Душанбе, кӯчаи Деҳотӣ, ½.
Матбааи «Тоҷир»